JUNIMEA
IAȘI-ROMÂNIA

$ & £

Lei 4

Nicolae Murgu Mugur Isărescu

AUR AUR AUR AUR AUR AUR AUR AUR AUR

AURUL

MIT SI REALITATE

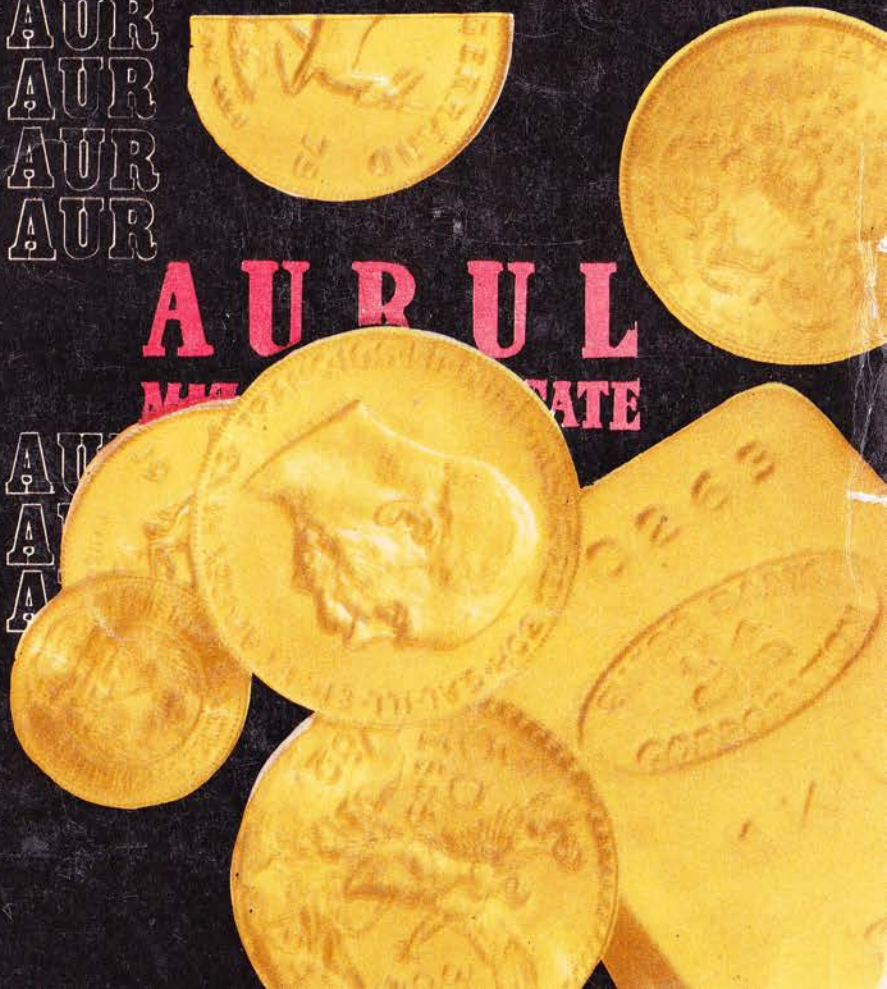

Nicolae Murgu Mugur Isărescu

AURUL
MIT ŞI REALITATE

EDITURA JUNIMEA IAŞI
1981

Coperta : *Gh. Mihai*

CUPRINS

CAPITOLUL I

MITUL AURULUI 9

1. Legende și fapte 9
2. Imperiul banului — imperiul aurului 14
3. Descifrarea unui mit 16

CAPITOLUL II

AURUL — FOLOSINȚĂ ȘI PASIUNE 20

1. Cererea de aur 20
2. Arta bijuteriilor 21
3. O meserie de aur 26
4. Utilizări diverse și neașteptate 29
5. Plasamente de valoare 31

CAPITOLUL III

ÎN CĂUTAREA METALULUI GALBEN 38

1. Înainte de descoperirea Americii 39
2. Descoperirea Americii. Comorile aztece 42
3. Aurul incașilor 46
4. California 48
5. Goana continuă după aur 52
6. Exploatarea modernă a metalului galben 54
7. Oferta de aur în zilele noastre 57

CAPITOLUL IV

MONEDA DE AUR 63

1. Banii și aurul 63
2. Descoperirea monedei 68

3. Moneda în feudalism 72
4. Falsul şi tehnica 75
5. Moneda de aur modernă 78

CAPITOLUL V

ETALOANE MONETARE 81

1. Delimitări teoretice 82
2. Ascensiunea aurului 88
3. „Golden Age" 93
4. Aur-Lingouri 97
5. Căderea etalonului — aur 101
6. Etalonul aur în România 104

CAPITOLUL VI

AURUL PE PĂMÎNTUL ROMÂNESC 108

1. În Dacia preromană 108
2. În Dacia romană 115
3. În Evul Mediu şi în epoca modernă 117

CAPITOLUL VII

PREZENT ŞI PERSPECTIVĂ 119

1. Bretton Woods 120
2 Aur = dolar 124
3. Escalada preţului aurului 129
4. Cît de scump va fi metalul galben 137
5. Demonetizat — remonetizat 143

Tabele 147

CUVÎNT ÎNAINTE

Un capitol fascinant din istoria omenirii este cuprins într-un singur cuvînt : aur.

Încercînd o îmbinare între istorie, economie şi literatură într-un spaţiu modest, punem la dispoziţia cititorilor fenomene, legende şi fapte care se străduiesc să definească rolul real şi imaginar al metalului galben de-a lungul vremii.

Aşa cum remarca cu un deosebit simţ al semnificaţiei istorice un cunoscut publicist contemporan, acum patru-cinci secole descoperirile geografice au reprezentat, pentru o parte a omenirii, o aventură comparabilă cu escaladarea cosmosului în zilele noastre. Cu siguranţă că unul din mobilurile acestor descoperiri a fost şi aventura aurului.

Goana după aur nu a însemnat altceva decît setea de îmbogăţire. Simbol al belşugului şi grandorii în care trăiau clasele avute, aurul-bani a căpătat o strălucire mai puternică decît cea proprie metalului ; a devenit orbitor, halucinant, declanşator de patimi şi pasiuni. Calitatea aurului de a cumpăra orice i-a făcut pe oameni să creadă că acest metal ar poseda o serie de proprietăţi care îi conferă puteri supranaturale. Aşa s-a format mitul aurului.

Mitizat, demitizat iar acum remitizat, aurul rămîne o vedetă pe arena internaţională. Fenomenele de criză şi conflictele deschise din diferite zone ale lumii, recrudescenţa tendinţelor protecţioniste odată cu încetinirea creşterii economice, majorarea preţului ţiţeiului, dificultăţile financiare ale ţărilor în curs de dezvoltare care trebuie să facă faţă unor datorii externe în continuă creştere, sînt numai o parte din factorii care au întărit în ultimul timp convingerea unor cercuri largi de investitori din

lumea întreagă că „aurul este o valoare sigură într-o lume nesigură".

Fenomenele actuale ale pieții internaționale a aurului, focalizează cu siguranță, cele mai importante evenimente ce au loc pe plan mondial. Prețul metalului galben a depășit în 1979—1980 cele mai hazardate prognoze, stabilind succesiv noi recorduri istorice și măsurînd ca cel mai bun barometru climatul economic și politic din lume. „Febra aurului" este o dovadă grăitoare că mitul metalului galben nu s-a destrămat, ci, dimpotrivă, are toate condițiile pentru a juca noi farse istoriei.

Care sînt momentele cruciale din istoria milenară a aurului, care va fi perspectiva sa, în ce măsură va altera alte fenomene economice ale pieței mondiale și multe alte întrebări sînt abordate în lucrarea : „Aurul. Mit și realitate", care încearcă o completare a literaturii în acest domeniu într-o formă simplă și, pe cît posibil, agreabilă.

AUTORII

CAPITOLUL I

MITUL AURULUI

Mitul aurului are rădăcini adînci în istoria omenirii. Strălucirea, inalterabilitatea, maleabilitatea, divizibilitatea au conferit noblețea acestui metal rar, care a atras atenția omului din cele mai vechi timpuri. Calitățile aurului, definite de însușirile sale fizico-chimice, sînt copleșitor de practice, iar în același timp, în imaginația oamenilor, răscolitor de mistice. Există ceva aproape exclusiv, unic în existența aurului, ceva care parcă nu are egal între existențele fizice. Poate de aceea, secole de-a rîndul metalul acesta a adunat în sclipirea sa visele omenirii.

Mistica aurului, fetișismul său au fost întărite cînd bucățile de metal galben au căpătat calitate de bani, măsurător al valorii, devenind baza activității economice. Deși oficial demonetizat, scos din mecanismul efectiv al sistemului monetar internațional, aurul își păstrează și astăzi atractivitatea. Cunoscutele fenomene de febră a aurului din ultimii ani de pe scena mondială sînt o dovadă grăitoare a faptului că mitul metalului galben nu s-a terminat.

1. Legende și fapte

Aurul, prin strălucirea sa reală și imaginară, a îmbrăcat în mintea oamenilor garderoba cea mai atrăgătoare a legendelor. Botezul aurului este, într-un fel, o legendă. Numele latin al metalului galben, „Aurum", de

unde provine simbolul „Au" universal recunoscut în toate limbile pămîntului, este asociat cu numele zeiței Aurora, la romani zeița dimineților însorite. Cu numele născut din mitologie, aurul și-a creat apoi propria sa mitologie.

Omul preistoric a fost atras, probabil, de strălucirea vie și inalterabilă a grăunțelor de aur existente în terenurile aluvionare sau în roca dură a munților, uneori în „limbi de foc" ca aur nativ pur, sau alături de cupru, fier meteoritic și argint. Atracția sa naivă și admirativă pentru acest miracol al naturii se va transforma peste secole în sentimente de subjugare față de aur ale omului modern.

De la o admirație contemplativă, omul preistoric trece treptat apoi la utilizarea metalului galben pentru confecționarea obiectelor de podoabă. Trebuie să depășim stadiul paleoliticului și să ajungem la mormintele din era neolitică pentru a descoperi primele obiecte de aur lucrate. Acestea sînt, totodată, primele dovezi ale istoriei multimilenare a aurului.

Fără a cita exact anul sau perioada istorică, așa cum se încearcă de multe ori pentru a separa un fapt real de o legendă, se poate accepta totuși că Egiptul a fost în antichitate prima mare putere auriferă. Faraonul Djer a organizat Nubia ca principală sursă de aprovizionare cu metale prețioase. În mormîntul acestuia s-au descoperit unele dintre cele mai vechi bijuterii de aur lucrate de om.

Dezvoltarea economică și militară a Egiptului antic a creat condiții dinastiilor de faraoni care s-au succedat de a căuta și alte surse de aprovizionare cu metalul necesar fabricării de obiecte atrăgătoare. S-a organizat importul și extracția și în alte zone geografice, cantități mari de aur fiind preluate din Asia. Metalurgia aurului și tehnica minieră continuă să se dezvolte sub dinastia Ptolomeu, după cucerirea lui Alexandru cel Mare.

Pe această bază, în Egiptul antic aurul își creează deja o legendă, devenind un adevărat simbol al puterii. Cantități mari de metal galben încep tot mai mult să fie adunate de cei puternici și bogați. Aurul îi însoțește pînă în mormînt pe faraoni, în credința că le va da acestora și în viața de apoi puterea, grandoarea și frumusețea veșnică pe care o simboliza.

O pagină de istorie emoționantă ne oferă descoperirea mormîntului faraonului Tut-Ankh-Amon. Legenda s-a confruntat cu realitatea. În anul 1922 gazetele lumii prezentau cu lux de amănunte miracolul descoperit de savanții englezi Carter și Carnavon în Egipt, în renumita Vale a regilor, bogată în relicve ale îndepărtatei istorii [1]. „Cînd cei doi savanți au pătruns într-o cameră mortuară au descoperit că ceea ce luaseră la început drept un zid de aur era o imensă ladă de lemn aurit. Acesta era, de fapt, primul sarcofag. Lung de mai bine de 5 metri și înalt de 3 metri, ocupa în întregime încăperea, cu excepția unei treceri înguste. Deschizînd ușa sarcofagului s-a găsit un al doilea, mai frumos. Al treilea și al patrulea au fost la rîndul lor deschise și îndepărtate cu multă grijă. Cînd au deschis al cincilea sarcofag, savanții au rămas muți de admirație : era un minunat monument de cuarț galben, lustruit ca o oglindă și împodobit în cele patru colțuri cu statuietele unor divinități. Îndepărtînd capacul acestui ultim sarcofag, a apărut un coșciug din lemn modelat după formele regelui, cu fața și mîinile acoperite de aur. Un al doilea coșciug era închis în primul și îl reprezenta pe rege îmbrăcat ca Osiris, cu fața din aur masiv încrustat cu pietre prețioase. De ce era acest coșciug atît de greu ? Explicația s-a găsit după ce a fost deschis. Conținea un ultim coșciug din aur masiv, cîntărind aproape o tonă, piesă unică în lume prin modul în care era lucrată. În sfîrșit, emoția și-a atins apogeul cînd deschizînd această somptuoasă învelitoare s-a descoperit mumia regelui, cu fața și pieptul acoperite de o mască de aur încrustată în pietre prețioase, cea mai frumoasă mască funerară descoperită vreodată, reproducînd pentru eternitate figura tînărului faraon".

În fața atîtor bogății acumulate pentru unul din cei mai insignifianți faraoni ai Egiptului (Tut-Ankh-Amon a fost un copil-rege, urcat pe tron la vîrsta de 9 ani și mort la 19 ani) putem să ne imaginăm minunățiile dispărute pentru totdeauna, care ar fi trebuit să fi fost în

1 Claire Godet, *Aventure et découverte de l'archéologie*, ed. F. Nathan, Paris 1970 — p. 16.

mormintele lui Sethi I, Tutmosis, Ramses al II-lea, sau chiar ce ar putea să fie mormîntul Cleopatrei, nedescoperit pînă azi, dar care se crede că ar exista.

Pentru a localiza şi alte ţări producătoare de metale preţioase în vremurile de demult este suficient să ne amintim teritoriile popoarelor antice creatoare de civilizaţii, situate pe văile fluviilor Nil, Iordan, Eufrat, Tigru, Indus, Gange. Istmul Suez despărţea Egiptul de popoarele care trăiau în aşa numita „Grădină a lui Dumnezeu", regiune foarte fertilă a antichităţii, ce cuprindea pe de o parte Babilonul şi Asiria, iar pe de altă parte Siria, Fenicia şi Palestina. La toate aceste popoare, aurul a fost cunoscut şi preţuit. Un rol important au jucat în ceea ce priveşte producţia de aur Persia, Armenia, iar mai tîrziu India şi Afganistanul. Puterea legendară a lui Cirus, fondatorul imperiului persan la anul 550 î.e.n. şi a lui Darius, care a organizat vasta împărăţie în 20 de satrapii între Indus şi Dunăre, îşi trăgea seva şi din imensa bogăţie de aur luată ca tribut de la popoarele cucerite.

Aurul este, de asemenea, un element motor al cuceririlor lui Filip, regele Macedoniei. După acapararea litoralului Dalmaţiei şi a mai multor oraşe, gîndul său a fost de a pune stăpînire pe Crenide, sperînd că minele de aur îi vor uşura considerabil victoriile sale viitoare. Încrederea regelui în puterea aurului este sugestiv ilustrată de zicala sa „serveşte-te cu arme de aur şi nimic nu-ţi va rezista" [2].

Acolo unde cercetătorii trecutului nu au mai putut pune cap la cap faptele istorice, au chemat în ajutor farmecul legendelor. Una dintre ele relatează peste veacuri despre construcţia în Mesopotamia antică, pe timpul regelui Nabucodonosor (605—562 î.e.n.) a unei statui din aur cu un diametru de 3 metri, o înălţime de 30 de metri şi o greutate de 3600 tone (ceea ce ar reprezenta de cca. 3 ori producţia mondială anuală din prezent !). În ziua inaugurării statuii, din porunca regelui

2 Jules Lepidi, *L'or*, Presses Universitaires de France, Paris 1965, p. 12.

Nabucodonosor, demnitarii şi marea masă trebuia să cadă în extaz în faţa miracolului construit din metalul atotputernic şi strălucitor. Cum spune şi titlul legendei — *Trei tineri în cuptor* — dintre toţi cei prezenţi la solemnitate, numai trei băieţandri au refuzat să se supună ordinului regelui. Drept urmare, ei au fost arşi de vii într-un cuptor. Sînt aceştia primele jertfe cunoscute ale metalului galben ?

O altă legendă, spune că în anul 500 î.e.n., generalul Naaman din armata siriană a oferit profetului de Samari 10.000 de galbeni pentru a fi vindecat de lepră. O legendă şi mai cunoscută, care circulă în mai multe variante este cea a regelui Solomon, care a înarmat o flotă şi a trimis-o în căutarea zăcămîntului Ofir, foarte bogat în aur, de pe malurile Mării Roşii. Călătoria a fost îndelungată, ceea ce îndreptăţeşte ideea că Ofirul se afla la mare distanţă. Ipotezele de mai tîrziu ale oamenilor de ştiinţă consideră că ar fi fost vorba despre zăcămintele de aur din Rodesia sau Sudul Africii.

Pornind de la poemele şi legendele Greciei antice, mulţi arheologi au încercat în epoca modernă să smulgă pămîntului dovezi despre istoria de demult. Unele încercări au fost zadarnice, altele au fost darnice şi au îmbogăţit tezaurul universal cu dovezi nemuritoare despre viaţa înaintaşilor. Descoperirea comorilor de aur ale Troiei constituie o reuşită dintre cele mai emoţionante.

Încă din 1830, un tînăr din satul Macklembourg (Germania) îndrăgostit de poemele şi legendele citite în şcoală, a rămas impresionat de eroii din *Iliada* lui Homer, de bătăliile lui Hector şi Ahile, de oraşul Troia şi de gîndul că acest oraş nu a putut dispare fără să lase urme. În mintea sa de copil a apărut dorinţa ca atunci cînd va fi mare să descopere Troia şi tezaurul regelui Priam. La vîrsta de 47 de ani, arheologul german Heinrich Schliemann — despre el este vorba —, după ce învăţase limba greacă, a pornit împreună cu soţia sa în căutarea comorilor legendare. Sosind mai întîi în Grecia, pentru a face primele investigaţii, a trecut apoi în Anatolia unde pe colina Hissarlik, după timp îndelungat de

trudă, descoperă tezaurul Troiei, una din cele mai frumoase comori ale istoriei antice [3].

Legenda a constituit şi de această dată firul de legătură care a condus spre aflarea adevărului istoric, iar comorile inalterabile din aur, dovada peremptorie a unor lumi de mult apuse. Descoperirea acestui inestimabil tezaur al legendarei cetăţi din paginile lui Homer a pus la dispoziţia arheologilor şi istoricilor bijuterii lucrate în aur filigranat de o frumuseţe neimaginată : coliere, broşe, inele, cercei şi unele obiecte mai mari cum ar fi vase, căni care atestă măiestria şi gustul pentru frumos al făurarilor din acele vremuri.

2. Imperiul banului — imperiul aurului

Trecînd de la lumea antică la cele două milenii ale erei noastre trebuie spus că aurul a continuat să se bucure de prestigiu şi onoruri. În Evul Mediu, adoraţia pentru aur s-a contopit în mare măsură cu adoraţia pentru obiectele de cult religios. Este epoca alchimiştilor, a celor care căutau obsesiv să transforme metalele simple în aur, prin procedee magice. Cu un trecut atît de legendar, aurul părea că se obţine prin magie. Din acest punct de vedere, alchimia a constituit un vîrf în mistica metalului galben.

Dar o nouă dimensiune a mitului aurului s-a născut în epoca modernă, odată cu dezvoltarea relaţiilor de producţie capitaliste, cînd paralel cu autotputernicia banului s-a instaurat atotputernicia aurului. Punctul de demarare l-a constituit descoperirea Lumii Noi.

Aşa cum remarca cu un deosebit simţ al semnificaţiei istorice un cunoscut publicist contemporan, acum patrucinci secole descoperirile geografice au reprezentat, pentru o parte a omenirii, o aventură comparabilă cu escaladarea cosmosului în zilele noastre. Cu siguranţă că unul din mobilurile acestor descoperiri a fost şi aventura aurului.

3 Claire Godet, *Aventure et découverte de l'Archéologie*, ed. F. Nathan, Paris — 1970, p. 43.

Setea de îmbogăţire, de aventură, de acumulare a metalelor cu puteri miraculoase, motive religioase, împing pe europeni tot mai mult la organizarea de expediţii în direcţii noi sau necunoscute ale lumii. Secolele XIV—XVI cunosc o adevărată explozie în ceea ce priveşte expansiunea europeană. Tot mai multe corăbii portugheze, spaniole, franceze, olandeze şi engleze îşi fixează ancora în pămînturi necunoscute. Miresmele mirodeniilor culese în misterioasa Indie încep să devină cunoscute şi dorite de europeni. Pămînturile noi ale Americii cedează şi se lasă cucerite de navigatorii europeni.

Aceste cuceriri şi expediţii aruncă în Europa o cantitate tot mai mare de aur şi argint. Este perioada devizei : „aur sub toate formele, aur, aur... cu orice preţ, chiar cu preţul morţii". Goana după aur a conchistadorilor devine parcă mai obsedantă decît cea a alchimiştilor. Avalanşa metadelor preţioase în ţările vest-europene, dezvoltarea relaţiilor comerciale precum şi alţi factori produc inevitabila revoluţie economică şi instaurarea progresivă a relaţiilor capitaliste de producţie, înlocuind pe cele feudale. În cadrul noiilor relaţii, aurul nu mai rămîne un simplu metal de podoabă sau de cult, un lux personal, o monedă minoră de schimb. Aurul devine etalonul tuturor valorilor, simbol al bogăţiei, al puterii statale, instrument politic în mîna claselor avute pentru dominaţie şi asuprire.

Lumea capitalului s-a caracterizat, prin instaurarea deplină a puterii fără margini a banului, respectiv a aurului, banul universal recunoscut. Goana după aur nu a reprezentat altceva decît setea de îmbogăţire. Simbol al belşugului şi grandorii în care trăiau clasele exploatatoare, aurul-bani a căpătat o strălucire mai puternică decît cea proprie metalului ; a devenit orbitor, halucinant, declanşator de patimi şi pasiuni. Calitatea aurului de a putea cumpăra orice i-a făcut pe oameni să creadă că aurul în sine ar poseda o serie de calităţi care îi conferă puteri supranaturale. Puterea banilor creşte odată cu extinderea circulaţiei mărfurilor ; expansiunea relaţiilor capitaliste bazate pe schimbul de mărfuri a însemnat, deci, sporirea continuă a acestei puteri. De aici

această blestemată sete de aur — „auri sacra fames" — care a însoțit nașterea și dezvoltarea societății capitaliste.

Columb, marele navigator, într-o scrisoare a sa din 1503, citată de Marx în *Capitalul*, sintetiza edificator mitul și împărăția aurului, care în acea vreme tulburase omenirea : „Aurul este un lucru minunat. Cine îl posedă este stăpîn pe tot ce dorește. Cu ajutorul aurului poți să faci chiar ca sufletele să intre în rai". Subliniind puterile supranaturale care sînt atribuite aurului de către oameni, Marx citează de asemenea, din *Antigona* lui Sofocle, următoarele versuri [4] :

„Căci doar nimic din tot ce a cîștigat un preț
Pe lume, nu-i ca aurul de rău, cel care
Răstoarnă state, pustiește, alungă oameni
Din curți și case ; schimbă inimi virtuoase
Și le îndreaptă spre fapte blestemate :
El învață pe oameni viclenia
Și-obraznica nelegiuire-a crimei"

În secolul XV întreaga Europă visa aur cu ochii deschiși. Cu respirația tăiată, europenii citeau și reciteau „Milionul" lui Marco Polo, despre mult cîntatul ținut Zipangu, în care casele erau apăsate de acoperișuri enorme din aur masiv. La unison cu Bernal Diaz, Europa repeta că „aurul potolește totul" ; cu Vargas Machuca, că aurul „îl face pe om mai subtil, iubit, stimat : dacă comite crime, aurul îl eliberează" ; cu Leon Battista Alberti că aurul face pe om „să dobîndească prieteni și laude, să cunoască celebritatea și autoritatea" [5]. Acesta a fost începutul mitului modern al aurului.

3. Descifrarea unui mit

De unde acest mit ?

La început, în epoca de piatră gloria aurului a constat în fascinația sa ca podoabă. Destinul său pentru obiecte de podoabă și de cult s-a păstrat peste secole, dar odată cu progresul civilizației, aurul a dobîndit și alte roluri. A intervenit, mai întîi, rolul aurului ca monedă, apoi ca ban universal. Ulterior, aurul a început să fie folosit în industrie. El este utilizat în prezent în multe domenii ale tehnicii de vîrf : electronică, tehnica de calcul, comunicații, medicină etc. În anii noștri, aurul a fost trimis să zboare în spațiul cosmic împreună cu primii cosmonauți, proprietățile sale reflective fiind vitale pentru protejarea navelor cosmice.

Un prim răspuns la întrebarea „de ce fascinează aurul ?" îl găsim în această succintă enumerare a utilizărilor sale. Aurul este un metal cu multiple utilizări, dintre care unele sînt strîns legate de aspectele sensibile ale vieții omului și societății. Ne referim aici la bijuterii, portul acestora fiind o expresie a sentimentelor și aspirațiilor umane. Ne referim, de asemenea, la însemnele puterii statale, la obiectele de cult, sau la alte obiecte cu putere de simbol. Ne referim, desigur, la utilizarea îndelungată a aurului ca ban, ca măsurător al valorii și muncii omului.

Mitul aurului, care s-a păstrat de-a lungul secolelor pînă în zilele noastre, nu este altceva decît farmecul irezistibil pe care îl produce asupra oricui un frumos colier de aur de pe vremea faraonilor egipteni, sau fascinația transmisă la vederea coroanei regale și sceptrului de aur din Turnul Londrei. Mitul aurului este strîns legat de bogăția acumulată în napoleoni, ducați sau celelalte monede de metal galben, de valoarea și puterea de cumpărare a lingourilor de aur care se mențin constante indiferent de trecerea timpului, inflație sau războaie.

Un al doilea răspuns la întrebarea „de ce fascinează aurul" rezidă în calitățile sale fizico-chimice. Dintre metalele prețioase, aurul întrunește cel mai bine cele patru calități esențiale ale valorii : frumusețea luciului, raritatea, ușurința în prelucrare și inalterabilitatea. Nici diamantele nu îmbină mai bine aceste patru caracteristici.

Aurul este atît de moale și maleabil încît o uncie de aur (31,1 grame) poate fi trefilată într-o sîrmă subțire cu o lungime incredibilă de cca 80 km și poate fi laminată

4 Karl Marx, *Capitalul*, vol. I, București, 1960, p. 163—164.
5 Raimondo Luraghi, *Europenii caută Eldorado*, Ed. politică, București 1971, p. 5.

într-o folie subțire cu suprafața de un metru pătrat. Deoarece nu se oxidează, nu se corodează și este pasiv practic la orice agent chimic, aurul rămîne nemuritor : monedele de aur recuperate în prezent din corăbiile scufundate în urmă cu multe secole sînt la fel de sclipitoare ca în ziua în care au fost produse.

Aurul este atît de rar încît se estimează că în întreaga istorie a omenirii au fost extrase din pămînt numai în jurul a 88.000 tone. Tot aurul din lume adunat la un loc ar forma cel mult un cub cu latura de 17 metri. Într-un bloc de 6 etaje ar putea fi turnată întreaga cantitate de aur a omenirii. Într-o oră în lumea contemporană se produce mai mult oțel decît toată cantitatea de aur extrasă pînă acum de om.

Cantitatea de aur din natură este totuși, surprinzător de mare. Văzut sau nevăzut, aurul se află peste tot în jurul nostru : în crusta globului, în apa mării, în rîuri și în plante. În cantități infime el există în corpul omelui. Specialiștii estimează că peste 10 miliarde tone de aur (adică de 100.000 ori mai mult decît a fost acumulat pînă acum de om) se găsesc în suspensie în oceanul planetar. Este obsedant să gîndești asupra bogăției potențiale care se găsește „risipită" în apa mărilor ; dar cu actualele tehnologii și actualele costuri de producție, obținerea aurului din acest imens rezervor este practic imposibilă.

În sfîrșit, un ultim răspuns la întrebarea „de ce fascinează aurul ?" îl găsim chiar în mitul multisecular al metalului galben. Este cunoscut, miturile se creează din mituri, legendele din legende. Fascinația aurului vine din trecutul său glorificat și mistificat, din chiar denumirea „Aur" care peste tot în lume, în toate limbile pămîntului a căpătat putere de simbol, a devenit un superlativ unic. De aceea se spune „epocă de aur" ; „om de aur" ; „vis de aur". Dincolo de calitățile incontestabile ale aurului, de faptul că acest metal s-a dovedit și se dovedește deosebit de folositor omului, fascinația și puterea nemărginită a aurului pentru om a fost creată tot de om. Mitul aurului este opera de secole a omului.

Adînc implantat în condiția umană, aurul nu poate fi ușor demitificat. Demonetizarea aurului, dispariția lui din funcția istorică de monedă, de ban universal recu-

noscut constituie un pas important spre dimitificarea metalului galben, dar, credem, insuficient. La începutul secolului al XX-lea Victor Eftimiu, în piesa „Cocoșul Negru", prin glasul unui personaj imaginar, ironizează puterea fără margini a aurului. Este și aceasta o încercare de demitificare :

„Dar aurul înseamnă putere, bogății...
E sufletul vieții... E cheia fermecată,
Cu care se descuie o poartă încuiată,
Unealta ce se află oriunde, — la tîlhar, —
Pe masa prea curată a sfîntului Altar,
La regele puternic, la văduva săracă,
E cîntecul ce face durerile să tacă,
Sămînța care crește sălbatic, fără frîu.
Nu cere plug, nici holdă ca boabele de grîu...
Din el rodește totul ! Din grîu doar biata pîine,
O lună cere grîul să iasă. Pînă mîine,
Din aur faci o casă... o sută... un oraș.
De vrei, înfrîngi un Rege și cumperi un vrăjmaș.
Arunci un pumn de aur și vezi crescînd deodată,
În jurul tău, palate de marmură curată" [6].

6 Victor Eftimiu, *Cocoșul Negru*, ed. Flacăra, București, 1913, p. 55.

CAPITOLUL II

AURUL — FOLOSINȚĂ ȘI PASIUNE

Așa cum remarcam în primele pagini ale acestei cărți, calitățile aurului, definite de însușirile sale fizico-chimice, sînt copleșitor de practice, iar în același timp în imaginația oamenilor răscolitor de mistice. Atractivitatea aurului, cererea pentru acest metal derivă, în consecință, atît din folosința practică, cît și din pasiune.

1. Cererea de aur

Cererea de aur poate fi împărțită în două. Pe de o parte, cererea practică pentru sectorul industrial, aici incluzînd confecționarea de bijuterii, baterea monedelor, prelucrări pentru industria electrotehnică și a telecomunicațiilor, pentru medicină și pentru decorațiuni. Pe de altă parte, cererea de stocare de aur a autorităților guvernamentale și cererea de tezaurizare a particularilor (tabelul nr. 1 prezintă evoluția cererii mondiale de aur în perioada 1970—1979 pe principalele ei componente).

Geografic, o mare parte a cererii de aur se localizează în Europa, dar creșterea cea mai spectaculoasă, față de perioada anterioară, se înregistrează în Orientul Mijlociu. Componentele și determinanții cererii sînt însă diferiți de la o regiune la alta. Astfel, în timp ce în Europa partea cea mai mare a cererii provine din necesarul pentru fabricarea de bijuterii, în Orient cererea pentru tezaurizare deține ponderea hotărîtoare (tabelul nr. 2).

Urmărind tendința istorică, putem afirma că atractivitatea aurului a început să fie tot mai mult determinată de folosința sa practică și mai puțin de pasiune mistică de a-l poseda. Desigur, această tendință — determinată în parte de procesul de demitizare și demonetizare a aurului — comportă apreciabile sinuozități. În perioadele de tensiune, conflict, incertitudine, pasiunea pentru aur crește considerabil. La rîndul ei, utilizarea aurului în diferite domenii ale practicii depinde de o serie de factori care pot să o restrîngă temporar. Tendința menționată este evidentă pe termen lung. Cererea de aur se localizează într-o măsură tot mai mare pe utilizarea sa industrială. În prezent cca 70% din cererea de aur este destinată scopurilor industriale, față de numai 20—30% la începutul secolului. Remarcăm faptul că în cadrul cererii industriale este inclusă, în prezent, cea pentru fabricarea de medalii, jetoane și monede oficiale, pe considerentul că acestea nu mai sînt astăzi bani, ci obiecte prelucrate, de artă, de simbol sau de valoare.

Oprindu-ne la componenta cea mai importantă a cererii mondiale de aur din zilele noastre și anume cererea pentru necesități industriale, trebuie subliniat că aceasta a prezentat variații considerabile. Sectorul bijuterii, care absoarbe între 55—75% din cererile industriale, constituie principalul factor al fluctuației. Cererea pentru bijuterii a înregistrat un declin evident în anii 1973—1974 ca urmare a creșterii considerabile a prețului în perioada respectivă. În schimb, cererea de aur a industiei electronice și telecomunicațiilor, a medicinii și a decorațiilor a rămas relativ stabilă.

2. Arta bijuteriilor

În toate perioadele istorice, aurul a fost cel mai bine asociat cu frumusețea podoabelor și obiectelor de artă. Portul bijuteriilor nu numai că a însoțit omul de-a lungul evoluției sale, dar poate fi considerat și unul dintre cele mai vechi obiceiuri care a rămas pînă în zilele noastre. Confecționarea bijuteriilor are o tradiție veche ; este poate unul din primele meșteșuguri învățate de om

și de aceea unul dintre cele conservatoare. În domeniul confecționării bijuteriilor de aur tehnica a progresat destul de puțin, aceasta și datorită faptului că încă din antichitate au fost atinse vîrfuri ale măiestriei în acest domeniu.

La începutul secolului nostru arheologii au scos la iveală, în Egipt, mormîntul faraonului Djer din Abydos și al soției acestuia. Datînd din jurul anului 3200 î.e.n., mormîntul ascundea cea mai veche colecție de bijuterii care se găsește în prezent în muzeele lumii : 4 brățări de aur, un șir de mărgele de aur intercalate cu pietre de turcoaz, o rozetă de aur și păsări de aur pentru decorație. Executate cu o deosebită măiestrie și rafinament, podoabele din Abydos demonstrează că, de peste 4 milenii, meseria de bijutier era cunoscută în Egiptul antic.

Confecționarea de bijuterii de aur datează din neolitic. Treptat, s-a făcut simțită influența începutului metalurgiei, pe care o consemnează diverse izvoare istorice. Curganii livrau metalul galben prelucrat în piese pentru harnașamentul cailor, ornat în special cu animale stilizate. Din ruinele orașului Ur, orașul natal al patriarhului Abraham s-au scos la iveală podoabe de o frumusețe deosebită. Ruinele Troiei sau mormîntul lui Tut-Ankh-Amon ne pun la dispoziție alte încîntătoare bijuterii. Dovezi ale înfloritoarei arte de bijutier ne-au rămas și din alte civilizații antice : Babilonul, Mesopotamia, Persia etc.

Dar pînă la marile descoperiri geografice, aurul era atît de rar în Europa încît bijuteriile și obiectele de artă din metal galben au fost în mare parte monopolizate de biserică și curtea regală. De aici, statutul special al bijutierului : el trăia în anturajul regelui, lucra exclusiv pentru curtea regală și căuta să exprime prin arta sa poftele și dorințele stăpînilor săi. Meseria de bijutier nu era la îndemîna oricui, constituia dreptul exclusiv al unui număr restrîns de persoane, drept care nu era înstrăinat și care se moștenea de multe ori numai din tată în fiu. Formula de aliere a aurului care dădea acea calitate și culoare ce mulțumea cel mai mult curtea regală era păstrată în taină, cu mult zel. Bijutierii erau artiștii cei mai onorați, care se bucurau de înaltă stimă

chiar din partea capetelor încoronate. Cînd țarul Rusiei, Petru cel Mare, l-a vizitat pe regele Poloniei și Saxoniei, August cel Puternic, el a stat mai mult în compania bijutierului acestuia decît în compania familiei regale. Țarul a preferat ca în locul discuțiilor politice să învețe subtila meserie de bijutier !

În Evul Mediu și perioada Renașterii, importanța bijuteriilor a depășit însă domeniul strict al podoabelor prețioase. Circumstanțele istorice au făcut din acești artizani primii bancheri în sensul modern al cuvîntului. Ca urmare a statutului pe care-l aveau, bijutierii se bucurau de încredere și respect ; se dezvoltă practica depozitării obiectelor de metal prețios, inclusiv a monedelor de aur, în fișetele bijutierilor. Ca dovadă a păstrării unor cantități de aur ale clientului, bijutierul emitea un fel de recipisă, un certificat al depozitului de metal prețios pe care-l avea în păstrare. În esență, acest certificat reprezintă prima formă a bancnotelor. Bijutierul a continuat să fie bancher și după formarea primelor bănci moderne în adevăratul sens al cuvîntului (cum a fost cea înființată în 1606 la Amsterdam).

Descoperirea Americii și goana după aur care a urmat, generînd un flux aproape continuu de metal galben spre vechiul continent, au determinat înflorirea și răspîndirea artei bijuterilor. Are loc desprinderea treptată a bijutierului de curtea regală. Portul obiectelor de aur capătă o arie mai largă și nu numai în rîndul claselor avute. Verigheta de aur este un exemplu. Conform aprecierilor, în secolul nostru, pentru verighete a fost folosită cea mai mare cantitate de metal galben comparativ cu oricare alt tip de bijuterie de aur. Portul verighetei coboară din adîncul istoriei, avîndu-și originea în credința că între degetul inelar de la mîna stîngă și inimă se află o legătură directă.

Astăzi mai mult de 2/3 din producția anuală de aur a omenirii este folosită pentru bijuterii (tabelul nr. 3). În jurul a 1000 tone de aur iau în fiecare an forma verighetelor, colierelor, lănțișoarelor, brățărilor și a altor podoabe. Cel mai mare producător de bijuterii al lumii este Italia, urmată de Statele Unite ale Americii. Tradiția pro-

ducerii de bijuterii este veche în Italia, această artă cunoscînd o deosebită înflorire încă de la începutul acestui mileniu, de pe vremea perioadei de glorie a oraşelor state italiene. De regulă, aurul este prelucrat pentru obţinerea de bijuterii în fabrici sau ateliere mici, de unde şi numărul mare de firme producătoare. Numai în S.U.A. există astăzi mai mult de 2000 firme care produc bijuterii de aur [7].

În trecut, pînă aproape de secolul nostru, bijutierii prelucrau aurul manual prin tehnici simple. Încă din antichitate au fost elaborate, iar apoi perfecţionate, o serie de tehnici de prelucrare a aurului, care mai sînt folosite şi în zilele noastre. Tehnica alierii în diferite proporţii a aurului cu alte metale, mulajul în matriţă, prelucrarea aurului prin metoda „dispariţiei cerii", gravarea, decorarea, emaierea cu aur şi filigranarea sînt tehnici care au sute şi chiar mii de ani vechime. Astăzi, prelucrarea primară a aurului se face în mare măsură cu ajutorul maşinilor, dar prelucrarea manuală se mai foloseşte la obiectele de mare artă.

Prima tehnică de prelucrare a aurului se referă la aliere. În forma sa pură (99,9%) aurul este prea moale pentru a putea fi folosit ca bijuterie. Aurul pur nu se foloseşte, de regulă, decît la tezaurizare şi comercializare sub formă de lingouri. Pentru a-i creşte durabilitatea şi a-l face mai uşor de prelucrat, aurul trebuie aliat cu alte metale.

În funcţie de metalul sau metalele folosite la aliere, aurul are o varietate de culori şi de durităţi. Dar numai pentru metale sau, în combinaţie cu aurul, acel aliaj care este în acelaşi timp frumos, uşor de prelucrat şi suficient de dur astfel încît poate fi calificat drept aur pentru bijuterii. Aceste metale de aliere sînt : argintul, cuprul, nichelul şi zincul. De obicei, aurul este aliat cu alte două metale. Cel mai frecvent aliaj este cel dintre aur, cupru şi argint ; cînd cantităţile sînt bine proporţionate, aliajul rezultat păstrează culoarea naturală a aurului pur, dar

7 În problema utilizării aurului pentru bijuterii se poate consulta lucrarea lui Timothy Green, *The World of Gold Today*, White Lion Publishers Ltd. London, 1973.

are duritate optimă pentru bijuterii. Atunci cînd se aliază cu o cantitate mai mare de argint şi cantităţi mici de zinc şi cupru rezultă aşa numitul aur-verzui. Aurul rozaliu sau cu nuanţe roşiatice rezultă atunci cînd în aliaj se foloseşte numai cuprul. Cînd este aliat cu nichel, cupru şi zinc, rezultă aşa numitul aur alb [8].

Pentru a arăta proporţia de aur fin din aliaj se foloseşte termenul de „karate". În forma sa cea mai pură (99,9% aur fin) aurul are 24 karate, adică 24 părţi de aur din 24. Aliajul de 18 karate are 18 părţi aur fin (75%) şi 6 părţi alte metale ; aurul de 14 karate are 14 părţi aur fin (58,5%) şi 10 părţi alte metale. În S.U.A. se foloseşte de regulă marcajul aurului în Karate (24 K, 18 K, 14 K) pe cînd în Europa predomină marcajul zecimal (respectiv 0,999 ; 0,750 şi 0,585).

Termenul de karate folosit la măsurarea gradului de aliere a aurului trebuie deosebit de cel de karate folosit la măsurarea greutăţii pietrelor preţioase, de exemplu a diamantelor ; acesta din urmă corespunde unei greutăţi de 200—206 mg. Ambele denumiri derivă din cuvîntul italian carato (respectiv grecescul karation sau cuvîntul arab qirat) însemnînd *roşcovă*. Seminţele de roşcovă erau folosite în bazarele orientale pentru a cîntări cu cît mai multă precizie aurul şi pietrele preţioase.

Limita minimă de aur din aliaj diferă de la ţară la ţară. În Franţa şi Italia legea prevede că cea mai scăzută proporţie de aliere a aurului este cea de 18 Karate (0,750) ; orice aliaj sub această proporţie nu se mai numeşte aur. În schimb, în Anglia se acceptă ca aur şi aliajul de 9 karate, iar în alte ţări şi cel de 8 karate. În S.U.A., aliajul minim acceptat ca aur este de 10 karate, iar cel mai utilizat este cel de 14 karate. În general, cele mai fine bijuterii se fac din aur de 18 sau 22 karate, iar bijuteriile obişnuite, de masă, din aur de 14 karate.

Pentru determinarea purităţii aurului se folosesc mai multe metode. Cele mai cunoscute sînt testele cu acizi. Aurul cu puritate de pînă la 10 k este atacat de acid azo-

8 Se pot consulta pentru detalii lucrările : Kenneth Blakemore, *The Book of Gold*, Stein and Day, New York, 1971 ; C. H. V. Sutherland, *Gold Its Beauty Power, and Allure*, Mc Graw-Hill, London, 1959.

tic ; aurul cu puritate superioară nu reacționează la nici un acid, ci numai la amestecul de acid azotic și acid clorhidric, numit apă regală.

În afara însemnului care precizează puritatea aurului, pe bijuterii mai sînt trecute și alte însemne. În Anglia, încă din secolul XIV se folosește un marcaj complex al breslei bijutierilor (așa numitul „Hallmark") care cuprinde : marca de finețe și calitate a aurului ; marca orașului în care a fost confecționată bijuteria ; data fabricației și însemnele bijutierului.

3. O meserie de „aur"

Deși aproape orice persoană are astăzi un obiect de aur, puțini sînt edificați asupra procesului complex din care rezultă verighetele, inelele, brățările sau lănțișoarele de aur. Alierea aurului este doar primul pas. Producătorii de bijuterii trăiesc într-o lume a tehnologiilor și proceselor speciale : matrițare, topire, tragere etc. Chiar și o cunoaștere sumară a acestor tehnici complexe ar duce la o mai mare apreciere a trudei migăloase de bijutier.

Aurul este, așa cum s-a mai arătat, metalul cel mai prelucrabil : poate fi laminat în foițe incredibil de subțiri, poate fi tras în fire care abia se văd cu ochiul liber, poate lua orice formă imaginată de artist. Nici un alt metal nu se comportă la fel de bine ca aurul. În afară de frumusețea sa neschimbătoare, metalul galben oferă posibilități practic nelimitate pentru creativitate. De aceea, unele dintre cele mai desăvîrșite opere de artizanat, de un uimitor rafinament și o subtilă grație, sînt făcute din aur.

Laminarea aurului în foițe deosebit de subțiri a fost perfecționată încă în Egiptul antic, în urmă cu 6500 ani. Bijutierii cu experiență pot lamina aurul cu ciocanul atît de bine încît 250.000 foițe subțiri de aur puse una peste alta abia ating înălțimea de 3—5 cm. Tragerea firelor de aur, matrițarea sau decorarea erau, de asemenea, cunoscute din antichitate. Etruscii au utilizat pe scară largă

un procedeu inedit de prelucrare manuală a aurului, denumit granulare, prin care particulele mici de aur erau lipite sau presate pe o suprafață de aur, aproape fără urme, rezultînd ornamente deosebit de reușite.

Astăzi o bună parte din aceste operațiuni — în special alierea, laminarea și tragerea firelor — sînt efectuate mecanizat în rafinăriile de aur, cu o toleranță precisă și în condiții optime. Bijutierii primesc astăzi, nu materia primă, ci semifabricate care pot fi mai ușor prelucrate.

Una din cele mai vechi metode de prelucrare a aurului este cea „dispariției cerii". Cîteva cuvinte despre acest procedeu considerăm că ar putea prezenta interes. Există dovezi că procedeul a fost folosit pentru prima oară în Egiptul antic. În timpul Renașterii, prelucrarea aurului prin „dispariția cerii" a fost redescoperită de marele bijutier italian Benvenuto Cellini, dar ulterior a fost din nou dată uitării. În ultimul timp, acest vechi procedeu a fost a doua oară redescoperit, devenind cel mai utilizat, ca urmare a faptului că este eficient din punct de vedere tehnologic și puțin costisitor din punct de vedere economic. Conform aprecierilor, cca 60% din bijuteriile de aur sînt obținute astăzi prin metoda menționată.

Prelucrarea aurului prin metoda „dispariției cerii" urmează mai multe etape. Mai întîi, pornindu-se de la design-ul original, se face un model din metal. Cu ajutorul unei matrițe de cauciuc, care reproduce modelul din metal, se fac mai multe copii din ceară. Copiile se atașează în diferite poziții pe un ax formînd un „copac". Acesta este introdus într-un vas de metal și conținutul se umple cu ghips. După ce ghipsul se întărește, vasul se încălzește într-un cuptor, ceara se topește și „se pierde" („dispare") lăsînd forma de ghips „golită", respectiv cu negativul „copacul de ceară".

Urmează cea mai delicată etapă. Forma de ghips este introdusă într-un spațiu unde se formează vid și în ea se toarnă aur topit. În condițiile vidului, aurul topit este forțat să intre în negativul de ghips, pînă în cele mai fine crăpături ale formei. Astfel este reprodus, în detaliile lui cele mai delicate, „copacul de ceară". După ce aurul se răcește și se întărește, forma de ghips este spartă

cu grijă și „copacul" de aur este curățat de impurități. Fiecare piesă de aur poate fi acum desprinsă din copac, după care se finisează cu mîna, sau cu aparate speciale.

Bijuteriile pot fi în întregime din aur, sau numai cu anumite componente confecționate din aur pur sau aliaj de aur. În acest ultim caz, aliajul din aur se lipește prin diferite metode de baza de metal. Dacă în bijuteria astfel constituită aurul este de cel puțin 10 karate și deține cel puțin a douăzecea parte din greutate totală a bijuteriei, atunci se aplică un marcaj special asemănător celui pentru aur (de exemplu, în engleză se adaugă la cuvîntul „Hallmark" și însemnele „gold filled").

Decorarea prin gofrare sau stanțare este o altă tehnică de prelucrare a aurului cunoscută încă din antichitate, prin care se formează pe suprafața metalului diferite figuri și structuri ornamentale. Pe suprafața de aur supusă prelucrării se marchează ușor desenul care urmează a fi executat, după care „se punctează" modelul cu ajutorul ciocanului și punctatorului. Caracteristic pentru decorare este faptul că nu se înlătură metalul — de exemplu ca la gravare — ci numai se bate sau se crestează. Procedeul este foarte încet, fiind executat în întregime manual. Vesela scumpă de aur este, de regulă, ornată în acest fel.

Filigranarea este, de asemenea, cunoscută din antichitate. Vechii greci erau recunoscuți pentru tehnica lor desăvîrșită de filigranare a aurului. Această metodă de prelucrare se bazează pe faptul că aurul este cel mai ductil dintre metale, putînd fi tras în fire deosebit de fine. Firele subțiri de aur sînt împletite și lipite în diverse combinații, formînd diferite modele. Firele de aur au fost multă vreme folosite pentru îmbrăcăminte. Producerea firelor de aur a fost cunoscută încă din Egiptul Antic, minunate straie țesute în fir de aur fiind descoperite în mormintele faraonilor. În prezent, firele de aur, obținute pe cale mecanică din aur de diferite puități, sînt folosite în special pentru fabricarea lănțișoarerelor.

Aurirea sau poleirea cu aur este tehnica prin care se acoperă cu un strat subțire de aur un alt metal, (de-

exemplu argintul, rezultînd argint aurit). Cea mai durabilă metodă de aurire este și cea mai veche, datînd de pe vremea romanilor (secolele I—II î.e.n.). Numită „aurire la cald", această metodă presupune încălzirea la temperaturi înalte a celor două metale și folosirea mercurului ca ajutător. În prezent, aurirea se face prin metoda modernă a electrolizei, care permite acoperirea cu un strat foarte subțire de aur (de la 0,01 microni la 0,1 mm).

4. Utilizări diverse și neașteptate

Aurul are multiple utilizări și în alte ramuri ale industriei. În formă pură, în aliaj sau în diferite combinații, el poate fi găsit în calculatoare, în navele cosmice, în echipamentul telefonic și de comunicații, în vesela de calitate, în unele obiecte de îmbrăcăminte, în fațadele clădirilor sau... în coperțile cărților.

În industria aerospațială, aurul este folosit datorită proprietăților sale reflectorizante (el blochează 98% din radiații), precum și datorită conductibilității electrice excelente. O foaie de aur incredibil de subțire (cca 0,00015 mm) îmbracă majoritatea componentelor sensibile ale rachetelor sau stațiilor cosmice, motoarele, sistemele electronice, caschetele și costumele astronauților. Datorită puterii sale de a reflecta, o astfel de folie este suficientă pentru a proteja materialul pe care îl „îmbracă" împotriva radiațiilor solare.

În construcțiile edilitare moderne aurul a pătruns odată cu „zgîrie-norii". Uriașele paralelipipede din oțel și sticlă încorporează în ele o anumită cantitate de metal galben. Fațadele acestor clădiri sînt făcute dintr-o sticlă specială care pare colorată și reflectorizantă de afară, dar care este perfect transparentă din interior. Un purtător foarte fin, care conține aur, sau argint, este încorporat în geamuri, printr-un proces de evaporare în vid. Cantitatea de aur din purtător determină gradul de transparență și reflectivitate al geamului. Lumina care pătrunde în clădire este mai puțin strălucitoare, mai plă-

cută, iar razele infraroşii sînt reflectate, temperîndu-se astfel încălzirea camerelor în timpul verii [9].

Datorită rezistenţei sale la coroziune, la acţiunile diferiţilor acizi şi ale altor reactivi chimici, aurul îşi găseşte o largă utilizare în stomatologie, în chirurgie şi alte domenii ale medicinii. Cercetările recente au demonstrat că aurul are şi puteri de vindecare a diferitelor boli. Compuşi de aur au fost folosiţi în tratarea reumatismului încă din 1927 ; astăzi, o formă larg acceptată a terapiei reumatismului este injecţia intramusculară a 50 mg de compuşi de aur. Aurul radioactiv este folosit în tratamentul cîtorva forme de cancer. În stomatologie şi chirurgie este cunoscută utilizarea aurului pentru coroanele dentare, la repararea vaselor de sînge, nervilor sau oaselor deteriorate. Numai în S.U.A., în stomatologie se foloseşte în fiecare an o cantitate de cca 20 tone de aur, adică mai mult de 2/3 din producţia anuală de metal galben a acestei ţări. În total, în medicină şi stomatologie, se utilizează anual în lume cca 70 tone aur (tabelul nr. 4).

Conductibilitatea electrică ridicată şi rezistenţa la coroziune fac din aur un conducător ideal, de unde şi larga sa utilizare în electronică. În circuitele sensibile ale calculatoarelor de buzunar, sau ale computerelor, în televizoare, în echipamentele de comunicaţie sau în alte multe produse electronice se găsesc conductori şi piese din aur. Pentru tranzistoare şi circuite integrate se folosesc fire de aur de o puritate deosebit de ridicată (0,99975). Obţinerea aurului de înaltă puritate, necesar în electrotehnică şi domeniile tehnicii de vîrf, se bazează pe o tehnică specială de rafinare care foloseşte electroliza (de unde şi denumirea de aur electrolitic pentru aurul foarte pur). Între 60 şi 125 tone de aur sînt folosite anual, pe plan mondial, în industria electrotehnică (tabelul nr. 5). Cel mai important consumator de metal galben în acest domeniu este telefonul, aurul fiind folosit la construcţia electrozilor de transmitere.

9 O serie de date şi aprecieri concrete privind exploatarea şi utilizările aurului sînt extrase din broşurile şi publicaţiile firmei de specialitate : „Consolidated Gold".

În anumite combinaţii, relativ ieftine, aurul intră în ambalajul decorativ, în reclame, în lucrări tipografice etc. Astfel, praful de aur sub formă de aur coloidal (rezultat, de exemplu, de la şlefuirea bijuteriilor) amestecat cu ulei şi alte substanţe chimice este folosit la decorarea veselei, a recipientelor din sticlă sau a diferitelor obiecte de artă. Un procedeu des utilizat la decorarea obiectelor de ceramică şi sticlă este următorul : în ulei de lavandă se adaugă 12% praf de aur în suspensie într-o soluţie de diferite substanţe chimice, cu soluţia obţinută se desenează obiectele de ceramică sau sticlă avute în vedere, după care acestea se introduc în cuptoare speciale la 540 °C pentru stabilizarea decoraţiei.

5. Plasamente de valoare

După ce am văzut diversele utilizări industriale ale aurului în zilele noastre, ajungem la o componentă a cererii specifică metalului galben : plasamentele de valoare. Este vorba de acele cumpărări de aur care se fac nu pentru a răspunde unei nevoi practice, ci din considerente mai generale (de exemplu, pentru păstrarea într-o formă mai sigură a economiilor băneşti, sau cu scopuri speculative, sau pur şi simplu din pasiune pentru aur).

Într-o lume dominată de inflaţie, aurul rămîne forma tradiţională de plasament cu valoare intrinsecă. Spre deosebire de alte plasamente, ca cele în depozite bancare, titluri de credit guvernamentale sau acţiuni ale corporaţiilor particulare, plasamentele în aur dau siguranţa valorii reale, palpabile a metalului. Deşi a fost oficial demonetizat, aurul păstrează potenţial cerinţele necesare pentru a fi ban : este relativ uşor de păstrat şi purtat, poate fi disponibil în piese de diferite valori, este uşor de recunoscut şi verificat şi este general acceptat.

Astăzi plasamentele în aur oferă unele avantaje pe care nu le pot asigura plasamentele în bani de hîrtie. Aurul nu poate fi depreciat prin inflaţie de către gu-

verne, așa cum se întîmplă cu banii de hîrtie care pot fi tipăriți în cantități excesive. În perioadele de incertitudine, aurul inspiră încredere mai mare decît orice monedă națională (dolarul, marca, francul), în primul rînd pentru că este „banul" cel mai vechi, cel mai recunoscut, cel mai acceptat, iar în al doilea rînd pentru că istoria a dovedit faptul că, spre deosebire de banii de hîrtie, valoarea aurului s-a păstrat în timp, dăinuind peste războaie, calamități naturale sau crize social-economice. Acesta este motivul pentru care peste 80 de țări păstrează în prezent importante rezerve de aur, deși nici o țară nu mai acoperă sau garantează azi moneda națională cu aur.

Pentru un doritor de a efectua plasamente în aur — fie el persoană particulară, firmă sau guvern — există trei căi principale de a efectua această investiție : cumpărarea unei cantități de metal ; cumpărarea acțiunilor unei mine de aur ; efectuarea de tranzacții la termen.

Cumpărările de aur ca plasament se efectuează sub două forme : lingouri și monede. Lingoul (Bullion, în limba engleză) este o formă paralelipipedică, de aur fin, de regulă cu puritate de 0,995 (99,5% sau 24 karate) marcat cu însemnul rafinăriei de la care provine, cu însemnul de puritate și cu greutatea lui. Pe piețele metalului galben se comercializează 10 mărimi standard de lingouri, avînd greutatea — deci valoarea — adaptată la capacitatea diferită de cumpărare a fiecărui investitor.

Cel mai mic lingou este plăcuța de o pătrime de uncie (aproape 8 grame) destinată micilor investitori. Urmează plăcuțe sau bare de greutate sporită pentru cei care au disponibilități mai mari și doresc să cumpere mai mult. Lingoul de aur cel mai mare este cel tradițional, de 400 uncii (cca 12,5 kg) ; el constituie forma principală sub care au loc marile tranzacții cu metal galben pe piața internațională. În limbajul de specialitate, lingoul de 400 uncii se numește „Good Delivery Bar". Rezervele de aur ale băncilor centrale sînt, de asemenea, ținute sub forma acestor „cărămizi strălucitoare" de 12,5 kg. La un preț de 500 dolari uncia, o astfel de „cărămidă" valorează nu mai puțin de 200.000 dolari (costul a 10 limuzine Cadillac).

Neavînd nici un fel de destinație practică, cumpărările de aur sub formă de lingouri sînt efectuate în întregime din considerente de tezaurizare. Lingourile, barele și plăcuțele reprezintă forma pură a plasamentelor în aur. În tezaurele băncilor centrale ale țărilor lumii se găsesc peste 30.000 tone de aur sub forma lingourilor de 12,5 kg. Persoanele particulare și firmele private mai dețin alte 2.300 tone sub formă de lingouri, bare și plăcuțe de metal galben (pentru o persoană particulară păstrarea aurului sub formă de lingou este în general incomodă).

Monedele de aur constituie o a doua formă de plasament în metal galben. Piese de aur de diferite mărimi și greutăți cu inscripții și însemne pe ambele părți pentru a fi recunoscute, monedele conțin fie aur pur de 24 K (Krugerrand-ul) fie aur aliat (de exemplu aliajul permis în S.U.A. în secolul trecut la baterea piesei de 20 dolari aur era de 21,6 karate, respectiv o puritate sau titlu de 0,900). Există două categorii de monede : numismatice și pentru tezaurizare propriu-zisă.

Monedele numismatice sînt cele vechi ,bătute cu secole în urmă. Odată ele au fost în circulație, în calitate de bani. În prezent valoarea lor depășește cu mult valoarea metalului galben pe care-l încorporează, întrucît ele sînt evaluate nu numai pentru aurul care-l conțin, ci și pentru valoarea lor istorică, artistică și pentru raritatea lor. Ca orice operă de artă, de exemplu o pictură de Rembrandt, prețul acestor monede poate fi astronomic. La o licitație care a avut loc în 1973, o monedă de aur romană datînd din jurul anului 218 î.e.n. s-a vîndut cu 65.000 dolari (la prețul de atunci al aurului, valoarea metalului incorporat în această monedă era sub 30 dolari). În 1980, în orașul Beverly Hills (California) o monedă americană de argint datînd din 1814 a fost vîndută cu 400.000 dolari.

Colecțiile numismatice sînt, de aceea, printre cele mai prețioase din lume. În acest domeniu se remarcă, prin numărul mare de piese și prin valoarea lor, colec-

ția Josiah K. Lilly aflată în prezent la Muzeul de Istorie și Tehnologie de la Institutul Smithsonian din Washington, care conține 6125 piese separate. Pentru istoricul de azi, aceste monede sînt adevărate documente-portret ale trecutului.

Monedele pentru tezaurizare (Bullion coins) sînt monede de aur bătute în ultimul timp, de regulă în secolul nostru. Ele sînt destinate investitorilor care doresc să păstreze aurul în cantități mici, practice. Mulți preferă monedele în locul lingourilor sau barelor de aur, pentru că sînt mai ușor de păstrat și sînt repede recunoscute. Din acest motiv, monedele de aur pot fi mai rapid vîndute decît plăcuțele sau lingourile de aur, acestea din urmă trebuind să fie verificate de un expert pentru a se vedea dacă sînt de puritatea și greutatea înscrisă pe ele.

Monedele pentru tezaurizare sînt, de asemenea, evaluate la un preț mai ridicat decît valoarea aurului pe care-l conțin. În limbaj de specialitate, se spune că monedele au primă, dar în cazul celor pentru tezaurizare prima reprezintă numai o fracțiune din valoarea lor (între 5 și 20%) spre deosebire de prima monedelor numismatice care, așa cum s-a arătat, este considerabilă. Barele și lingourile de aur se vînd, în schimb, la valoarea aurului pe care-l conțin, fără primă.

Cea mai cunoscută și folosită monedă pentru tezaurizare este Krugerrand-ul Africii de Sud ; ea a început să fie bătută din anul 1967 și cîntărește exact o uncie de aur, cu puritate de 24 karate. Alte două monede de aur cunoscute și folosite în prezent pentru tezaurizare sînt rebateri ale unor monede mai vechi, respectiv replica modernă a piesei de 4 ducați a fostului Imperiu Austriac și piesa de 50 pesos a Mexicului. Și alte țări — Elveția, Turcia, Franța, Anglia — rebat, în prezent, cu intermitență monedele de aur care au fost odată oficial în circulație în calitate de bani. În acest sens, pe piața internațională se remarcă replicile moderne ale sovereign-ului britanic (moneda de aur a Angliei, valorînd o liră sterlină, în secolul trecut) și napoleonul francez (moneda clasică de aur a Franței. Piesa de 50

pesos mexicani este printre cele mai mari : are 37,5 grame, deci o uncie și o cincime.

Krügerrand-ul sud-african reprezintă mai mult de două treimi din cantitatea totală de monedă de aur oferită în prezent pe piața mondială. De la 835.000 piese vîndute în 1973, s-a ajuns la 4.803.195 piese în 1975 și 3.331.334 piese în 1976. Cantitatea de aur cuprinsă în monedele vîndute în 1977 a fost de 103,6 tone, o șeptime din producția Africii de Sud (tabelul nr. 6).

În 1977 Anglia a efectuat o nouă emisiune de sovereign (ultima fusese efectuată în 1968). În 1975, 1976 și 1977 Uniunea Sovietică a pus în vînzare pe piața mondială peste un milion de monede de aur denumite „cervoneți" (replică a unei foste piese de aur a Rusiei în greutate de 7,7 grame). În 1976, cu ocazia Jocurilor Olimpice de la Montreal, Canada a emis 9.000 piese de aur de 100 dolari fiecare, în greutate totală de 10 tone. În unele țări, în special cele din Orientul Mijlociu (Kuweit, Arabia Saudită, Siria) se bat reproduceri ale unor monede oficiale vechi, atît din țările respective, cît și din alte țări. Acestea constituie însă, mai degrabă bijuterii, deoarece sînt destinate salbelor de aur, purtate ca podoabă în zonele respective.

În total, conform estimărilor, se apreciază că numai persoanele și firmele private dețin astăzi monede de aur în greutate de 12.440 tone. Dacă stocurile de lingouri și bare de aur sînt destinate în exclusivitate tezaurizării, stocurile de monede de aur au o destinație mai diversificată. O parte din monedele aflate în stocurile particularilor fac parte din colecții numismatice sau colecții de artă. Monedele sînt considerate, de asemenea, bijuterii sau obiecte de podoabă, iar în unele țări păstrarea salbelor de galbeni face parte din obiceiurile locale. Totuși, în ultimă instanță, stocarea monedelor de aur (mai ales dacă este vorba de cantități importante de același fel de monede) poate fi considerată tot tezaurizare, întrucît sustrage metalul galben de la utilizare practică.

Cumpărările de aur pentru tezaurizare sînt specifice perioadelor de incertitudine. Astfel, în 1968, după de-

valorizarea lirei sterline, firmele private şi persoanele particulare au efectuat masive cumpărări de aur (în special sub formă de lingouri), estimate la 600 tone. În 1970 şi 1972 băncile centrale occidentale au efectuat cumpărări de aur, de 238 tone şi respectiv 151 tone, pentru a recupera aurul vîndut particularilor în 1967—1968. Începînd cu anul 1973, toate cumpărările de aur pentru tezaurizare au fost efectuate de particulari, situîndu-se la niveluri deosebit de înalte, ca urmare a accentuării inflaţiei şi fenomenelor de criză din economia mondială. În 1973, cumpărările de aur ale particularilor, pentru tezaurizare s-au situat la 578 tone, din care numai în Europa peste 390 tone.

Recesiunea economică declanşată în 1974, precum şi criza energetică, au determinat creşterea în continuare a cererii de lingouri şi bare a particularilor. În 1974 aceasta s-a situat la 664 tone, depăşindu-se recordul anului 1968. După o reducere temporară în perioada 1975—1977, la un nivel mediu anual de 250 tone, cererea pentru tezaurizare a particularilor a crescut simţitor, în 1978 şi 1979, la peste 600 tone anual.

Stocurile particulare de aur din Franţa erau estimate în 1974 la peste 4.000 tone, mai mult de jumătate din stocul de aur monetar al S.U.A., cel mai mare stoc de aur al lumii. Cultul aurului explică nu numai cumpărările importante de aur pentru tezaurizare efectuate de Franţa, dar şi poziţia oficială a acestei ţări împotriva demonetizării metalului galben.

Ca urmare a majorării preţului aurului, se remarcă tendinţa investitorilor particulari de a cumpăra aur pentru tezaurizare în special sub forma barelor şi plăcuţelor, şi mai puţin sub forma lingourilor de 6 şi 12 kg. Tendinţa este evidentă în special în unele ţări în curs de dezvoltare, în care particularii efectuează în mod tradiţional investiţii în aur (Indonezia, Tailanda etc.).

Cumpărarea acţiunilor unei mine de aur constituie a doua cale de investiţie în metal galben. Cursul acestor acţiuni urmează, de regulă, preţul aurului, iar dividendele plătite de societatea minieră emitentă depind de profiturile realizate din exploatare ; la rîndul lor, profiturile sînt funcţie directă de diferenţa între preţul de comercializare a aurului şi costurile de extracţie şi rafinare. Totuşi, cumpărarea de acţiuni ale minelor de aur reprezintă un plasament mai riscant decît cumpărarea de aur fizic, avînd în vedere că producţia, costurile de producţie şi bogăţia zăcămîntului sînt elemente care nu pot fi prevăzute şi în consecinţă profitabilitatea minei de aur poate evolua în mod neaşteptat.

O a treia cale de a efectua plasamente în aur este prin intermediul *operaţiunilor la termen* efectuate la bursele unde se comercializează metalul galben. Contractele la termen permit posesorului să cumpere sau să vîndă o cantitate specifică de aur la o dată viitoare, la un preţ stabilit. Ele se efectuează cu cantităţi fictive de aur şi nu presupun neapărat apariţia fizică a metalului. Preţurile şi condiţiile de livrare sînt determinate pe baza raportului cerere—ofertă, rezultat din anticipările şi speculaţiile cercurilor de afaceri implicate în tranzacţii.

Tranzacţiile la termen au un grad ridicat de „balans" care poate favoriza sau defavoriza pe comercianţi : ele pot fi foarte profitabile, dar în acelaşi timp pot fi catastrofale. În orice caz, tranzacţiile la termen sînt în mare măsură speculative şi implică asumarea unui risc considerabil. Semnificative sînt speculaţiile mare amploare, care au însoţit febra aurului şi argintului din iarna 1979—1980 şi care au dus în stare de faliment pe magnatul multimilionar Nelson Bunker Hunt, din Texas (S.U.A.).

CAPITOLUL III

ÎN CĂUTAREA METALULUI GALBEN

Din Orientul îndepărtat și pînă în Anzii Cordilieri, din cele mai vechi timpuri și pînă azi, omul a căutat aur. Izvoarele istorice atestă atracția din totdeauna către metalul cu „puteri miraculoase", aceasta fiind favorizată în mare măsură și de răspîndirea sa în aproape toate zonele geografice. Prezența aurului, de multe ori la suprafața pămîntului, în tot felul de roci, din cele mai vechi pînă la cele mai recente, marchează aproape toate erele geologice în istoria Terrei.

În toate lucrările care prezintă căutarea și producția aurului de-a lungul secolelor s-au deosebit două perioade :

a) perioada cea mai îndepărtată din antichitate pînă la descoperirea Americii ;

b) perioada modernă și contemporană, de la descoperirea Americii pînă în zilele noastre.

Această delimitare are în vedere importanța crucială pe care au avut-o Marile Descoperiri Geografice asupra producției de metal galben. Despre o statistică a producției mondiale de aur nu se poate vorbi decît începînd cu anul 1870, cînd ca urmare a trecerii majorității țărilor la monometalismul aur, producția metalului prețios devenise un fapt mult prea serios pentru a nu fi cunoscută. În ceea ce privește informațiile referitoare la producția aurului pentru perioadele îndepărtate ale istoriei, ele sînt destul de reduse și legate, în special, de legende și povestiri mitice. Datele statistice certe privind producția de aur în antichitate și feudalism lipsesc cu

desăvîrșire. Date mai precise ale producției de aur după descoperirea Americii s-au putut aduna ca urmare a cercetărilor făcute și lucrărilor publicate la sfîrșitul secolului trecut [10].

1. Înainte de descoperirea Americii

Pe măsură ce cercetările și descoperirile arheologice pun la dispoziția lumii contemporane tot mai multe dovezi care atestă utilizarea pe scară largă a aurului în civilizațiile antice se întărește convingerea că înainte de migrațiunea popoarelor a existat o relativă abundență de metal galben la civilizațiile din bazinul Mării Mediterane. Trebuie să avem în vedere că obiectele de aur smulse pămîntului de arheologi sînt numai o parte infimă din ceea ce trebuie să fi existat în acele vremuri, resturile care au scăpat după prăbușirea civilizațiilor antice și după atîtea evenimente întunecate care s-au petrecut între timp.

Analizînd mărturiile lăsate de diferite texte literare și epigrafice ale antichității, curțile regale, templele și locașurile de cult din acele vremuri constituiau adevărate expoziții ale obiectelor de aur : statui și statuete de zei, bijuterii, ustensile pentru traiul zilnic, obiecte de îmbrăcăminte etc. Reținem, de asemenea, o caracteristică a războaielor din antichitate : cei învinși erau întotdeauna obligați de învingători să plătească tributuri și dări în metale prețioase, în special în aur. Aurul scurs din Dacia către Roma constituie un exemplu în acest sens.

O asemenea abundență relativă de aur nu putea fi asigurată decît printr-o producție la fel de importantă. Dovezile sau informațiile referitoare la producția de aur

10 Principalele lucrări privind istoria veche a aurului le-au publicat profesorii germani Adolf Soetbeer și Wilhelm Lexis. Lucrarea de referință este cea a lui Adolf Soetbeer : *Edelmetallproduktion und Wertverhältnis ; Zwischen Gold und Silber seit der Endeckung Americas zur Gegenwart*, Gotha, 1897. Vezi în acest sens și V. Slăvescu, *Curs de monedă, credit, schimb*, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1932.

a antichității sînt însă limitate. Specialiștii consideră că minele și exploatările de aur din antichitate erau răspîndite în tot bazinul mediteranean. În mod deosebit, unele mine din Caucaz, peninsula Arabică și India au rămas în legendă ca fiind de o bogăție cu totul deosebită.

Să ne amintim de cunoscuta expediție a argonauților în căutarea „lînei de aur". Există o explicație logică a substratului pe care s-a fabulat această legendă. Se pare că vestita „lînă" era în regiunea Caucazului, unde exploatarea aurului se făcea pe văile rîurilor repezi de munte printr-un procedeu simplu, dar ingenios. Oamenii așezau pe albia rîurilor corpuri de oi cu lînă bogată, sau numai blănurile lor. Firicelele de aur desprinse și purtate de ape din rocile munților se îmbibau în lîna blănurilor. După un timp, lîna devenea... de aur ; pieile împreună cu „lîna de aur" erau arse, aurul rămînînd în cenușă.

Mine vestite de aur în antichitate mai erau cele din Nubia, seva principală de aprovizionare cu aur a faraonilor egipteni. Din aurul nubian provine, probabil, faimosul tezaur găsit în mormîntul lui Tut-Ankh-Amon. Mai multe zăcăminte din Asia Mică, precum și minele din insulele Tasos și Cipru, au fost exploatate de fenicieni. Zăcămintele din Tracia, Macedonia, Epir, Iliria și Dalmația au fost exploatate de regii Macedoniei, Filip și Alexandru cel Mare.

Însemnate exploatări de aur și argint se găsesc pe teritoriul Daciei, în special în Transilvania. Regiunea alpină din nordul Italiei și regiunea munților Pirinei cuprindeau unele exploatări de aur, valorificate mai întîi de cartaginezi, apoi de romani. Denumirea de Galia auriferă vine de la faptul că rîurile Galiei antice, bogate în aur, erau exploatate în vremea romanilor.

Modul de obținere a aurului în antichitate a fost destul de primitiv. De regulă, aurul era exploatat în albia rîurilor sau în mine de suprafață și mică adîncime. Forța de muncă o constituiau sclavii, condamnații și prizonierii de război. Roca auriferă era desprinsă și sfărîmată cu instrumente de fier, apoi dusă la un fel de

mori, care o transformau în mici grăunțe din care aurul era extras cu sitele sau cu ajutorul focului.

În timpul perioadei de glorie a Imperiului Roman toate minele de aur aparțineau statului. Ca urmare a abuzurilor făcute de funcționarii care administrau minele de aur, începînd cu secolul III e.n. producția de aur scade simțitor, metalul galben dovedindu-se tot mai insuficient pentru necesitățile imperiului. Alte două fenomene negative agravează situația : deficitul înregistrat de bugetul Imperiului de Apus și soldul nefavorabil al schimburilor comerciale cu provinciile orientale, ambele determinînd scurgerea aurului spre Răsărit. În consecință, în timp ce relativa abundență de aur s-a menținut în Imperiul Bizantin, metalul galben a devenit din ce în ce mai rar în Occidentul Europei.

Năvălirea barbarilor a dus la încetarea aproape completă a producției de aur, cauzînd, totodată, și însemnate pierderi de metal prețios. În mod firesc, în secolele care au urmat, pînă în mileniul nostru, aurul a devenit tot mai rar. Excepție a făcut Bizanțul și Califatul Arab, unde aurul a continuat să se utilizeze în diferite funcțiuni, inclusiv pentru baterea monedelor.

În apusul și centrul Europei, producția de aur a fost reluată pe scară modestă odată cu formarea Imperiului lui Carol cel Mare. Cantitățile de aur erau însă insuficiente, astfel încît puținul metal galben disponibil era destinat, în mare măsură, obiectelor de cult sau curții regale.

Situația se ameliorează într-o anumită măsură odată cu dezvoltarea comerțului dintre orașele state italiene și Orient, în secolul XII. Cantitățile de aur aduse din țările răsăritene, în mod deosebit aurul din Sudan, permit baterea, între 1200—1300, a primelor monede europene de aur din perioada feudalismului, (florinii și ducații). În Transilvania, redeschiderea minelor de aur s-a făcut prin secolul al XIV-lea iar cele din regiunea Salzburgului au început să fie exploatate un secol mai tîrziu. Cam în aceeași perioadă, începe exploatarea aurului din Golful Guineii de către portughezi, spanioli și englezi, ceea ce duce la sporirea cantității de metal galben din Europa și la emisiunea unor noi monede de aur.

2. Descoperirea Americii. Comorile aztece

O schimbare radicală în ceea ce privește producția de aur se petrece în secolul al XVI-lea odată cu descoperirea Americii. Cantitățile de aur exploatate și aduse în Europa sporesc considerabil, inaugurînd o epocă de relativă abundență de metal galben. Conform estimărilor, producția de aur din minele europene era în secolul al XV-lea de numai 75—100 kg pe an și se concentra în mare măsură în minele din Transilvania. În schimb, cantitatea de aur adusă din America, începînd cu secolul al XVI-lea pînă în secolul al XVIII-lea, depășea în fiecare an 5—10 tone, cu tendință evidentă de majorare (tabelul nr. 7).

Pe insula Espanola, primul țărm al Lumii Noi pe care a debarcat Columb, spaniolii găsesc deja anumite cantități de aur. Căutarea aurului devine cu timpul tot mai febrilă ; ea se împletește strîns cu investigarea și cucerirea noilor ținuturi. Un adevărat salt al producției mondiale de aur se realizează după ce în 1520 conchistadorul Cortez cucerește Mexicul, iar în 1531 Pisarro cucerește teritoriul de astăzi al Perului.

Extragerea metalului galben a fost favorizată de inventarea procedeului numit „amalgamarea la rece", de către Medina în 1557. Aplicarea acestui procedeu, care a ușurat și a făcut mai productiv procesul de obținere al aurului, s-a suprapus cu descoperirea minelor de mercur. Teritoriul Americii a devenit cea mai importantă sursă de aprovizionare cu aur și argint a lumii și și-a păstrat acest loc pînă la sfîrșitul secolului trecut.

Descoperirea Lumii Noi, transporturile masive de mărfuri spre Europa antrenează o dezvoltare rapidă a industriei navale capabilă să producă corăbiile necesare tonanjului de mărfuri mereu în creștere ce trebuie adus pe continentul european. Șantierele navale ale țărilor din Europa de Vest cunosc o activitate febrilă, de la Cadix la Anvers. Forțele statale se amestecă de acum tot mai mult în comerț. Autoritățile spaniole formează convoaie de corăbii „Flotas del oro" pentru transportul aurului, argintului, pietrelor prețioase, mirodeniilor, produselor exotice.

Documentele vremii menționează galioanele spaniole încărcate cu aur și argint, care străbăteau Atlanticul aducînd în peninsula Iberică aurul adunat cu sabia, cu sînge și sudoare din ținuturile îndepărtate ale Americii. Unele dintre ele s-au scufundat, în urma furtunilor sau a bătăliilor navale cu corăbiile engleze și franceze. Este perioada celebrilor corsari care străbăteau mările în căutarea mult rîvnitului metal galben, o perioadă bogată în evenimente și legende. Și în zilele noastre, căutarea și recuperarea epavelor fostelor galioane de aur constituie încă o activitate febrilă, amintind parcă de acele vremuri ale primei goane după aur, în care se vorbea despre comori fabuloase ascunse în insule misterioare. Aducerea la suprafață, din adîncurile oceanului a acestor comori, reprezintă nu numai recuperarea unor importante valori materiale dar și un act de deosebită importanță istorică.

Printre personajele legendare ale vremii merită să ne oprim asupra conchistadorilor Hernando Cortez și Francisco Pizarro. Istoria le îmbracă faptele în povestiri fără seamăn despre civilizațiile indigene din America pe care numai ei le-au văzut în toată splendoarea lor. Probabil că și abundența de aur a acelor civilizații i-a determinat pe spanioli să numească America drept țara aurului — „Eldorado".

Cortez s-a născut în 1485 la Medellin, în Estremadura. Om cu personalitate puternică și contradictorie : generos și crud, hrăpăreț și darnic. La 19 ani devine conducătorul unei economiendas [11] a Lumii Noi, încredințată de Diego Velasquez — guvernatorul Cubei. Pentru tînărul Cortez, cel ce visase dintotdeauna la lovituri de spadă și aventuri fantastice, aceasta era mai mult o decepție decît o încîntare. Se pare că într-o zi ar fi replicat „Dar am venit aici în căutarea anrului, nu pentru a săpa pămîntul ca un țăran".

11 Economiendas — o unitate economică unde concesionarului i se încredințează pămîntul și sclavii indigeni pentru munca acestuia.

Avînd simpatia guvernatorului, Cortez ajunge repede în funcția de căpitan general al expediției prevăzută pentru cucerirea Mexicului. La debarcarea sa pe coasta mexicană, în 1519, Cortez primește primele solii ale regelui aztec Montezuma. Un cercetător al faptelor din acea vreme, R. Luraghi, descrie extazul spaniolilor la primul contact cu civilizația indigenă [12] : „Pentru prima dată, spaniolii vedeau indigeni îmbrăcați în haine somptuase, dovedind înaltul lor grad de civilizație. În sfîrșit, vedeau aur mai mult și mai fin lucrat decît le fuseseră dat să vadă oricăruia dintre predecesorii lor : căști, cuerașe, scuturi acoperite cu o pojghiță de aur fin, două tăvi rotunde, una de aur, cealaltă de argint, fin cizelate și mari cît roțile unei căruțe". Bernad Diaz del Castillo, cronicarul cuceririi Mexicului, a evaluat tava de aur la 20.000 de pesos de aur, aproximativ 2 milioane și jumătate de franci noi. E vorba numai de valoarea metalului, pentru că spaniolii, deși admirau felul în care era cizelat, n-au știut să-i aprecieze valoarea artistică".

Inițial, spaniolii urmăreau să obțină din noile ținuturi atît metale prețioase cît și mirodenii. La vederea aurului care însoțea solia aztecilor, Cortez a uitat în întregime de mirodenii, dorința lui obsesivă devenind acapararea comorilor de metal galben ale Imperiului Aztec. Spaniolii nu cunoșteau forța aztecilor, încît au preferat la început să întrețină relații amiabile cu regele Montezuma, schimbînd solii și daruri. Înaintînd în mod pașnic spre inima Mexicului, Cortez ajunge la 7 noiembrie 1519 la poarta orașului Tenochtilan, capitala imperiului aztec. Acesta, construit pe mai multe insule legate prin diguri, este descris de Diaz del Castillo ca un oraș de legendă, de o frumusețe rară și care nu avea asemănare în Europa.

În ziua de 8 noiembrie 1519, în cadrul unei ceremonii fastoase, regele aztec Montezuma, adus de o caleașcă acoperită cu aur, întîlnește pe Cortez. După ce Montezuma și Cortez și-au transmis formulele de politețe ocazionate de asemenea împrejurări, iar spaniolii au fost lăsați să

12 R. Luraghi. *Europenii caută Eldorado*. E. p., București, 1971, p. 68—69.

intre în oraș, regele aztec și-a însoțit oaspeții să viziteze marele teocalli din Tlaltelolco și alte frumuseți care au extaziat pe Cortez și oamenii săi. Îmbrăcămintea și ținuta conducătorului aztec transmite peste veacuri frînturi ale civilizației epocii. Montezuma era „învești mîntat într-o mantie foarte fin lucrată ; picioarele, încălțate în sandale cu tălpi de aur ; o diademă de pene îi încorona capul. Veșmintele, încălțămintea, centura erau încrustate cu perle, pietre prețioase și jad. Trei nobili purtînd sceptre de aur merg înainte. Deasupra litierii se află întins un baldachin de o valoare neprețuită, țesut cu pene, împodobit cu perle și jad" [13].

Într-o scrisoare către regele Spaniei, Cortez, printre altele, descrie bogăția de podoabe și rafinamentul cu care era amenajat palatul împăratului Montezuma, fără egal printre palatele din Europa ; sălile și coridoarele erau împodobite cu mobile în lemn sculptat, decorate cu aur și pietre prețioase, precum și cu fresce, pînze, covoare.

Pentru a-și consolida poziția și pentru a putea să-și continue în tihnă planurile de a pune treptat mîna pe comorile aztecilor, Cortez ia hotărîrea, fără consultarea guvernatorului Velasquez, de a trimite noului rege al Spaniei, Carol Quintul, o corabie de daruri plină cu aurul acumulat de întreaga sa expediție de pînă atunci. Cortez urmărea să obțină, pe această cale, garanțiile suveranului său și, eventual, numirea de guvernator al noilor ținuturi. Pînă atunci, spaniolii au menținut bunele relații cu băștinașii, beneficiind de generozitatea și dărnicia acestora.

Cu timpul, Cortez s-a convins de superioritatea militară pe care o avea mica sa trupă de luptători, dotată cu arme de foc. Pe de altă parte, vestea despre demersul lui Cortez pe lîngă Carol Quintul a ajuns la urechile lui Velasquez. Acest lucru a schimbat radical situația. Liniștea care se instalase între spanioli și azteci a fost zdruncinată de către Velasquez, care a trimis o armată de o mie de oameni cu misiunea de a aresta pe Cortez. Din conflictul care a urmat între oamenii lui Cortez, băș-

13 R. Luraghi, *Op. cit.*, p. 88.

tinași și armata lui Velasquez, a fost ucis regele Montezuma și au murit peste 50.000 de azteci. A fost distrusă în mare măsură civilizația locului. Se spune că tezaurul luat din palatul lui Montezuma a fost atît de mare încît le-a trebuit trei zile celor 580 de conchistadori supraviețuitori pentru a-l împărți între ei.

După victoria asupra aztecilor, Cortez a intrat în provinciile din sudul Mexicului, bogate în aur aluvionar. Mult mai tîrziu se ajunge la o exploatare sistematică a aurului din nisip și argilă în această zonă. În prezent se extrag în Mexic cca 6.500 kg aur pe an.

3. Aurul incașilor

În 1531 un alt conchistador spaniol, Pizarro a obținut prin același procedeu sîngeros comorile de aur ale incașilor. El a cucerit teritoriul de astăzi al Perului și i-a urmărit pe incași pînă sus, pe platoul Anzilor, unde se aflau fabuloasele lor comori de aur și argint. Bătălia finală dintre indieni și europeni a fost cîștigată de ultimii, grație armelor de foc, în mai puțin de o oră. Peste 6.000 incași au fost omorîți în luptă, sau au fost făcuți prizonieri, iar Pizarro a pus stăpînire pe marele tezaur de metal galben care cîntărea peste 13 tone de aur, o cantitate impresionantă pentru acele vremuri.

Viața lui Pizarro constituie o dovadă a forței nemărginite pe care o avea în acele vremuri fascinația aurului. Spre deosebire de Cortez, Pizarro era analfabet. În tinerețe își cîștigase viața ca porcar. Lacom, ambițios, dotat cu fermitate și prudență, a reușit ca împreună cu un alt prieten al său, Diego Almagro, de asemenea analfabet dar dornic de glorie, să atragă pe abatele Luque, care a procurat fondurile necesare pentru finanțarea expediției spre ținuturile incașilor. În noiembrie 1524, Pizarro, în fruntea a 100 oameni îmbarcați pe o corabie, a ridicat ancora din regiunea istmului Panama în direcția locurilor mult visate.

Datorită unor dificultăți neimaginate, prima expediție eșuează. În 1526 se organizează o alta în care entuziasmul și imaginația celor trei organizatori de a pune mîna pe comorile care să le aducă glorie și fericire îi împinge, după luni de navigație, spre coastele îndepărtate ale Americii de Sud, care se arătau total neprimitoare : păduri și mlaștini, șerpi monstruoși, aligatori și nimic mai mult. Se spune că în această situație, Pizarro și-a pus în joc întreaga capacitate psihologică pentru a-și convinge oamenii să continue expediția : cu sabia, a trasat o linie pe nisip și cu voce puternică a invitat pe cei care doreau să continue acțiunea cu el să treacă linia și să înfrunte tot ceea ce viitorul le-ar putea rezerva. Doar treisprezece oameni au rămas alături de Pizarro, ceilalți s-au îmbarcat pe corabie și s-au întors la baza din Panama.

Pe Pizarro doar norocul îl mai putea salva. În cele din urmă, datorită argumentării abatelui Luque, guvernatorul ținutului Panama, s-a lăsat convins să trimită încă o corabie din Panama ca un ultim ajutor pe un termen de numai cîteva luni. Pizarro a continuat cu dîrzenie căutarea comorilor. După zile de mers, în fața conchistadorilor au apărut ținuturile incașilor : tot mai multe cîmpuri cultivate și un mare oraș, Tumbez. Din necunoscut a apărut o lume fantastică, un imperiu mare și puternic, încît spaniolii au fost înspăimîntați la gîndul că acesta nu va putea fi cucerit cu micile forțe de care dispuneau. Fără a se angaja într-o bătălie frontală cu incașii, spaniolii au prădat unele așezări, obținînd suficient aur pentru a dovedi bogăția ținuturilor pe care le descoperiseră.

Pizarro a hotărît să se înapoieze în Panama, iar apoi în Spania, unde, plin de daruri și de aur, s-a prezentat împăratului Carol Quintul pentru a-i cere ajutor și dreptul de cucerire și guvernare a Perului. În ianuarie 1531, Pizarro și prietenul său Almagro, în fruntea a cîtorva sute de oameni, porneau într-o ultimă expediție să cucerească țara incașilor condusă în acea vreme de tînărul rege Atahulpa. După debarcarea de la Tumbez, Pizarro și oamenii săi, înfruntînd o serie de dificultăți la traver-

sarea munților Cordilieri, au ajuns la Caxamalca, unde trebuia să se întîlnească cu Atahulpa.

La întîlnirea cu spanioli, Atahulpa a venit fără nici o bănuială, deoarece se considera mai puternic, așa cum și era. Suita regelui incaș a impresionat prin bogăție : veșmintele în culori vii strălucitoare, căștile de aur ale gărzii, litiera de aur masiv în care era așezat incașul. În timpul dialogului între Atahulpa și Pizarro, la un semnal, spaniolii, conștienți de avantajul real și psihologic al armelor lor, au deschis focul asupra indigenilor. Au murit, peste 6.000 de incași în mai puțin de o oră, iar Atahulpa a fost luat prizonier.

Pentru răscumpărarea regelui lor, indigenii trebuiau să dea atît aur încît să-l acopere pe monarh cu mîna ridicată în încăperea unde fusese făcut prizonier. Deși au primit tot aurul cerut, în urma unui proces înscenat, Atahulpa a fost omorît. Dar el nu a fost ultima victimă. Comorile sînt descoperite de mai mulți, dar rămîn în posesia unei singure persoane ; aurul nu admite prietenii. În urma discuțiilor ce au apărut între Pizarro și prietenul său Almagro, acesta din urmă a fost omorît. La 26 iunie 1541 Pizarro, care între timp ajunsese viceregе, a fost de asemenea omorît în palatul său de către incași [14].

Tezaurul incașilor, martor al unor file de istorie scăldate în sînge, a fost rapid transformat de spanioli în lingouri de aur, pentru a putea fi mai ușor transportat în Europa. Spaniolii au topit toate obiectele de aur găsite, inclusiv obiectele de cult, lucrate cu un deosebit rafinament artistic. Așa a dispărut acest tezaur pentru totdeauna din marile comori culturale ale omenirii.

4. California

Căutările de aur începute de conchistadori au cunoscut un avînt continuu odată cu expansiunea relațiilor de producție capitaliste. În societatea bazată pe dominația

14 Raimondo Luraghi, *Europenii caută Eldorado*, E. p., București, 1971, p. 91.

capitalului ,aurul a căpătat mai mult ca oricînd aureola de valoare supremă, de bogăție pură. Dorința de îmbogățire a devenit mobilul acțiunii a mii de oameni, iar acest lucru s-a tradus în goana după aur. Perioada de ascensiune și consolidare a relațiilor de producție capitaliste a fost marcată de repetate și febrile căutări a zăcămintelor de metal galben. Chiar și cele mai stupide zvonuri privind existența unor ipotetice rezerve de aur au avut darul de a mișca peste mări și oceane, în alte țări și continente, mii de oameni în căutarea obsedantă, isterică a bogăției absolute.

Febra aurului a creat istorie, a construit orașe, a populat zone pînă atunci pustii. California și San Francisco pot fi considerate, într-o anumită măsură, creația goanei după aur din secolul trecut. La fel Australia.

Secolul XIX cunoaște o exploatare spectaculoasă a terenurilor aurifere din întreaga lume. În S.U.A., goana după aur a luat amploare după cucerirea independenței. Carolina de Nord a fost încă din anul 1799 scena primelor descoperiri valoroase de aur. Au urmat alte importante descoperiri în sud (statul Georgia) în 1827. Cantitățile extrase în Georgia au fost substanțiale pentru acele vremuri ; s-au înființat ateliere ale monetăriei americane în apropierea zonelor de exploatare a metalului galben, pentru a bate pe loc dolarii de aur americani.

Cea mai celebră goană după aur a tuturor timpurilor, măsurată în numărul cautătorilor, a fost cea din California. Pe harta metalului galben își fac o intrare triumfală zăcămintele din această zonă, care în mai puțin de 15 ani atrag din „bătrîna Europă" peste 4 milioane de emigranți dornici să se îmbete cu strălucirea și efectele „binefăcătoare" ale metalului seducător. Istoria începe la 24 ianuarie 1848, cu 9 zile înainte de semnarea tratatului prin care California adera la Statele Unite ale Americii. Pe acest teritoriu mai întîi spaniol, apoi mexican, aurul nu a fost descoperit nici de spanioli și nici de mexicani, ci de un american și un... elvețian. Ambii însă nu vor avea parte de această mare descoperire, dimpotrivă, vor fi victimele acesteia, cum se va vedea din relatarea faptelor.

Johann Sutter, un badez îndrăzneț și întreprinzător a întemeiat împreună cu James Wilson Marshall un început de industrie : un joagăr acționat de cursul iute al unui rîu de munte pentru prelucrarea lemnului. La 24 ianuarie 1848, în zori de zi, cînd Marshall inspecta jgheabul de aducțiune al apei la roata care acționa joagărul, a observat niște pietricele galbene în canalul de deviație secat cu ajutorul unei ecluze. Le-au analizat cu grijă, ajungînd repede la concluzia că era vorba de aur.

Vestea despre miracolul din valea rîului Sacramento s-a răspîndit fulgerător, mai întîi la San Francisco, apoi în toată regiunea. Întreaga populație a zonei, începînd de la aventurieri pînă la cei mai statornici locuitori, au intrat pur și simplu în alertă ca la vestea declanșării unui război.

În numărul din 15 martie 1848 ziarul „The Californian" anunță oficial epocala descoperire. O adevărată migrațiune modernă a populației a luat naștere, cuprinzînd toate statele din este și vest. „Se vorbește de bulgări cît pumnul și de milionari în zdrențe. Negustorii își părăsesc prăvăliile, fermierii lasă cîmpurile în paragină, cowboys fug de pe rondouri, marinarii dezertează de pe vase, din rada portului San Francisco nu pot ridica ancora nici vasele de război, de pe care o parte din echipaj a plecat" [15].

În Europa, circulau povești fantastice despre aurul inepuizabil din California. În Franța vestea a făcut mare senzație. Ziarul „Le Constitutionel" scrie : „Potrivit părerii generale, pămîntul Californiei este amestecat cu aur pe o suprafață de mai multe sute de mile. Va fi nevoie de secole și de milioane de muncitori pentru exploatarea zăcămintelor". „La Presse" supralicitează : „De la San Francisco ni se scrie că pe o vastă întindere nu există metru de pămînt care să nu conțină aur" [16].

Bineînțeles, pe tema zăcămintelor de metal galben ale Californiei s-au fabulat apoi sute de povești. Una dintre

15 Horia Matei, *Westul, o mare aventură*, Ed. Tineretului, 1972, Paris, p. 150—151.

16 Jean-Louis Rieupeyrout, *Histoire du Far West*, Ed. Tchou, București, 1968, p. 252.

ele susținea că un prospector, agățîndu-și haina de o rădăcină, ar fi dezgropat pepite cît nucile de mari. Într-alta se afirma că, în California, un miner nu putea primi mai puțin de 100 de piatri de aur pe zi, sau că afluenții rîului Sacramento poartă atîtea grăunțe de aur că ar fi fost de-ajuns să vîri sita ca să le aduni. Erau frecvent citate exemple de mineri ajunși milionai într-o zi [17].

La Paris s-a făcut o reclamă intensă. S-au tipărit broșuri atrăgătoare, ghiduri pentru emigranți, hărți cu peisaje care nici nu existau, în locurile publice au apărut panouri pe care erau pictate aventurile omului pornit la cucerirea aurului. Propaganda a determinat crearea unui număr însemnat de societăți pentru exploatarea zăcămintelor și pentru a asigura anumite servicii emigranților. Presa vremii aprecia că puține fenomene au putut pune în mișcare atîta lume cît a atras goana după aurul californian, despre care Mark Twain și Bret Harte au lăsat descrieri de neuitat.

Germenul de adevăr în întreaga aventură californiană a aurului a constat în aceea că în comparație cu zăcămintele descoperite anterior, cele din valea Sacramento erau cu mult mai bogate. În perioada 1848—1858, minele din văile Sacramento și San Joaquin au produs aur în valoare de peste 500 milioane dolari, ceea ce reprezenta de 20 de ori producția americană de aur de pînă atunci. În cinci ani, din ținuturile Californiei au fost extrase peste 600 tone metal galben, adică mai mult decît întreaga producție între anii 1500—1600.

Ceea ce este paradoxal în istoria aurului din California este soarta celor doi descoperitori, Sutter și Marshall : amîndoi au murit săraci. După pierderea joagărului din Coloma, James Marshall a devenit grădinar ; a fost înmormîntat la Coloma, foarte aproape de locul descoperirii care i-a amărît viața. John Sutter nu a avut o soartă mai bună, lăsînd însă în urma sa o carte de succes : „Mărturie cu privire la experiența din vechea Californie".

17 Joe Homman, *Far West*, Ed. pt. literatură universală, București, 1966. p. 114.

5. Goana continuă după aur

Alte trei zone de pe teritoriul Statelor Unite au cunoscut, după temperarea goanei californiene, febra căutătorilor de aur.

În 1859, în Virginia City, statul Nevada, doi mineri irlandezi săraci au descoperit terenuri aurifere. Nefiind conștienți de valoarea zăcămîntului și lipsiți de fondurile și resursele necesare demarării unei acțiuni de amploare, cei doi au vîndut, la un preț derizoriu, drepturile de exploatare a zăcămîntului unui oarecare Harry Comstock, care, cu o investiție inițială minimă, a devenit rapid unul din oamenii cei mai bogați ai Americii. Exploatarea minieră a acestuia din statul Nevada, numită „Comstock's Lode", l-a făcut între anii 1859—1879, cel mai mare producător de aur din S.U.A. În total, în cele două decenii, au fost produse în jurul a 130 milioane de uncii de aur, respectiv cca 420 tone.

A urmat statul Dakota de Sud. Descoperirile inițiale, în 1876, au fost modeste, dar în cîțiva ani a fost dată în exploatare aici cea mai bogată mină de aur din S.U.A. : Homestake. Mina produce și astăzi cca 300.000 uncii de aur pe an (aproape 10 tone).

În S.U.A., după California, Nevada și Dakota de Sud, în 1890 s-a descoperit zăcămîntul „Perclus" din Colorado. Faima zăcămîntului s-a înscris în istorie cu pagini negre, care au lăsat urme adînci în memoria familiilor îndoliate ale căutătorilor și minerilor ce au fost secerați de holeră. Mai tîrziu, cînd William Stratton a încercat să reorganizeze exploatarea zăcămintelor, a întîmpinat din plin rezistența cetățenilor care își mai aminteau de suferințele celor decedați în căutarea aurului.

Conglomeratul de aventurieri veniți din cele patru colțuri ale lumii în California, Colorado, Nevada, Dakota și alte zone, în dorința lor de îmbogățire, a lăsat în urmă legende. Relatăm povestea căutătorului Tabor, din Colorado. Credul și naiv, împreună cu un prieten de-al său, și-a propus cumpărarea unui teren aurifer. Oferta a fost făcută de către niște oameni certați cu legea, care au avut grijă ca înainte de a prezenta terenul clienților, să

arunce pe acesta cîteva grăunțe de aur, pentru a-i duce în eroare la negocierea prețului. După cumpărarea terenului, tovarășul lui Tabor și-a dat seama că este vorba de o înșelătorie și a vîndut partea sa lui Tabor la jumătate de preț, părăsind regiunea. Tabor, în încăpățînarea sa, a continuat să sape zile în șir pînă a descoperit că terenul nu conține aur, ci... argint. Din această întîmplare a fost localizat unul din cele mai mari zăcăminte de argint din America, lîngă orașul Leadville. Acesta i-a adus lui Tabor, în mai puțin de 2 ani, o avere de 2 milioane de dolari.

În Arizona, este bine cunoscută și astăzi povestea lui Harry Wickenburg, care, furios pe măgarul său fugar, a început să arunce cu pietre în el. La o privire mai atentă a bucăților de rocă pe care le arunca, Wickenburg a constatat că aveau în ele vene de aur curat. Astfel a fost descoperită una dintre cele mai importante mine de aur din Arizona.

La fel de incredibilă este povestea ciobanului care își hrănea oile într-o zonă auriferă. Apa din acea regiune era purtătoarea unei cantități de paiete de aur și, în consecință, oile își garniseau burta cu pulbere de aur. După un timp, partea spongioasă a burții, apreciată în gastronomie sub numele de prapor, se dovedea a conține venituri frumoase. Asemenea povești, mai mult sau mai puțin adevărate, mai mult sau mai puțin amuzante, s-au transmis peste ani pînă în zilele noastre, aducînd cu ele un fapt real, acela al goanei după aur, cu toate consecințele sale reținute sau respinse de istorie [18].

Și alte zone geografice trasează pe harta secolului XIX zăcăminte aurifere. Importante prin istoria lor sînt cele din Alaska în peninsula Seward, Canada în regiunea Ontario, Australia și altele. Producția de aur a Rusiei a crescut simțitor începînd cu deceniul 1820—1829, ca urmare a dării în exploatare a minelor din Ural și a celor din Siberia.

---

18 Horia Matei, *Westul, o mare aventură*, Ed. Tineretului, București, 1968, p. 262—263.

O goană celebră după aur a fost cea din Australia. Ea a fost declanşată în 1851, de Edward Hargraeves, un statornic căutător care nu a fost descurajat de faptul că în California avusese mai puţin noroc. Întors în Australia, ţara natală, Hargraeves cutreieră văile şi munţii în căutarea metalului miraculos, pînă cînd, la începutul anului 1852, face primele descoperiri notorii. Goana după aur care a urmat a semnat destinul Australiei ca ţară : populaţia nebăştinaşă a acestui continent, atunci încă neexploatat, a crescut considerabil, de la 400.000 în 1851 la 1.200.000 locuitori în 1861. Vase încărcate cu oameni din întreaga lume ancorau zilnic în porturile australiene, debarcînd un conglomerat uman, şi odată cu el, vise şi speranţe pentru o viaţă mai bună. Cîmpurile aurifere descoperite de Hargraeves au fost destul de bogate. Ele au produs aur pînă în anul 1910 ; numai în deceniul 1860—1869 s-au extras, în medie, 80 tone pe an.

În 1896, aproape 60.000 persoane au luat drumul Nordului, îmbarcîndu-se pentru Alaska : acolo în nisipurile îngheţate fuseseră depistate bogate depozite de aur. Rezervele s-au dovedit însă destul de modeste, mai ales dacă le raportăm la privaţiunile pe care le impune viaţa în Nordul îndepărtat. Din cei 60.000 de căutători, numai 4.000 au avut şansa să găsească mult visatele firicele de metal galben, iar dintre aceştia numai cîteva sute s-au întors cu suficient aur ca să justifice eforturile financiare şi materiale făcute.

6. Exploatarea modernă a metalului galben

Toate descoperirile de aur menţionate luate împreună nu au echivalat, ca mărime şi importanţă, cu descoperirea în 1886 a zăcămintelor de metal rar din Africa de Sud. Acestea au constituit o cotitură radicală în producţia mondială de aur.

În primul rînd, zăcămintele Africii de Sud erau de cîteva ori mai mari decît toate celelalte zăcăminte cunoscute. În al doilea rînd, începînd cu anul 1870 pînă

la descoperirea rezervelor din sudul continentului african, producţia de aur înregistrase scăderi importante, ca urmare a reducerii puternice a producţiei în California (de la o medie de 90 tone pe an între 1860—1870 la numai 4 tone în 1883) şi a celei din Australia (de la 80 tone la 40 tone în 1886).

Zăcămintele din Sudul Africii sînt cu totul de altă natură. Nu este vorba de nisipuri aurifere, nici de firicele de aur în albia rîurilor, şi nici de simple filoane de aur în munţi. Principalul zăcămînt, cel de la Witwatersrand, constă în diverşi purtători de aur — unii de numai cîţiva centimetri grosime — care se găsesc în crusta terestră de la unu-doi metri pînă la 5—8000 metri adîncime. Zăcămîntul este lung de peste 500 km şi are forma unei linguri aflate sub pămînt.

Odată cu descoperirile din sudul Africii, industria de extragere a aurului a căpătat o formă nouă. Perioada căutătorului solitar, echipat cu lopată şi sită a luat sfîrşit ; la 3000 metri adîncime, exploatarea zăcămintelor de aur cere o tehnică adecvată. Au fost necesare investiţii substanţiale în echipament şi facilităţi, precum şi în forţă de muncă relativ calificată. Amploarea capitalului investit a fost justificată de bogăţia zăcămîntului.

În cele 40 de mine principale din Africa de Sud s-a ajuns treptat la o producţie anuală de 700 tone aur. Să comparăm această cifră cu descoperirile cele mai importante din secolele trecute şi vom înţelege mai bine ce semnificaţie are pentru istoria aurului anul 1886, iar pentru geografia aurului, sudul Africii. Menţionăm că în Africa de Sud se produce în prezent mai mult de jumătate din producţia de aur a lumii şi cca 3/4 din producţia ţărilor nesocialiste.

Există mai multe teorii privind originea zăcămintelor din Africa de Sud. Cea mai cunoscută susţine că în urma unor mişcări violente ale scoarţei, munţii care s-au format în regiune au închis în locul actualului zăcămînt un lac, care s-a umplut, pe parcursul a milioane de ani, cu depozite aluvionare şi roci de altă natură căzute din munţi. Aurul s-a fixat în rocile prăvălite care au umplut

acest lac și de aceea se găsește la o asemenea adîncime. Minerii trebuie să sape pînă la 5.000 metri în căutarea rocilor purtătoare de metal prețios. Eforturile sînt mari și nu întotdeauna răsplătite pe deplin : pentru a se obține 10 grame aur se scoate o suprafață și se prelucrează în medie o tonă de rocă, dar uneori se ajunge la 2—3 tone.

Astăzi, în minele de aur din Africa de Sud lucrează mii de oameni, majoritatea negri. Tehnologia este dintre cele mai sofisticate, cuprinzînd utilaje miniere, precum și instalații de prospectare bazate pe tehnică rapidă de calcul. În fiecare minut sînt scoate din adîncuri peste 15 tone de minereu, preluate de instalațiile automatizate de la suprafață și introduse în uzinele de prelucrare.

Pentru obținerea aurului pur, minereul suferă mai multe etape de prelucrare. Mai întîi, este zdrobit în particole mici, apoi este spălat, sortat, iar „pudra" care rezultă este supusă unei prelucrări în mai multe etape, fiind filtrată și tratată chimic. Rezultatul acestui proces este aurul brut, avînd puritatea de cca 88% (restul fiind, de regulă, constituit din alte metale, ca argint, cupru, plumb, zinc).

Barele de aur brut iau, după aceea, drumul rafinăriilor, unde, în urma altor procese, rezultă aurul cu puritate de 99,6% care se comercializează pe piața internațională. Aurul de această puritate este turnat în forme dreptunghiulare cu greutate de 400 uncii (12,5 kg) sau în alte tipuri de lingouri sau plăcuțe. Puritatea de cel puțin 99,6% poate fi măsurată cu exactitate, cu ajutorul unor procedee bine stabilite.

Descoperirea bogatelor zăcăminte din sudul Africii a determinat creșterea rapidă a producției mondiale de aur, de la 150 tone în 1885 la 245 tone în 1895, peste 480 tone în 1905, 650 tone în 1910 și 703 tone în 1915. În perioada interbelică, producția mondială de metal galben s-a stabilizat între 500 și 600 tone pe an (tabelul nr. 7). Acest spor substanțial al producției a fost favorizat de perfecționarea tehnicii de exploatare și extragere a metalului galben.

7. Ofertă de aur în zilele noastre

Căutarea aurului rămîne și astăzi, ca și în vremurile trecute, o mare aventură, emoționantă și dramatică, de mare miză, mare risc, dar și de înaltă profitabilitate în cazurile în care exploatatorii au norocul de a găsi un zăcămînt bogat. Acolo unde aurul există, este dificil și scump să-l extragi. În minele și exploatările de astăzi, în funcție de concentrație, între 2 și 15 tone de minereu aurifer este prelucrat pentru a obține o uncie (31,1 grame) de aur. Investițiile în noile mine de aur se situau, la mijlocul deceniului trecut, la 100—300 milioane dolari. Costurile de exploatare a aurului sînt în continuă creștere. Probabil și de aceea în zilele noastre, mai mult ca oricînd, „aurul rămîne mai scump decît aurul" și atît de rar și valoros.

În perioada postbelică s-a înregistrat un nou salt al producției de aur, în special ca urmare a creșterii producției minelor sud-africane. La sfîrșitul anilor '60, din Africa de Sud se extrăgeau mai mult de 1.000 tone de aur pe an, iar din întreaga lume nesocialistă, peste 1.300 tone, la care trebuie adăugată producția Uniunii Sovietice estimată pentru perioada postbelică la cca 200—400 tone pe an.

Producția de aur a țărilor nesocialiste a înregistrat un regres sensibil și apoi s-a plafonat la cca 1.000 tone pe an în perioada 1970—1979. Este semnificativ însă faptul că, în acești ani, oferta mondială de aur a cuprins nu numai producția ca atare, așa cum se întîmplă în cazul multor materii prime. La producție s-au adăugat vînzările din stocurile considerabile de aur ale autorităților (trezoreria S.U.A., băncile centrale occidentale, Fondul Monetar Internațional) sau din cele ale particularilor (tabelele nr. 8 și 9).

În medie, în deceniul 1970—1979 producția auriferă a țărilor nesocialiste a asigurat cca 60% din oferta mondială de aur, restul fiind asigurat de vînzările de aur ale U.R.S.S., vînzările de aur monetar din stocurile oficiale ale F.M.I., cele ale unor țări occidentale (S.U.A. și Portugalia) precum și din vînzările particularilor. Excep-

tînd unele variații nu prea importante de la un an la altul, oferta mondială de aur nu a crescut între 1970 și 1979. Dimpotrivă, avînd în vedere declinul evident al producției de aur al țărilor occidentale, în special al producției de aur din Africa de Sud, se poate aprecia că oferta mondială de aur are o tendință generală de restrîngere.

Producția de aur a țărilor nesocialiste s-a restrîns de la 1.270 tone în 1970 la 967 tone în 1977 ; per total, producția mondială de aur a scăzut de la 1.676 la 1.411 tone. Ponderea producției țărilor nesocialiste în totalul producției mondiale s-a diminuat, de la 75% în 1970 la 67% în 1977. Conform estimărilor făcute de Departamentul de Interne al S.U.A., totalul rezervelor de aur-pur din zăcămintele recenzate azi este de cca 41.250 tone, dar, desigur, există și alte zăcăminte încă nepuse în valoare.

Africa de Sud este cel mai mare producător de aur din lume. În ciuda scăderii cu 300 tone a producției acestei țări în deceniul trecut (de la 1.045 tone în 1970 la 738 tone în 1977), Africa de Sud furnizează și în prezent aproape jumătate din producția mondială și 75% din producția țărilor nesocialiste. Mai mult de 50% din veniturile externe ale acestei țări provin din vînzările de aur. Ansamblul de exploatare care furnizează producția de aur sud-africană (situat în apropiere de Johannesbourg, în regiunea Witwatersrand, supranumită și Ruhrul sud-african) formează un adevărat „arc aurifer" de-a lungul căruia se găsesc mai mult de cincizeci de mine. Dintre acestea, cea mai importantă este Driefontein (tabelul nr. 10).

Scăderea producției de aur a Africii de Sud s-a datorat, în principal, faptului că într-o serie de mine costurile de exploatare au depășit prețul de vînzare al metalului galben pe piața internațională. Astfel, prețul aurului a fost în 1970—1971 în jur de 35 dolari/uncie, iar pînă în luna mai 1973 nu a depășit nivelul de 100 dolari pe uncie, în timp ce costurile de exploatare se situau în unele mine la peste 100 dolari pe uncie, ajungînd uneori chiar 200 dolari pe uncie (tabelul nr. 11). Producția în minele ale căror costuri au depășit prețul internațional a continuat ca urmare a subvențiilor acordate de guvern.

În același timp, condițiile economice și politice interne tot mai instabile din Africa de Sud au determinat tendința de a se investi mai puțin în minele cu zăcăminte mai scăzute în substanța activă, ceea ce a acționat tot în sensul restrîngerii producției. Revendicările tot mai puternice ale muncitorilor negri privind majorarea salariilor și reducerea timpului de lucru au influențat, de asemenea, costurile și producția.

Al doilea mare producător mondial de aur este U.R.S.S. (cca 400 tone pe an), care nu vinde pe piața mondială decît o parte din producția sa. Restul producției mondiale de metal galben provine dintr-un număr de țări, care au producții mult mai reduse decît R. S. Africană și U.R.S.S. Astfel, al treilea producător mondial de aur este Canada, cu o producție de numai 50—70 tone ; urmează apoi S.U.A. (30—50 tone) ; Australia (19—21 tone), Filipine (15—18 tone), Ghana (14—22 tone). Din tabelul 9 se poate remarca faptul că în cea mai mare parte a țărilor, producția a avut tendința de a se diminua, creșteri moderate ale acesteia realizîndu-se numai în cîteva (de exemplu, în Columbia).

Cu excepția R. S. Africane și U.R.S.S., nici un alt producător de aur nu deține mai mult de 6% din producția mondială. În același timp, în mai toate țările producătoare, vînzările de aur dețin numai o pondere marginală în cadrul balanței comerciale și a balanței de plăți. De aceea, în majoritatea țărilor, exploatarea resurselor de aur se face cu mijloace destul de modeste în multe dintre ele (de exemplu, în țările în curs de dezvoltare) se mai utilizează chiar mijloace rudimentare. În schimb, în Africa de Sud, unde aurul joacă rol important în echilibrarea balanței de plăți, exploatarea acestuia a dat naștere la un sector în care s-au efectuat investiții masive și în care, așa cum am mai arătat, tehnica este dintre cele mai avansate.

Alături de producție, oferta mondială de aur a mai fost asigurată de vînzările din stocurile existente de metal galben. Tezaurele de aur monetar ale autorităților gu-

vernamentale şi băncilor centrale din ţările lumii totalizează aproape 40.000 tone. Alături de acestea, stocurile particularilor şi stocurile sectoarelor industriale care utilizează aur (bijuterii, electronica, telecomunicaţiile etc.) însumează alte 15.500 tone. Stocurile de aur depăşesc, deci, de cîteva zeci de ori producţia anuală. Vînzarea unei părţi din stocuri poate majora substanţial oferta de aur pe piaţa mondială. (Figura 1).

Cel mai mare stoc de aur monetar al ţărilor nesocialiste este cel din S.U.A., în prezent de cca 8.000 tone (în 1950 acesta a atins maximul de cca 18.000 tone). Jumătate din această cantitate impresionantă de metal galben este adunată sub forma lingourilor sclipitoare de 12,5 kg, la vestitul Fort Knox. Restul aurului monetar al S.U.A. se găseşte depozitat în tezaurele din New York, cel mai important fiind cel al Băncii Federale de Rezerve din New York. În acesta din urmă, aflat în cartierul financiar al oraşului, la 25 metri sub strada Nassau, e află depozitul şi aurul reprezentînd cotele de participare la Fondul Monetar Internaţional. În total, în tezaurul Băncii Federale din New York se găsesc mai mult de 10.000 tone aur.

Pînă în 1972, o pondere sensibilă în oferta mondială de aur au avut-o vînzările din stocurile particularilor. Astfel, în 1970, particularii au vîndut 348 tone aur (adică mai mult de o cincime din oferta anului respectiv), după ce în anii 1967—1968 făcuseră achiziţii importante de metal galben. Vînzările particularilor sînt determinate, în principal, de considerente speculative. După cumpărări masive de aur, de exemplu, pentru contracararea deprecierii inflaţioniste a banilor, particularii vînd o parte din stocurile lor pentru a fructifica majorarea preţului.

Dintre vînzările oficiale de aur, cele mai importante surse în deceniul 1970—1979 au fost Fondul Monetar Internaţional şi Trezoreria S.U.A. Conform acordurilor de la Kingston (Jamaica, 7—8 ianuarie 1976) Fondul Monetar Internaţional a trecut la lichidarea treptată a stocului său de aur monetar. Din cele 160 milioane uncii aur fin (peste 4.000 tone), totalul rezervelor de aur ale F.M.I., s-a hotărît vinderea treptată a unei şesimi (cca 700 tone).

Fig. 1. STOCURILE OFICIALE ŞI PARTICULARE DE AUR PE PRINCIPALELE ŢĂRI DEŢINĂTOARE ŞI PE CONTINENTE
(în tone aur fin, în 1979)

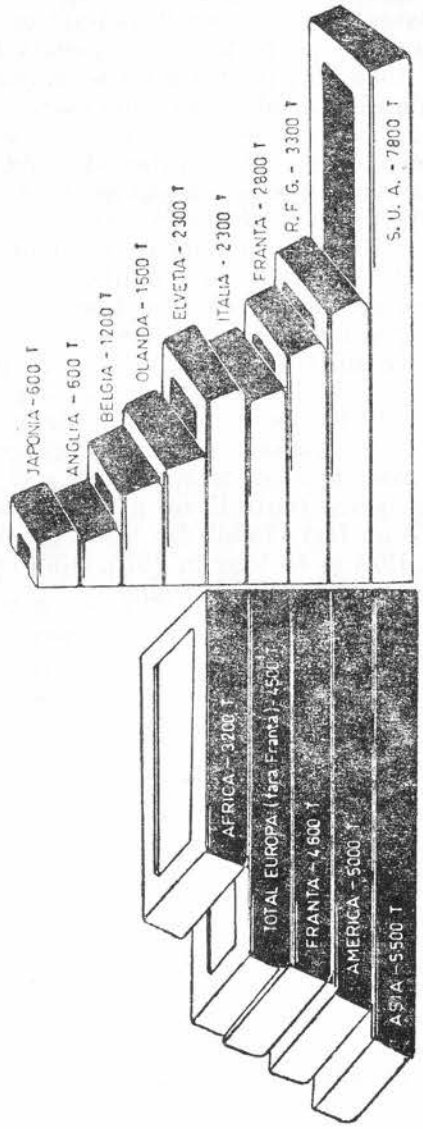
JAPONIA - 600 T
ANGLIA - 600 T
BELGIA - 1200 T
OLANDA - 1500 T
ELVEŢIA - 2300 T
ITALIA - 2300 T
FRANŢA - 2800 T
R.F.G. - 3300 T
S.U.A. - 7800 T
AFRICA - 3200 T
TOTAL EUROPA (fără Franţa) - 4500 T
FRANŢA - 4600 T
AMERICA - 5000 T
ASIA - 5500 T

Sursa: De Point nr. 383, 21 ianuarie 1980, pag. 68.

Vînzările de aur ale F.M.I. au început în iunie 1976 și s-au desfășurat prin sistemul licitațiilor publice periodice, oferindu-se pe piața internațională în fiecare lună cca 15—17 tone aur, pentru a nu se majora brusc oferta.

Vînzările din stocul de aur monetar al S.U.A. au luat amploare în 1978—1979. Ca urmare a slăbiciunii dolarului pe pieţele de schimb internaţionale, autorităţile americane au introdus în noiembrie 1978 un amplu program de sprijinire a dolarului, prevăzîndu-se — printre alte măsuri — vinderea unei cantităţi de aur din stocul monetar S.U.A. În 1979 autorităţile americane au vîndut cca 500 tone aur pe piaţa internaţională.

Autorităţile monetare din unele ţări au efectuat sporadic, în deceniul 1970—1980, vînzări de aur de mai mică amploare. Cele mai importante tranzacţii au fost efectuate în 1971 (85 tone) cu scopul de a calma situaţia financiară internaţională şi a opri creşterea preţului aurului ca urmare a crizei dolarului din acel an. După ce în 1972 nici o bancă centrală nu a mai efectuat vînzări de aur, în 1973 au fost vîndut din tezaurele oficiale 60 tone, 20 tone în 1974 şi 15 tone în 1975. S-au remarcat vînzări importante în Portugalia şi India.

CAPITOLUL IV

MONEDA DE AUR

Putem spune deci că, în evoluţia sa de-a lungul secolelor, metalul galben a urmat două trasee principale : pe de o parte aurul-marfă (aurul destinat bijuteriilor, obiectelor de cult, aurul folosit în industrie etc.) ; pe de altă parte, aurul monetar (aurul folosit în calitate de ban). După unele surse, aurul a fost cel dintîi metal obţinut, prelucrat şi utilizat de om cu aproape 5000 de ani î.e.n. Prima utilizare a aurului a fost pentru podoabe sau alte obiecte direct utile omului. Ulterior, prin secolul VII î.e.n., aurul a devenit monedă, căpătînd astfel o a doua utilizare importantă.

Cele două destinaţii fundamentale ale aurului nu s-au exclus total în decursul istoriei, dar nici nu s-au împăcat perfect. Funcţia monetară a aurului — cea care a dat cel mai mult metalului galben nimbul de atotputernic — este atît de importantă încît a eclipsat chiar strălucirea aurului din bijuterii. Să o analizăm în continuare.

1. Banii şi aurul

Pentru foarte mulţi aurul se confundă în mare măsură cu banii. Desigur, banii constituie o categorie foarte largă, complexă, iar aurul nu a fost decît o formă de bani, care a apărut pe o anumită treaptă a evoluţiei societăţii şi este pe punctul să dispară în prezent.

Istoria aurului monetar este totuşi strîns legată de istoria banilor. Apariţia banilor, în perioada de descom-

punere a comunei primitive, după prima diviziune socială a muncii, a fost rezultanta dezvoltării schimbului de activităţi care — pentru evitarea dificultăţilor inerente troculului — trebuia mijlocit de un echivalent general. Din lumea mărfurilor s-au desprins anumite produse care se puteau schimba pe toate celelalte. Acestea au fost dintre cele mai diverse şi neaşteptate. Iată în continuare o listă a unor forme de bani pe care le-a cunoscut istoria : argila şi ceramica ; carapacea de broască ţestoasă ; dinţii de delfin ; uleiul de măsline ; dinţii de balenă ; colţii de mistreţ ; scalpul de ciocănitoare ; vitele ; porcii ; caii ; peştele ; oile ; caprele ; sclavii ; orezul ; ceaiul ; tutunul ; smoala, lîna ; sarea ; porumbul ; grîul ; vinul ; cacao ; berea ; cuţitele ; săpile ; vesela ; porţelanul ; bărcile ; pietrele simple ; pietrele preţioase ; fierul ; cuprul ; alama ; argintul ; aurul ; bronzul ; nichelul ; pieile şi blănurile de animale ; cartonul şi hîrtia ; cărţile de joc [19].

Firește, aceste produse au servit drept bani la diferite popoare şi în diferite epoci. În Islanda, peştii uscaţi erau folosiţi ca bani ; în Alaska — pieile de castor ; în statul american Virginia — tutunul ; în Mexic — boabele de cacao ; în Asia Centrală — la mongoli — ceaiul ; în Coreea — orezul ; în Africa Centrală — sarea. Într-o mare parte a continentului african s-au întrebuinţat şi în secolul nostru în calitate de bani nişte scoici albe mici, numite cauris. În Sudan, la începutul secolului, se dădeau 20.000 de asemenea scoici pentru 20 franci [20].

Există numeroase dovezi ale acestor forme incipiente de bani. Astfel, utilizarea frecventă a animalelor în funcţei de bani a lăsat „urme" pînă în zilele noastre. Numele monedei naţionale a Indiei, rupia, vine de la cuvîntul sanscrit „rupa", înseamnă turmă. De la latinescul „pecus", care înseamnă animal, a derivat „pecunia" cu sens de bani şi pecuniar care înseamnă bănesc. Tot de la un cuvînt latinesc şi anume „capita" însemnînd turmă, s-a format termenul capital.

19 Lester V. Chandler, *The Economics of Money and Banking*, Harper & Row, Publishers, New York, Evanston and London, 1959. Ed. a treia, p. 15.

20 René Gonnard, *Précis d'économie monétaire*, Sirey, Paris, 1930, p. 57.

Pentru oricine studiază problema banilor avînd credinţa că există un singur lucru care „prin natura lui" este ban şi care a fost folosit în această calitate în toate timpurile şi în toate locurile, prezentarea anterioară a mărfurilor bani poate fi, desigur, derutantă. Singurul lucru comun al produselor enumerate este faptul că, din motive diferite de la civilizaţie la civilizaţie şi de la epocă la epocă, ele au fost aceptate ca mijloc de uşurare a schimbului. Cu timpul, însă, numai anumite produse au mai putut răspunde cerinţelor necesare pentru a mijloci şi uşura schimbul de mărfuri.

Fiecare din mărfurile-bani enumerate anterior au o serie de dezavantaje, care au influenţat negativ dezvoltările schimbului. Cirezile de vite nu sînt un echivalent exact şi stabil. Printre altele, ele au calitatea de a se înmulţi de la sine, prin reproducere, contravenind cu ideea lui Aristotel că „banii sînt sterpi". Uleiul de măsline, spre deosebire de vite, este uşor divizabil, valoarea părţilor alicote fiind egală cu valoarea întregului, dar prezintă dificultăţi de transport. Fierul este divizibil şi poate fi transportat fără riscuri ; în schimb reprezintă o valoare mică într-un volum mult prea mare şi ruginește. Trebuia găsit un mijlocitor al schimbului de mărfuri care să răspundă la toate aceste cerinţe.

Pînă la urmă, rolul de echivalent general s-a stabilit tot mai mult asupra metalelor preţioase — aurul şi argintul — care, prin însuşirile lor naturale (divizibilitate, fără pierdere de valoare, omogenitate, inalterabilitate în timp, valoare mare în volum mic ş. a.) răspundeau cel mai bine funcţiei sociale de bani.

Platina, deşi la rîndul ei un metal preţios care a fost şi este mai scump decît aurul ca urmare a rarităţii sale, are totuşi calităţi monetare mai slabe comparativ cu aurul. Platina se topeşte la temperaturi foarte ridicate din care motiv baterea monedelor este costisitoare. În 1828, în Rusia s-a încercat utilizarea platinei în scopuri monetare bătîndu-se monede de platină de 3, 6 şi 12 ruble. Datorită dificultăţilor menţionate privind topirea, în 1845 s-a renunţat la această idee şi s-au retras piesele care mai circulau. La conferinţa monetară de la Paris din

1867 s-a reluat propunerea utilizării platinei în funcţia de bani, dar dezbaterile n-au dus la o concluzie pozitivă.

Să trecem pe scurt în revistă modul în care proprietăţile fizico-chimice ale aurului fac din el o substanţă cu calităţi monetare incontestabile. Aurul este în primul rînd, inalterabil. Nefiind atacat, practic, de nici o substanţă, îşi păstrează neatinsă valoarea, putînd fi păstrat, deci tezaurizat, vreme îndelungată. Această calitate iese cu atît mai mult în relief cînd comparăm aurul cu celelalte mărfuri care au fost utilizate ca bani. Chiar şi argintul suferă un proces lent de depreciere (se înnegreşte datorită oxidării sale).

În al doilea rînd, aurul dispune de o omogenitate fizică naturală. O bucată de aur este identică cu oricare altă bucată de aur de aceiaşi puritate, indiferent de locul de unde au fost extrase (Africa de Sud, California, Orientul Mijlociu). Aurul obţinut acum 5000 de ani este similar cu cel extras astăzi. Dimpotrivă, toate celelalte bunuri (cereale, ceai, vite etc.) care au servit în funcţia de bani sînt deosebite în funcţie de regiunile şi condiţiile în care au fost produse.

În al treilea rînd, aurul este divizibil fără pierdere de valoare, valoarea părţilor alicote fiind egală cu valoarea întregului. Într-adevăr, aurul poate fi divizat în cele mai mici părţi posibile iar după aceea poate fi, cu aceeaşi uşurinţă, regrupat într-o singură bucată fără pierderi de substanţă sau valoare. Această calitate a fost desigur hotărîtoare la baterea monedelor. Raportul dintre monedele de aur se stabileşte exact în funcţie de raportul lor de greutate. În afară de aur, puţine din produsele care au servit drept bani au această calitate. Pietrele preţioase sînt la fel de valoroase ca şi aurul, unele — de exemplu diamantele — mult mai valoroase, dar lipsa divizibilităţii le fac improprii scopurilor monetare. Un diamant de un carat sfărîmat în zece părţi pierde substanţial din valoare, iar regruparea părţilor în întreg este imposibilă.

În al patrulea rînd, aurul este un metal uşor de prelucrat, perfect maleabil. Moneda de aur, ca şi cea de ar-

gint, poate primi diferite însemne, care precizează greutatea şi valoarea, lucru care o face uşor de recunoscut. Posibilitatea falsificării monedelor de aur este îngreunată, înşelăciunea presupune ca însuşi emitentul — deci statul — să se angajeze pe această cale. Aurul este, de altfel, destul de uşor de recunoscut de la prima vedere, după culoare, sonoritate şi greutate.

În al cincilea rînd, aurul are o valoare mare într-un volum mic. Metalele preţioase găsindu-se în natură în cantităţi relativ mici, şi fiind cu multă trudă obţinute de om, au o valoare ridicată, mult mai ridicată decît a altor mărfuri. Cu cîteva grame de aur se pot face plăţi importante, care ar necesita kilograme de alte metale.

Avantajele utilizării aurului ca monedă au ieşit în evidenţă încă din antichitate. O tradiţie la vechii greci era ca, atunci cînd doreau să descurajeze pe cineva să facă comerţ, îi impuneau întrebuinţarea monedelor de fier. În secolul al XVIII-lea, în Suedia erau folosiţi banii de aramă, iar cînd negustorii plecau după încasări, luau cu ei o roabă pentru a aduce acasă contravaloarea în monede.

Din acest aspect decurge un alt avantaj şi anume că moneda de aur este relativ uşor de transportat dintr-un loc în altul, cheltuielile de transport reprezentînd o mică parte din valoarea lor intrinsecă. Celelalte bunuri economice care au servit ca bani au avut acest imens dezavantaj de a fi greu şi riscant de transportat. Sînt uşor de imaginat dificultăţile pe care le întîmpina cineva care dorea să facă plăţile cu o cireadă de vite.

Aurul întrunind însuşiri atît de importante pentru utilizarea lui în funcţia de bani, se înţelege de ce a ocupat cu timpul locul central ca mijloc al schimbului şi a înlocuit celelalte mărfuri întrebuinţate pentru aceste scopuri.

Totuşi, istoria aurului ca bani, respectiv istoria aurului monetar, nu a fost lipsită de sinuozităţi. Aurul s-a contopit în întregime cu toate responsabilităţile care revin banilor numai în anumite perioade istorice şi la anumite popoare. Utilizarea aurului ca monedă a avut, la rîndul ei o serie de limite şi inconveniente. El nu a

fost utilizat întotdeauna în toate cele cinci funcții ale banilor : măsură a valorii ; mijloc de circulație ; mijloc de plată ; mijloc de acumulare ; bani universali. Argintul, aliajele din cupru, banii de hîrtie, bancnotele și alte forme de bani au înlocuit în anumite perioade aurul din una sau mai multe funcții monetare.

2. Descoperirea monedei

Funcțiile banilor ca măsură a valorii, mijloc de circulație și mijloc de plată s-au dezvoltat odată cu apariția monedelor, cea dintîi mare inovație în istoria multimilenară a banilor. Unele informații păstrate de la Herodot atestă că primele monede au fost bătute în Asia Mică, în urmă cu 2500 ani, brevetul de invenție fiindu-i atribuit regelui Lidiei, Cresus (560—546 î.e.n.).

Monedele bătute de Cresus au fost din aur și le găsim în literatura de specialitate sub denumirea de „creseide" sau „stateri lidieni". Ulterior, Cresus a bătut și monede de argint. De la lidieni, invenția baterii monedelor este preluată de persani, care cuceriseră întreaga Asie Mijlocie și Mică. Regele Darius bate „daricul" în aur în secolul V î.e.n. Fenicienii și grecii antici preiau și ei descoperire. Un secol mai tîrziu (VI î.e.n.), macedonenii devin stăpînii acestei părți a lumii și își impun monedele lor. Regele Filip al Macedoniei bate filipul de aur, iar Alexandru cel Mare bate „staterul" de aur [21].

În jurul anului 250 î.e.n. la Roma apare prima monedă de aur. De la romani avem denumirea de monedă. În templul zeiței Junon Moneta de la Roma s-a instalat primul atelier al romanilor pentru fabricarea acestor forme de bani. Un dinar celebru de argint al lui Titus Carisius avea pe față capul zeiței cu inscripția numelui său, Moneta. Dinarul respectiv s-a numit „moneta" denumire care a rămas pentru discurile din metal îndeplinind funcția de bani (în limba română noțiunea de monedă acoperă în limbajul de astăzi sfera mai largă a conceptului de ban național). Atelierul din vechea Romă se găsea „ad Monetam", adică în templul zeiței Moneta, iar ulterior a fost numit prescurtat „Moneta", sau monetăria [22].

Cuceririle romane impun între 150 î.e.n. și secolul V e. n. monedele Republicii și apoi ale Imperiului în toată lumea antică. Se remarcă în mod deosebit moneda de aur a lui Sylla, denumită „aureus". În anul 312 e.n. împăratul Constantin bate „solidus" de 4,55 grame de aur, una din ultimele monede de aur ale antichității [23]. Piesa de aur a lui Constantin a stat la baza mai multor monede de aur din feudalism, după epoca tulbure a migrațiunii popoarelor. De exemplu, „solidus" a circulat în Galia antică și este strămoșul monedei numită „sou" din Franța de mai tîrziu.

În Republica romană, primii care au bătut moneda de aur au fost negustorii de metale prețioase, precum și comercianții și bancherii în mîna cărora se concentra schimbul de mărfuri. Pe o față, monedele romane purtau semnul distinctiv al persoanei care o bătea și unele inscripții. Pe cealaltă față se imprimau unele figuri, de exemplu capete de animale care simbolizau puterea de cumpărare a monedei. Se considera că o monedă care avea imprimat pe ea un cap de bou valora tocmai cît prețul unui bou [24]. Probabil că aceasta a fost prima diferențiere a fețelor monedei,diferențiere pe care o cunoaștem astăzi în stema (sau efigia) și banul (sau inscripția).

Banul este însă un lucru mult prea important pentru a lăsa puterea lui la îndemîna oricui. Baterea monedei a devenit, cu timpul, o prerogativă a statului, însemn al unității, independenței și suveranității unui teritoriu. Fiecare rege dorea să-și bată propria monedă,

21 Jules Lepi, *L'or*, Presses Universitaires de France, Paris, 1965, p. 89.

22 Ștefan I. Dumitrescu, *Tratat de monetă*, vol. I, București, 1948, ediția II. p. 162.

23 Jules Lepidi, *L'or*, Presses Universitaires de France, Paris, 1965, p. 89.

24 Victor Slăvescu, *Curs de monetă, credit, schimb*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1932, p. 22—23.

care să-i poarte însemnele și efigia. Multitudinea de state, stătulețe, regate explică numărul deosebit de mare al monedelor. Cunoscutul numismat francez Ernest Babelon aprecia că s-au găsit mai mult de 140000 tipuri importante de monede antice. Desigur, numai un număr limitat dintre acestea erau de aur. Alte surse indică cifra de 700000.

În epoca greacă și romană au fost înregistrate 1400 orașe care au bătut monede și 500—600 suverani care și-au pus efigia pe aceste monede. Se spune că în secolul IV î.e.n. nu era oraș-stat în Grecia care să nu aibă moneda sa. Chiar în perioada de glorie a Imperiului Roman, cînd orașul de pe malurile Tibrului stăpînea întreaga lume antică, diversitatea însemnelor monetare nu era mai mică. Astfel, în timpul împăratului August s-au bătut 550 tipuri de monede, în vremea lui Marc-Aureliu 850, iar în vremea lui Adrian aproape 2500 [25].

Din cauza acestei diversități de la descoperirea sa, moneda a constituit obiectul abuzurilor de tot felul [26]. Trebuie însă să subliniem că încă din antichitate s-au făcut eforturi pentru a limita prerogativa baterii monedelor numai la instituțiile statului. Chiar regele Cresus al Lidiei, văzînd la ce abuzuri ducea proliferarea invenției sale, a hotărît ca numai statul să aibă monopolul baterii monedei, stabilind chiar un tip de aliaj de aur cu argint — numit electrum — din care să se confecționeze monedele. În acest fel se urmărea evitarea înșelăciunii prin modificarea procentului de aur (titlul aurului) din monedă.

Pentru a facilita schimbul, greutatea monedelor de aur era similară cu unitățile de greutate folosite în perioada respectivă. De aici și suprapunerea denumirilor monetare cu denumirile unităților de măsură. Talantul, folosit la multe popoare din Asia Mică și rămas în istorie, în special din parabolele biblice, sau siclul folosit de fenicieni, înainte de a fi denumirea unor unități monetare au fost unități de greutate.

25 V. Slăvescu, *Curs de monetă, credit, schimb*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1932, p. 22—23.

26 N. Murgu, P. Ștefănescu, M. Isărescu, *Afaceri și căderi financiare în lumea capitalului*, Ed. Dacia, 1979.

Regele Cresus a stabilit primul sistem monetar cunoscut în istorie, format din monede de aur și argint, avînd greutăți similare cu ale unităților de greutate folosite în acea perioadă. Unitatea de bază folosită la măsurarea greutăților era staterul de 10,89 grame. Staterul lidian de aur cîntărea 10,89 grame (cel de argint se numea diddrahma). Urmau subdiviziunile : jumătățile de stater de aur (cele de argint se numeau drahme) ; treimele de stater (tetrabol) ; șesimile de stater (diobol) ; doisprezecimile de stater (obol). Daricul persan cîntărea tot un stater. Sistemul lidian a fost preluat și de alte popoare, dar, în antichitate, sub aceeași denumire a unităților de greutate au existat diferențieri notabile de la o țară la alta [27].

În ceea ce privește forma și confecționarea monedelor de aur din antichitate, trebuie spus că datorită unei tehnologii nu suficient de dezvoltate, înfățișarea acestora nu era prea atractivă. Cea mai veche metodă de confecționare era următoarea : bucățile de aur se tăiau sau decupau în mici discuri sau lentile ovoidale, care se puneau apoi între două matrițe făcute într-un metal mai dur. Tiparele aveau gravată efigia și textul ce trebuiau imprimate pe monedă. Cele două matrițe între care erau așezate bucățile de aur erau apoi bătute cu ciocanul pînă cînd însemnele respective se imprimau. De la această operațiune avem și expresia de „batere a monedelor", în loc de fabricare sau confecționare. Al doilea procedeu cunoscut în antichitate ceva mai tîrziu era acela al topirii aurului. Metalul topit se turna în forme făcute din pămînt ars, modelate cu inscripțiile ce trebuiau să apară pe monedă.

Ambele procedee nu erau prea perfecționate. Monedele de aur din acea perioadă aveau un aspect neuniform, ceea ce făceau destul de grea deosebirea celor bune de cele false. Din acest considerent, precum și datorită abuzurilor în baterea monedelor, a declinului producției de metal galben și a haosului în ceea ce privește unitățile de greutate, aurul a dispărut treptat din circulație încă înainte de căderea Imperiului Roman de Apus.

27 Ștefan Dumitrescu, *Op. cit.*, p. 168.

3. Moneda în feudalism

Se poate afirma că, de la apariţia monedelor, atît în antichitate cît şi în feudalism — deci o lungă perioadă de timp — argintul a fost folosit mai mult decît aurul la baterea monedelor. De fapt, în feudalism, pînă în secolul XVI, monedele de aur erau atît de rare încît mulţi economişti care s-au ocupat de istoria banilor consideră că atunci argintul îndeplinea în mare măsură funcţiile banilor [28].

Utilizarea în mai mare măsură a argintului decît a aurului în funcţia de bani a fost evidentă în Evul Mediu. Fenomenul se explică prin aceea că argintul era relativ mai abundent şi mai puţin scump decît aurul şi, în consecinţă, tendinţa de a-l tezauriza era mai slabă. Schimburile de mărfuri în feudalism au fost de mică amploare, făcînd puţin utilă moneda de aur cu valoare ridicată.

Pe de altă parte, aşa cum s-a mai arătat, cantitatea de aur disponibil a scăzut considerabil în Europa după năvălirea barbarilor, atît ca urmare a reducerii drastice a producţiei, cît şi datorită pierderii sau tezaurizării monedelor antice. Tot aurul din circulaţia monetară europeană a fost topit, fiind transformat în obiecte de podoabă sau de cult. La începutul mileniului nostru, pe teritoriul formaţiunilor politice europene, practic nu existau monede de aur (nomisma bizantină, singura monedă de aur, avea o circulaţie restrînsă în Balcani).

Sistemele monetare şi monedele perioadei feudale imitau în mare măsură pe cele romane. Semnificativ este sistemul monetar al lui Carol cel Mare, prin care s-au stabilit cîteva dn regulile de batere a monedelor, pornindu-se de la unele unităţi de greutate romane. Diviziunile monetare stabilite de Carol cel Mare au stat la baza sistemelor monetare din ţările vest-europene din secolul al VIII-lea pînă în secolul al XIII-lea, iar apoi, cu unele modificări, pînă în secolul trecut, cînd s-a trecut pe scară largă la sistemul zecimal.

28 Roy Harrod, *Money*, Mac Millan, St. Martin's Press, 1969, p. 12.

Unitatea monetară de bază a sistemului lui Carol era pfundul sau livra de argint, cîntărind iniţial între 300 şi 400 grame (a urmat apoi un proces de scădere continuă a greutăţii livrei, pînă la cca 100 grame). Livra era împărţită în 20 solidus (sau shiling) de argint ; la rîndul lui, solidus era împărţit în 12 denarius (dinari sau pfeningi). Moneda cea mai utilizată era dinarul de argint, cîntărind cca 2 grame. Caracterul limitat al schimbului de mărfuri în timpul lui Carol cel Mare nu cerea o monedă mai mare, solidus şi livră fiind mai ales unităţi de socoteală (de cont).

Sistemul monetar stabilit de Carol a fost adoptat, sub nume diferite, în mai toate statele feudale care s-au format ulterior. În Franţa s-a format sistemul „livre, sou (sau sols), deniers". În Italia au luat numele „libbera, solidi, quattrini". În Anglia, cunoscutul sistem „liră (pound), shilling, pence" care a dăinuit pînă în urmă cu 10 ani, cînd şi conservatorii insulari au trecut la sistemul zecimal.

Merită să ne oprim puţin asupra istoriei vechi a monedei britanice, lira sterlină. În Anglia, pînă în secolul al XIII-lea monedele de aur erau inexistente în circulaţia curentă. Această situaţie a corespuns acelor vremi, în care tranzacţiile comerciale erau slabe, sporadice ; argintul, cu valoarea sa mai redusă, răspundea mai bine necesităţilor unui schimb limitat de mărfuri. Lira engleză (lira sterlină) şi subdiviziunile sale — pence şi shilling — au fost mai multe secole de-a rîndul bătute din argint.

Prima liră a fost bătută de William Cuceritorul în secolul XI, în Turnul Londrei (de unde şi denumirea de „Tower pound" — lira turn") şi cîntărea ceva mai mult decît unitatea de greutate cu aceeaşi denumire — livra (în engleză „pound" este folosită atît pentru unitatea de măsură, livra, cît şi pentru unitatea monetară, lira). Lira lui William era atît de grea — aproape o jumătate de kilogram — încît cu greu putea fi folosită la efectuarea plăţilor. Şi ulterior, cînd greutatea lirei de argint a scăzut la cca 150—200 grame, ea a rămas în mare măsură unitate de cont. În circulaţia obişnuită erau

utilizate monedele mai mici, pence-ul și cel mult shilling-ul.

Cînd comerțul a început să ia amploare, moneda de argint a devenit mai puțin adecvată : era prea grea. O monedă de aur cu circulație în Orient a fost nomisma bizantină (pe la 1100—1200 e.n.). Prima monedă de aur cu largă circulație în Europa în mileniul nostru a fost florinul de aur bătut la Florența, în 1251. Piesa florentină cîntărea 3,519 grame de aur fin, greutate care corespundea cu un pfund de aur (de aici și denumirea de pfund). Exemplul florentin a fost urmat de Veneția, care a bătut în anii următori zechinul (ducatul), apoi de Genova, cu genovinul. Monedele de aur ale orașelor state italiene au constituit piesele preferate în operațiuni importante de comercianți și bancheri în următoarele două-trei secole. Monedele de aur mai erau folosite ca monede de calcul, în special pentru visteria statului.

Începînd cu monedele orașelor italiene, se bat și se întrebuințează tot mai mult piese de aur alături de cele de argint. În Germania se bat guldenii de aur, care devin și principala unitate de calcul în toate stătulețele germane. O altă monedă de aur este cea de un penny de aur fin, bătută în 1257 în Anglia de regele Henric al III-lea. Greutatea acestei piese era de cca 3 grame, dar circulația ei a fost deosebit de restrînsă.

Urmează în 1266 prima monedă franceză de aur, numită „Ecu de aur" cu o greutate de 4,13 grame. Este semnificativ faptul că în amintirea acestei monede, s-a stabilit în 1978 aceeași denumire de Ecu pentru unitatea monetară comună a țărilor membre ale Pieței Comune (a fost, în același timp, și o coincidență fericită, deoarece inițialele în engleză ale denumirii de „unitate valutară europeană „sînt tot ECU — European Currency Unit). Tot în Franța, Filip IV bate în 1311 un „agnel" de aur pur de 4,20 grame, avînd 20 de sou (subdiviziune). Se naște astfel livra (sau lira) franceză de aur, avînd 20 de sou.

În Anglia, între 1343 și 1345 se bat trei piese de aur : florinul (de cca 8 grame), jumătate de florin și sfertul de florin. În 1360, regele Franței, Jean de Bou,

bate o nouă livră de numai 3,88 grame aur pur (24 karate) care este pentru prima oară denumită franc („Franc à cheval") [29].

4. Falsul și tehnica

Precizam anterior că tehnica rudimentară de batere a monedelor a favorizat încă din antichitate proliferarea pieselor necorespunzătoare, cu o valoare mai mică decît cea înscrisă pe ele, într-un cuvînt, falsul monetar. Situația a luat amploare deosebită în feudalism.

Această practică, numită a seniorajului sau a mutațiunilor monetare, constă în schimbarea conținutului monedelor, pentru ca, din diferența dintre valoarea lor reală și valoarea pentru care erau date în circulație (valoarea nominală), să reiasă cîștigul celui care le bătea (seniorul sau monarhul). Unii seniori au împins atît de departe această practică încît au rămas în istorie drept „falsificatori de monedă". În Franța, regele Jean al II-lea a schimbat într-un singur an (1359) de 17 ori monedele de argint, iar în zece ani de domnie a efectuat 60 de asemenea mutațiuni. Papa Bonifaciu al VIII-lea, în disputa sa cu regele Franței, Filip cel Frumos, l-a acuzat și de schimbarea monedelor. În Anglia, Henric al VIII-lea a procedat, de asemenea, la mai multe mutațiuni monetare, reducînd simțitor greutatea lirei sterline.

Ca urmare a seniorajului, are loc un proces continuu de depreciere a monedelor, de scădere a greutății lor, ceea ce le îndepărtează de unitățile de greutate de la care au primit, inițial, numele. Reducerea greutății monedelor, evidentă la început în cazul celor de argint, se extinde apoi și la monedele de aur. Semnificativă este istoria monedelor de aur din Franța [30].

Începînd cu domnia lui Jean al II-lea are loc un proces continuu de pierdere în greutate a livrei franceze de aur. În 1365, regele Carol V bate un franc de o livră cu greutatea de 3,82 grame aur pur („France à pied"). În

29 După Jules Lepidi, *Op. cit.*, p. 89—93.
30 După Jules Lepidi, *Op. cit.*, p. 89—93.

1422, sub domnia lui Carol VII livra echivala numai cu 3,07 grame aur fin, iar mai tîrziu, sub Ludovic XI livra echivala cu 2,24—2,04 grame aur pur. În 1483, în timpul lui Carol al VIII-lea livra de aur ajunge la 1,08 grame aur fin, în 1640 în timpul lui Ludovic al XIII-lea la cca 0,62 grame de aur fin, iar în 1785, sub domnia lui Ludovic al XVI-lea, la numai 0,29 grame aur fin. Datorită „slăbirii" considerabile a livrei, în circulație, monedele de aur din Franța capătă alte denumiri. Ludovic al XIII-lea bate în 1640 „ludovicul de aur" de 10 livre, cu greutate de 6,21 grame aur fin. Ludovic al XVI-lea bate în 1785 o altă monedă numită tot ludovic de aur, dar cu greutatea de 7,04 grame și avînd ca subdiviziune 24 livre.

Pentru a se pune capăt acestor practici și a se instaura ordinea monetară necesară dezvoltării comerțului și relațiilor de producție capitaliste, trebuiau îndeplinite mai multe condiții. În primul rînd, era nevoie de centralizarea și monopolizarea emisiunii de monedă, exclusiv în mîna statului, pentru realizarea unificării monetare atît de necesare. Concomitent, trebuia scoasă în afara legii practica furtului direct din chiar substanța monedei. În acest scop, statul trebuia să preia costul baterii, pentru a se evita situația în care, sub pretextul acoperirii cheltuielilor de batere, să se reducă greutatea monedelor. În cazul monedelor de aur, suportarea cheltuielilor de batere nu constituie o problemă deoarece costurile sînt relativ mici (pînă la 0,6% din valoarea monedei). În schimb, ca urmare a tehnicii înapoiate de batere, în cazul monedelor de argint cheltuielile de batere erau în feudalism destul de mari (pînă la 10% din valoarea monedei, mai mare la monedele de dimensiuni reduse). Din acest ultim considerent, o ultimă cerință pentru stabilirea ordinei monetare a constituit-o progresul tehnologiei.

Cerințele de mai sus au fost îndeplinite treptat, începînd cu secolul al XVII-lea. Regina Elisabeta a Angliei a făcut un pas hotărîtor în direcția ordinii monetare, efectuînd prima emisiune de monedă fără aplicare de senioraj (respectiv fără a reduce greutatea lor). Tot în Anglia, în 1666, prin legea monetară a regelui Carol al II-lea, se suprimă taxele de batere a monedelor (cheltuielile respective fiind suportate de stat) și ulterior se instituie obligativitatea ca valoarea reală a monedei, determinată de conținutul de metal prețios, să corespundă cu valoarea nominală (cea înscrisă pe moneda respectivă).

În perioada următoare are loc o îmbunătățire radicală a tehnologiei baterii monedelor. De la bucățile îndoite de metal gravate cu însemne greu de recunoscut și stîngaci efectuate, monedele ajung ceea ce le știm cu toții astăzi : discuri perfecte, zimțate pe margini, cu inscripții și figuri bine și uniform reliefate, avînd o greutate și un conținut de metal prețios exact stabilite. În condițiile tehnicii monetare de astăzi, falsurile rentabile au devenit aproape imposibil de realizat.

Baterea monedelor a încetat de a mai fi un izvor de cîștig pentru monarhi, devenind o îndatorire și o funcțiune politico-economică de primă însemnătate a statului. Prin intervenția statului în acest domeniu s-a putut institui încrederea generală în monedă, asigurîndu-se garanții cu privire la conținutul și valoarea ei și putîndu-se controla în mod curent procesul de batere și de întrebuințare a monedelor.

Pentru a se realiza piesele moderne de aur de o calitate impecabilă, tehnologia de confecționare este foarte delicată și complexă. Monetăriile statului sînt unități care, utilizînd tehnica de vîrf, reușesc să confecționeze produse standard de o calitate specială. Etapele principale ale confecționării monedelor moderne sînt următoarele. Mai întîi, se pregătește aliajul respectiv. Turnat în bare dreptunghiulare, aliajul este laminat în table de grosimea monedelor, după care este tăiat, obținîndu-se discurile ce reprezintă corpul monedei. Urmează un proces de finisare intermediară a discului de metal, inclusiv de zimțare pe margini, de cîntărire și de control a calității (discurile care nu corespund cerințelor sînt retopite). În final are loc baterea (stanțarea) la cald sau la rece, imprimîndu-se simultan pe ambele fețe însemnele specifice monedei respective. Astăzi, baterea se face cu prese foarte puternice, care aplică o forță de cca 40 tone pe o monedă de cîteva grame.

5. Moneda de aur modernă

În urma unui proces tehnic asemănător cu cel prezentat anterior se obţine moneda de aur modernă : perfect rotundă, echilibrată, bine reliefată, cu inscripţii clare, zimţată pe margini, avînd o greutate de metal preţios egală cu cea prevăzută la emisiune. Datele tehnice care definesc moneda de aur modernă sînt :

a) Titlul monedei reprezintă procentul sau cota parte de metal preţios din greutatea monedei (titlul corespunde cu noţiunea de karate folosită pentru bijuterii). El variază în funcţie de felul monedei şi de ţara emitentă. Majoritatea monedelor de aur au titlul de 9/10, însemnînd că din greutatea totală a monedei 9 părţi sînt aur pur, iar restul al metal (de obicei, cuprul sau argintul). În S.U.A., legea monetară din 1792 şi cele ulterioare au stabilit titlul monedelor de aur la 9/10. În Anglia titlul monedelor de aur este de 11/12, respectiv au un conţinut superior de metal galben. Există şi monede confecţionate din aur pur de 24 K ; acestea sînt monede pentru tezaurizare (cum este Krugerand-ul sud-african în zilele noastre) destinate numai păstrării, deoarece în circulaţie, sau prin folosire, se uzează foarte repede.

b) Greutatea totală a unei monede se numeşte „schrot", iar greutatea netă a metalului preţios pe care îl conţine poartă numele de korn.

c) În ceea ce priveşte greutatea monedei şi conţinutul de metal preţios, în ciuda tehnologiei monetare moderne, nu se poate obţine o precizie totală. Abaterile permise de la greutatea şi titlul declarat sînt de maximum 2 la mie şi poartă denumirea de remedium sau toleranţă. Pe de altă parte, prin utilizare monedele de aur se freacă şi suferă pierderi de greutate ; cu cît acestea sînt mai mari, cu atît scade cotaţia monedei respective la schimb. Din acest ultim considerent, monedele de aur care se comercializează astăzi pe pieţele internaţionale sînt manipulate cu deosebită grijă, pentru a nu se deteriora (de exemplu, se interzice ca ele să fie şterse cu batista).

Monedele de aur moderne — în sensul de monedă avînd calitate ireproşabilă şi emise conform unei legi monetare precise — au început să fie bătute în Europa cam din secolul al XVIII-lea. Trecerea treptată la monometalismul aur, în secolul trecut, a făcut ca în majoritatea ţărilor să se treacă la baterea monedei proprii de aur. În primul deceniu al secolului nostru toate statele europene aveau monedă proprie de aur. Statul stabileşte prin lege numele monedei, greutatea, titlul şi capacitatea ei de a circula şi a stinge obligaţii. În funcţie de titlu şi de greutatea lor, între monedele de aur se stabilesc anumite raporturi de schimb. La începutul secolului nostru, coroana austro-ungară valora 1,05 franci aur, marca germană 1,25 franci aur, dolarul 5,18 franci aur, rubla rusească 2,66 franci aur, iar lira sterlină 25,22 franci aur.

Monedele de aur de calitate s-au păstrat pînă în zilele noastre, fiind căutate ca obiect de tezaurizare. Astfel, talerul de aur al Mariei Tereza, cu efigia împărătesei din 1770, este o monedă care pînă la al doilea război mondial se folosea încă pentru efectuarea plăţii în ţările din nord-estul Africii.

În Anglia, din 1345 cînd s-a bătut florinul de aur şi pînă în 1693 cînd s-a bătut guineea de aur, nu s-a mai consemnat decît emisiunea limitată a „nobilului" de aur din 1460. Lira de argint, cu subdiviziunile sale (pence şi shilling), au fost monedele principale în circulaţie. Între guineea de aur şi lira de argint nu s-a făcut decît o legătură indirectă prin intermediul shillingului (lira avea 20 de shillingi iar guineea 21 shillingi). Guineea de aur britanică îşi trage numele de la aurul provenit din Golful Guineei şi reprezentînd predecesorul sovereignului de aur (valorînd o liră), emis şi utilizat în Anglia în timpul etalonului aur (1816—1914).

În Franţa, în afara ludovicilor emişi în secolele XVII—XVIII, o monedă de aur de foarte bună calitate a fost şi este napoleonul, valorînd 20 franci-aur. Menţionăm că atît sovereignul cît şi napoleonul de aur sînt monede care se comercializează şi în prezent pe piaţa internaţională.

În Spania s-au bătut mai multe monede de aur, dar dublonul spaniol emis în 1774 este cel mai cunoscut. În În S.U.A., după cucerirea independenței s-a promulgat în 1792 legea monetară bimetalistă intitulată „National Mint Act" prin care dolarul era definit atît în aur cît și în argint, la raportul aur-argint de 1 : 15. Prima monetărie americană, cea de la Philadelphia, a bătut încă din 1792 piese de aur de bună calitate, valorînd : 1 dolar, 2,5 dolari (Quarter Eagle) ; 3 dolari ; 5 dolari (Half Eagle) ; 10 dolari (Eagle) și 20 dolari (Double Eagle). Cea mai cunoscută este piesa de 20 dolari ; cîntărind peste o uncie, ea este comercializată și astăzi pe pieţele internaţionale.

CAPITOLUL V

ETALOANE MONETARE

Noţiunea de „etalon monetar" sau „etalon al preţurilor" a fost introdusă în ştiinţele economice în mod similar cu cea de „metru etalon". Este evident că orice comensurare presupune un etalon, o unitate standard bine definită și stabilită, prin care să se exprime celelalte mărimi. Necesitatea stabilirii precise a etalonului monetar a apărut odată cu dezvoltarea economică întocmai ca necesitatea precizării unităţilor de măsură (metrul, kilogramul, litrul etc.).

Prin etalon monetar se înţelege unitatea monetară fixată și recunoscută de stat ce serveşte ca măsură a valorilor materiale ale societăţii. Totalitatea dispoziţiilor legale privitoare la etalonul monetar și circulaţia monedei formează sistemul monetar.

Ţinînd seama de evoluţia istorică a banilor, se poate spune că primele sisteme monetare viabile au fost alcătuite pe baza metalelor preţioase din care se confecţionau monedele. În cazul în care un stat își organizează sistemul monetar pe baza metalelor preţioase, el poate alege una sau două metale preţioase în acest scop. Cînd se alege un singur metal ca bază monetară ne aflăm în faţa unui sistem monetar monometalist ; cînd se aleg două metale, sistemul monetar este bimetalist.

Avînd în vedere rolul metalelor preţioase, etaloanele monetare au luat de la început numele acestora : etalonul argint ; etalonul aur ; etalonul aur-argint (bimetalism). Ulterior s-au dezvoltat sistemele monetare desprinse pe baza lor metalică, aşa numitele etaloane in-

convertibile, precum și etaloanele monetare mixte, bazate atît pe metalele prețioase, cît și pe monede mai mult sau mai puțin convertibile în aur. Așa cum am văzut din paginile anterioare, aurul a jucat în istoria monetară modernă a omenirii un rol central, dar nu a fost niciodată unicul etalon monetar, nici chiar în ultimile două secole.

1. Delimitări teoretice

Pentru a înțelege mai bine suișurile și coborîșurile aurului în sistemele monetare moderne, sînt necesare pentru început cîteva precizări teoretice. Punctul de plecare îl constituie haosul monetar specific feudalismului, cînd fiecare senior mai important bătea moneda proprie, iar înșelăciunea prin sustragerea directă de metal prețios din substanța monedei era în floare. Deprecierea monedelor și desprinderea lor de unitățile de greutate inițiale este elocvent ilustrată de cazul lirei sterline și a livrei franceze. Crearea statelor centralizate a avut drept consecință unificarea monetară, iar dezvoltarea capitalismului — interesat într-o circulație monetară sănătoasă care să faciliteze expansiunea schimbului pe piață — a fost însoțită de formarea treptată a sistemelor monetare moderne. S-a trecut la stabilitate și disciplină monetară, definindu-se precis unitățile monetare pentru a se evita abuzurile și înșelăciunea.

Etaloanele monetare au reflectat tocmai acest proces de formare a unor sisteme bănești naționale și internaționale în care unitățile monetare să poată fi comensurate și la rîndul lor să comensureze celelalte valori. De aceea, deși aurul și argintul au îndeplinit cu intermitență funcția de bani încă din antichitate, despre etalonul aur sau etalonul argint, în adevăratul sens al cuvîntului, nu se poate vorbi decît mult mai tîrziu, odată cu dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste. Numai în capitalism s-a trecut în mod sistematic la adoptarea unei game largi de măsuri prin care s-a făcut ordine în domeniul monetar.

Termenul de *„etalon aur"* (Gold Standard) este o noțiune generică care se aplică unei largi categorii de sisteme monetare organizate care au caracteristică comună în faptul că unitățile monetare ale țărilor respective sînt menținute într-o relație stabilă față de aur. Trăsătura comună menționată nu trebuie să ne facă să trecem cu vederea faptul că există numeroase și importante diferențe între numeroasele sisteme care au fost denumite etaloane aur. În etaloanele monetare pe care le vom prezenta în continuare aurul a jucat roluri diferite, îndeplinind într-o măsură mai mare sau mai mică o serie de funcții.

Etalonul aur-monedă. Primul sistem monetar modern bazat pe aur este etalonul aur-monedă (Gold coin standard), frecvent denumit și „forma veche a etalonului aur" avînd în vedere că este specific perioadei premonopoliste a capitalismului. În lucrările de specialitate, etalonul aur monedă este numit și „sistemul aurului în circulație", deoarece monedele de aur erau emise fără restricții, circulau liber și erau disponibile pentru oricine.

Menținerea etalonului aur-monedă presupune îndeplinirea următoarelor condiții [31] :

1. Definirea unității monetare (dolarul, lira, francul, leul etc.) în aur ;

2. Posibilitatea baterii în cantități nelimitate a monedelor de aur fără nici un cost suplimentar pentru posesorii de metal (deci fără aplicarea seniorajului) ;

3. Posibilitatea topirii libere și nelimitate a monedelor de aur ;

4. Asigurarea liberei interconvertibilități a monedelor de aur și a celorlalte tipuri de bani (de exemplu, a monedelor de argint, a biletelor de bancă, a banilor de trezorerie emiși de stat etc.) la parităților stabilite ;

5. Permisiunea comerțului liber cu aur, inclusiv a importului și exportului liber.

31 Lester V. Chandler, *The Economics of Money and Banking*, Haarper & Row, Publishers, New York, Evanston London, 1959, ediția a treia, p. 356.

Luînd exemplul etalonului aur-monedă din S.U.A., așa cum a funcționat între 1879 și 1933, conform Legii monetare din 1879 și a celei din 1900, să vedem scopul fiecăruia din cele cinci principii.

1. Dolarul era definit în raport cu aurul la 20,67 dolari pe uncia de aur, pentru a se cunoaște cu exactitate substanța valorică a unității monetare, respectiv cantitatea de metal prețios ce acoperea un dolar.

2. Libera batere a monedelor însemna că între valoarea monedei de aur și valoarea aurului conținut în monedă nu existau diferențe sensibile, nu apăreau prime. Acest lucru asigură ca prețul aurului să rămînă în permanență același, de 20,67 dolari pe uncie.

4. Interconvertibilitatea la paritate dădea posibilitatea ca toate categoriile de bani — monedele de aur, cele de argint și alte metale, bancnotele etc. — să circule în funcție de nevoile economice, evitîndu-se astfel situația în care unele forme de bani să nu fie folosite în mod sistematic pe motivul că n-ar prezenta încredere. Desigur, dacă toate formele de bani utilizate puteau fi liber schimbate între ele, atunci ele prezentau același grad de încredere.

5. Permisiunea importului liber de aur prevenea creșterea prețului aurului în S.U.A. peste nivelul din alte țări, iar permisiunea exportului liber de aur prevenea scăderea prețului în S.U.A. sub nivelul extern.

Etalonul aur-lingouri. Etalonul aur-lingouri, a dispărut practic, după primul război mondial. În locul lui s-a instituit etalonul aur-lingouri (Gold bullion standard). Deosebirile principale dintre etalonul aur-lingou și etalonul aur-monedă au fost următoarele [32].

1. Baterea monedelor aur a fost oprită și monedele de aur nu au mai circulat ca mijloc de plată ; ele puteau fi însă folosite ca mijloc de tezaurizare. Aurul era vîndut sau cumpărat de către autorități (în special băncile centrale se ocupă de operațiunile cu aur) la un preț fix. Partea cea mai importantă din aurul monetar, în loc să circule ca mijloc de plată, era depozitată în tezaurele

32 Lester V. Chandler, *Op. cit.*, p. 358.

băncilor centrale sub formă de lingouri. Plățile se efectuau prin alte tipuri de bani, ca bancnotele, cecurile etc.

2. Convertibilitatea bancnotelor sau a altor tipuri de bani în aur era îngrădită, nu se mai putea face la libera opțiune a posesorului și în orice cantitate cerută. Aurul monetar era vîndut solicitanților numai în formă de lingouri, mult mai grele decît monedele, deci avînd o valoare mult mai mare. De exemplu, în Anglia, în perioada 1920—1930, cel mai mic lingou care putea fi obținut de un solicitant valora 7585 dolari, o sumă impresionantă pentru acea perioadă. Aurul nu era disponibil, deci, masei largi a populației. Pentru cei mulți, bancnotele Băncii Centrale nu mai erau convertibile în aur. De aceea, țăranii francezi au denumit etalonul aur-lingouri din Franța interbelică drept „etalonul celor bogați".

Nu toate etaloanele monetare s-au bazat pe aur. Unele au pus pe picior de egalitate cu aurul fie un alt metal prețios cum ar fi argintul (bimetalismul aur-argint), fie moneda unei țări cu economie puternică (etalonul aur-devize). Alte sisteme nu s-au bazat cîtuși de puțin pe aur, de exemplu, etalonul-argint, etaloanele inconvertibile în metale prețioase.

Etalonul argint. Dacă în locul aurului unitatea monetară este definită în argint, ne găsim tot în fața unui sistem monetar convertibil în metal prețios, dar fără legătură cu aurul : etalonul argint. Toate condițiile prezentate la etalonul-aur se aplică și etalonului argint. Etalonul argint a funcționat în secolele XVI și XIX, mai întîi în toate țările europene, iar apoi numai în Europa Centrală și Răsăriteană.

Bimetalismul aur-argint. Etalonul bimetalic, sau, sub altă denumire, etalonul dublu aur-argint, este acela în care unitatea monetară (dolarul, lira etc.) este definită atît în aur cît și în argint. Măsurile necesare pentru păstrarea acestui etalon sînt aceleași ca pentru etalonul aur, cu specificarea că acesta se aplică atît pentru aur, cît și pentru argint. În plus, în cazul etalonului dublu aur-argint apare necesitatea păstrării unui raport fix între cele două metale. Forma clasică a bimetalis-

mului a fost sistemul monetar al Franței introdus prin Legea din 28 martie 1803.

Etalonul aur-devize. Termenul *etalon aur-devize* acoperă o varietate largă de aranjamente monetare. În general, se referă la acel sistem în care banii nu se schimbă direct în aur, ci într-o monedă străină care este convertibilă în aur. Rezervele monetare ale țării respective nu se țin numai în aur, ci mai ales în moneda străină convertibilă în aur. Monedele convertibile în aur care sînt păstrate de celelalte țări se numesc „monede de rezervă", iar țările care emit aceste monede se numesc „țări centru" ale acestor sisteme monetare. Cele mai importante monede de rezervă au fost lira sterlină și dolarul S.U.A., iar țările centru Anglia și Statele Unite ale Americii. Se folosește noțiunea de „etalon aur-devize pur" pentru situațiile în care celelalte țări decît țara centru nu păstrează rezerve de aur, ci numai monedă de rezervă. În realitate, în majoritatea cazurilor apare „etalonul aur-devize-mixt", în cazul căruia sînt păstrate în tezaurele băncilor centrale atît monede de rezervă, cît și lingouri de aur.

Etaloanele „inconvertibile". Sistemele în care unitățile monetare nu sînt menținute în raporturi constante față de unul din metalele prețioase și nu sînt transformabile în nici un fel, prin lege, în aur sau argint, sînt denumite frecvent etaloane inconvertibile. Teoretic nu se pot face prea multe generalizări despre aceste sisteme, întrucît ele variază în mare măsură de la perioadă la perioadă, în funcție de țară și condițiile istorice specifice în care au apărut și funcționat.

Sistemele inconvertibile au fost folosite, de regulă, în perioadele de mari frămîntări politico-economice. Ele sînt legate deci, de perioadele de criză, de conflicte militare și alte evenimente istorice negative. Din acest motiv, în mod obișnuit un sistem monetar inconvertibil este considerat inferior celor convertibile. Bancnotele lui John Low, moneda de hîrtie a Revoluției Americane (1776), asignatele Revoluției Franceze (1792), dolarii de hîrtie emiși în timpul războiului civil din S.U.A.,

moneda inflaționistă emisă în timpul și după primul și al doilea război mondial în majoritatea țărilor europene sînt cîteva din exemplele mereu citate pentru a demonstra că sistemele inconvertibile reprezintă experiențe triste. Aceste concluzii nu sînt în mod necesar corecte.

Folosirea etaloanelor inconvertibile în perioadele la care se referă exemplele citate s-a făcut „de nevoie", deoarece anumite evenimente duseseră deja la prăbușirea sistemelor metalice. Inconvertibilitatea nu a fost adoptată în mod deliberat : la ea s-a apelat ca la un refugiu în condițiile în care războaiele, panica și alte evenimente neobișnuite au făcut imposibilă păstrarea convertibilității monedelor în aur sau argint.

Istoria a dovedit într-adevăr că sistemele inconvertibile au fost nesatisfăcătoare comparativ cu sistemele metalice, dar trebuie avut în vedere că primele au funcționat în condiții istorice dificile, în timp ce sistemele metalice au dovedit o deosebită fragilitate la momentele de tensiune. Etalonul-aur este recunoscut ca un sistem ideal, dar care are „obiceiul prost" de a se sfărîma la primele încercări dure ale istoriei. Sistemelor inconvertibile le-a revenit sarcina de a face „munca de jos", mai puțin plăcută și de tristă amintire din timpul perioadelor istorice de tensiune și conflict.

În secolul nostru, ca urmare a caracterului tot mai complex al activității economice, toate sistemele monetare practicate — atît cele metalice cît și cele inconvertibile — au fost în mare măsură administrate și controlate de autorități. În rîndul specialiștilor a rămas încă vie disputa asupra tipului de etalon — metalic sau inconvertibil — care ar răspunde cel mai bine la necesitățile zilelor noastre. Există deosebiri marcante de opinie în această privință, dar asupra unui lucru se pare că părerile economiștilor converg și anume că, indiferent de tipul de sistem monetar avut în vedere, funcționarea acestuia depinde în mare măsură de politică și puterea economică a statelor

2. Ascensiunea aurului

Așa cum am mai arătat, argintul a îndeplinit în mai mare măsură decît aurul rolul de bani în feudalism și în prima fază de dezvoltare a capitalismului. Etalonul argint a dăinuit multă vreme pînă în secolul XVIII—XIX. Chiar în secolul al XIX-lea, etalonul argint a fost din nou legiferat în Germania și Austro-Ungaria în 1857, în Olanda în 1847, iar în Mexic în 1867, fiind menținut cîteva decenii pînă cînd s-a trecut la monometalismul aur. Țara în care etalonul de argint a existat în forma cea mai pură este India. În celelalte țări, monedele de argint au coexistat cu cele de aur, astfel încît este mai corect să se spună că sistemul monetar dominant al secolului trecut era bimetalismul aur-argint.

Bimetalismul a răspuns la o serie de necesități, în special la diversificarea plăților : plățile zilnice sau de mai mică importanță se făceau în argint, iar cele în aur serveau la achitarea sumelor mari. De exemplu, în Moldova secolului XVI numai vînzările de mare valoare, de bunuri imobiliare, proprietăți funciare etc. se făceau în monede de aur (florentine sau venețiene). În Anglia, în secolele XVI—XVII moneda standard era shilling-ul de argint care, împreună cu subdiviziunea sa, pence-ul, era folosită pentru majoritatea plăților. Moneda de aur, guineea (1 guinee = 21 shillingi) era folosită numai pentru plățile mai importante : un consult medical costa o guinee și acest tarif a rămas în vocabularul englez și după ce guineea—aur a dispărut din circulație.

Diferențierea dintre aur și argint a jucat un rol important. Mai valoros și cu calități care răspundeau mai bine dezvoltării vertiginoase a producției și schimbului de mărfuri din capitalism, aurul s-a impus treptat ca simbol și măsură a valorii, mijloc de plată, mijloc de tezaurizare și bani universali. În schimb, argintul a fost împins spre periferia sistemului monetar, rămînînd numai cu funcția de mijloc de circulație, din care a fost, de asemenea, înlocuit cînd alte forme de bani (bancnotele, banii de hîrtie și cecurile) au putut fi folosite pentru efectuarea plăților zilnice.

Disputa istorică dintre aur și argint a luat amploare odată cu generalizarea relațiilor de producție capitaliste, relații care cereau un sistem monetar funcțional, modern și stabil. Funcționarea bimetalismului presupune un raport fix între valoarea monedelor de aur și a celor de argint. Dacă două metale măsoară valoarea mărfurilor trebuie știut precis care este raportul între ele, cîte monede de argint egalează una de aur, altfel dificultățile sînt ușor de imaginat.

Legea monetară bimetalică a Franței din 28 martie 1803 stabilea raportul aur-argint. Vechea livră franceză, bătută din argint, s-a transformat în franc de argint, declarat monedă legală. Alături de francul de argint s-a declarat monedă legală și francul de aur. S-a adoptat tipul de piesă de 5 franci argint (de 25 grame) și tipul de piesă de 5 franci aur (de 1,613 grame) cu același titlu de 9/10, raportul aur-argint fiind de 1 : 15,5.

Realitatea istorică a demonstrat însă că acest raport nu poate fi menținut fix, deoarece condițiile de producție pentru aur și argint sînt diferite ; de asemenea, situația cererii și ofertei pentru cele două metale evoluează diferențiat. În Anglia, vestitul astronom și fizician Isaac Newton a încercat, în 1717, ca șef al monetăriei statului, să rezolve problema bimetalismului, prin stabilirea unui raport aur-argint fix de 1 : 15,2. În realitate, raportul dintre valoarea celor două metale a fluctuat, de la 1 : 12, la 1 : 17, determinînd speculații puternice, mișcări de metal prețios dintr-o țară în alta și instabilitate monetară. Pentru țările în care dominația capitalului devenea predominantă, această situație nu mai putea fi tolerată.

Prima țară care a renunțat la argint, trecînd de la bimetalism la monometalismul aur a fost Anglia, în 1821. În timpul războaielor napoleoniene, atît în Franța cît și în Anglia monetăriile au încetat să mai bată monedă, ambele țări folosind pentru o anumită perioadă banii de hîrtie inconvertibili în aur sau argint. O lege promulgată în Parlamentul britanic în 1816 specifica faptul că după victoria asupra lui Napoleon, în Anglia trebuia să se revină la convertibilitatea banilor de hîr-

tie în aur și argint. Dar, în 1821, cînd s-a trecut la convertibilitate, singurul metal monetar folosit a fost aurul. Monetăria britanică nu a mai bătut monede de argint. Unica monedă metalică care s-a mai bătut a fost sovereign-ul din aur, valorînd o liră sterlină.

Astfel, printr-un fel de „scăpare administrativă" a luat sfîrșit, în Anglia, vechea dispută aur-argint, iar istoricii nu au putut explica niciodată de ce nu au fost aplicate prevederile legii din 1816. Monometalismul aur, este etalonul aur, cum este astăzi întîlnit în literatura de specialitate, a durat în Anglia din 1821 pînă în timpul primului război mondial. Trecerea la etalonul aur s-a generalizat și în celelalte țări.

În 1821 Franța, Italia, Elveția, Belgia, S.U.A. aveau încă sistem bimetalist : aur și argint. Dezvoltarea comerțului a făcut tot mai dificilă menținerea unui raport fix între aur și argint. Dificultățile au cunoscut o amploare deosebită în S.U.A., unde Congresul și președintele Jackson stabilise în 1834 un raport aur-argint de 1 : 16, mult prea favorabil pentru aur.

S.U.A. a folosit sistemul bimetalic aur-argint aproape 70 ani, între 1792 și 1861. Prima lege monetară intrată în vigoare în condițiile Constituției americane — „National Mint Act" din 1792 (Legea baterii monedelor) — definea dolarul atît în aur (24,75 grains de aur pur) cît și în argint (371,25 grains de argint pur). Raportul aur-argint era deci de 1 : 15. În Franța însă raportul era prin legea monetară din 1803, de 1 : 15,5. Cu alte cuvinte, francezii evaluau mai bine aurul. Rezultatul acestei diferențieri a fost că monedele de aur din S.U.A. s-au scurs spre Europa, în special spre Franța, iar sistemul monetar american s-a transformat în primele decenii ale secolului trecut într-un etalon argint.

În 1834, Congresul S.U.A. a încercat să remedieze această situație. Conținutul aur al dolarului a fost redus de la 24,75 la 23,22 grains, iar conținutul argint a fost lăsat neschimbat. A fost deci stabilit prețul aurului de 20,67 dolari pe uncie, care a durat pînă în 1934, cînd președintele Roosevelt a stabilit cunoscutul raport de 35 dolari pe uncie. Prin hotărîrea din 1834, raportul aur-

argint a crescut la 1 : 16 în S.U.A., dar nivelul s-a dovedit mult prea avantajos pentru aur. În Franța, în 1834 raportul era tot de 1 : 15,5 astfel încît monedele de argint din S.U.A. s-au îndreptat spre Franța unde erau mai bine evaluate, iar aurul a luat drumul Americii.

În S.U.A. în perioada 1840—1860 nu mai existau monede divizionare de argint și toate plățile trebuiau făcute în monede de aur de mare valoare. Între 1836 și 1860 s-au bătut monede de aur în valoare de 446 milioane dolari, și numai 3 milioane dolari în monede de argint. În timp ce monedele de aur erau oricînd disponibile, „mărunțișul" de argint devenise atît de căutat încît vederea lui stîrnea pasiuni mai aprige decît aurul. S-au încercat diferite soluții pentru înlocuirea monedelor divizionare de argint : bilete divizionare emise de bănci, înlocuitori temporari ai monedelor de argint etc. În 1853, Congresul S.U.A. a aprobat ca monedele de argint divizionare să aibă un conținut de metal prețios mai scăzut decît cel legal, astfel încît acestea au reapărut în circulație.

Decizia Congresului S.U.A. din 1834 a fost hotărîtoare pentru cursul istoriei monetare a S.U.A. Desigur, autoritățile americane nu au intenționat în 1834 să treacă la monometalismul aur, dar prin raportul stabilit au pavat drumul spre etalonul aur. A urmat Războiul Civil.

În perioada ostilităților și a reconstrucției (1861—1879), S.U.A. au trecut la etalonul inconvertibil în metale prețioase. Au fost emiși bani de hîrtie pentru finanțarea războiului, așa numiții „dolari verzi" ai Ministerului de Finanțe al S.U.A. („greenbacks", bancnote avînd spatele de culoare verde, culoare care a fost păstrată pînă în prezent pentru bancnotele americane). Nu au mai fost bătute monede din aur și argint, iar procesul inflaționist a dus la deprecierea considerabilă a dolarului.

În 1873 Congresul S.U.A. a hotărît revenirea treptată la etalonul metalic. Avînd în vedere că, încă din 1834 nu mai fuseseră bătute cantități semnificative de monede de argint, noua Lege monetară care a intrat în vi-

goare în 1879 a prevăzut ca numai aurul să fie folosit ca etalon monetar. Cu această hotărîre a luat sfîrșit bimetalismul în S.U.A. și a început etalonul aur.

Descoperirile de aur și febra metalului galben din California și Australia au dus la o abundență relativă de aur și la scăderea raportului dintre prețul metalului galben și prețul metalului alb, în special în America. În consecință, argintul a început să plece din Europa spre America, unde era mai bine apreciat.

În Franța celui de-al doilea Imperiu moneda de argint a dispărut din circulație, fiind cumpărată în special de bancherii din Londra, care îl trimiteau în India unde era foarte cerut. Documentele vremii menționează că din porturile franceze se încărcau lăzi întregi cu argint avînd ca destinație monetăriile din Bombay și Madras, unde se transforma în rupii indiene. S-a evaluat la cca 2 miliarde franci francezi exportul monedelor de argint. Plata monedelor de argint era făcută în lingouri de aur, care au „invadat" monetăria franceză. Pe baza acestor intrări de metal galben, în 1850 s-a bătut o mare cantitate de monede de aur de 20 franci — napoleoni — avînd efigia împăratului Napoleon al III-lea. Și în zilele noastre, napoleonul de aur este una dintre principalele monede de aur comercializate pe piața internațională.

Țările din vechiul continent care se bazau pe bimetalism (așa numita Uniune Latină) s-au văzut nevoite să emită în 1865 o monedă de argint de 5 franci, cu conținut mai redus de metal prețios decît valoarea înscrisă pe ea, ceea ce a sporit neîncrederea în funcția monetară a argintului. În sfîrșit, lovitura de grație a venit între 1865—1870 cînd, ca urmare a descoperirilor de argint din Nevada (S.U.A.), argintul a devenit foarte abundent și a pierdut mult din valoare. La puțini ani după o lipsă de argint, Europa a fost din nou inundată cu acest metal, devenit indezirabil pentru autoritățile monetare.

Bimetalismul a luat, practic, sfîrșit, în 1873. Victorioasă în războiul din 1871 contra Franței, Germania a cerut ca importantele despăgubiri de război pe care le impusese învinsei să fie plătite în aur. Pe baza acestor rezerve, Germania a trecut la etalonul-aur, mărind o-

ferta de argint prin lichidarea rezervelor sale. Cîteva mii de tone de taleri de arginți germani au fost vînduți pe piața internațională într-o perioadă scurtă de timp. Prețul argintului s-a depreciat considerabil în raport cu cel al aurului, cu atît mai mult cu cît pînă la descoperirea zăcămintelor din Africa de Sud, producția de metal galben a suferit un declin evident. Raportul aur-argint a crescut de la 1 : 15 la 1 : 20, iar spre sfîrșitul secolului la 1 : 30 (nivel care se menține și în prezent).

În 1873, toate țările Uniunii Latine au oprit baterea monedei de argint. În perioada pînă la sfîrșitul secolului și alte țări au renunțat, treptat, la argint.

3. „Golden Age"

În ajunul primului război mondial, monometalismul era la apogeul său.

Trecerea de la bimetalismul aur-argint, sau de la monometalismul argint la etalonul aur monedă s-a făcut așa cum s-a mai arătat în etape, prin măsuri parțiale. Datele pe care le prezentăm în continuare reprezintă anul cel mai semnificativ în cazul fiecărei țări, care a marcat trecerea definitivă la etalonul aur : Anglia 1816 ; Germania 1871 ; Suedia, Norvegia, Danemarca 1873 ; Franța, Belgia, Elveția, Italia, Grecia 1874 ; Olanda 1875 ; Uruguay 1876 ; S.U.A. 1879 ; România 1890 ; Austria 1892 ; Chile 1895 ; Japonia 1897 ; Rusia 1898 ; Panama 1904 ; Mexic 1905 [33].

Trecerea de la bimetalism la etalonul aur-monedă în secolul trecut trebuie înțeleasă în contextul istoric al perioadei respective în limitele anumitor situații concrete. Dacă sînt respectate condițiile esențiale care definesc etalonul aur-monedă (libera circulație a aurului pe teritoriul țării respective ; libera batere a monedelor naționale ; exportul și importul liber de metal galben), mecanismele economice ar trebui să ducă la reglarea automată a cantității de bani din circulație (prin procesul

33 Lester V. Chandler, *The Economics of Money and Banking*, ediția a treia, p. 373.

tezaurizării) și la reglarea relativ simplă a soldurilor balanței de plăți externe (prin exportul și importul de aur). Din acest motiv, etalonul aur-monedă a fost considerat ca sistemul automatismelor (autoreglărilor).

În realitate, elatonul aur nu a funcționat sub această formă ideală, deplină ; el a fost mai puțin automat decît în lucrările economiștilor clasici. Unele deficiențe s-au arătat încă de la început. Primele două decenii de funcționare a etalonului aur nu au fost prea liniștite, deoarece au fost însoțite de deflație (scăderea prețurilor, scăderea salariilor, șomaj de masă, în general activitate economică nesatisfăcătoare). Multe voci s-au ridicat împotriva metalului galben, cerînd detronarea lui din locul mult rîvnit de măsurător al valorii.

În 1896, la Convenția Partidului Democrat, candidatul la președinția S.U.A., Willam J. Bryan, subliniind faptul că omenirea era în pericolul de a fi răstignită pe o cruce de aur, cerea destituirea aurului din funcție de unic etalon al valorii și revenirea la bimetalism [34]. Cît de vinovat era aurul de dificultățile economice ale Americii ?

Legiferarea în 1879 a etalonului aur a urmat în S.U.A. după puternica inflație din timpul Războiului Civil. La terminarea războiului, nivelul prețurilor era dublu față de perioada antebelică, iar puterea de cumpărare a „dolarului verde" (greenback) inconvertibil în aur era de cca 50% față de definiția lui în aur. Autoritățile americane au hotărît reducerea prețurilor pentru a se reveni la vechea paritate a dolarului în aur dinaintea războiului de 23,22 grains. Acest lucru s-a realizat pînă în 1879 printr-o politică monetară și fiscală austeră de restrîngere a circulației monetare, deci de restrîngere a venitului și consumului (în limbaj de specialitate, politică de deflație).

Deflația, cu aspectul ei cel mai revoltător — șomajul și sărăcia maselor — părea să fie cauzată de insuficiența aurului. Cînd închideau porțile fabricilor și aruncau muncitorii pe drumuri, patronii invocau lipsa banilor și a-

34 Paul Samuelson. *Economics*, ediția a noua, 1973, Mc Graw Hill Kogakisha, Tokyo, p. 651.

tunci întreaga revoltă era canalizată împotriva metalului galben. De aici și propunerea lui Bryan de a se reveni la bimetalism, pentru a suplimenta cantitatea de bani și a stimula activitatea economică. Deflația a continuat pînă în primii ani ai deceniului 1890, cînd a început o perioadă de creștere rapidă a cantității de bani în circulație în urma descoperirii și punerii în exploatare a rezervelor de aur din Africa de Sud și a celor din Alaska.

Ne reamintim datele comentate într-un capitol anterior. Producția mondială de aur în perioada 1896—1905 a fost de trei ori mai mare decît cea din deceniul 1886—1895. Pe de altă parte, activitatea bancară a cunoscut o deosebită înflorire, ceea ce a dus la suplimentarea monedelor de aur cu bancnote, cecuri și alte forme de bani emise de bănci. Totalul mesei monetare în sens restrîns din S.U.A. (monede, bancnote și cecuri) s-a triplat între 1896 și 1914, determinînd expansiunea activității economice, creșterea veniturilor, o mai bună angajare a forței de muncă, iar pe de altă parte creșterea prețurilor cu ridicata cu cca 40%. Primul deceniu al secolului nostru a consemnat perioada de glorie a monometalismului aur.

O problemă a etalonului aur monedă a fost determinarea cantității de aur monetar necesar economiei. În teorie, acest lucru se face automat. Astfel, dacă în circulație existau mai multe monede decît era nevoie, ele nu mai erau căutate și prețul lor scădea sub valoarea aurului pe care îl conținea. În consecință, moneda era topită (topirea era permisă fără nici o oprelişte) și folosită ca aur marfă. Cînd cantitatea de monedă era insuficientă, prețul ei creștea peste valoarea aurului ce-l conținea și avea loc mișcarea inversă : aurul marfă era bătut în aur-monedă. Prin intermediul exportului și importului se reglementa cantitatea de aur dintr-o țară în alta.

În realitate, reglarea cantității de aur monetar prin aceste mecanisme nu au fost niciodată atît de simplă ca în teorie. Nevoia de aur monetar din circulație a fost determinată de preferința publicului de a efectua plățile în aur, sau în alte tipuri de bani, iar această prefe-

rință este funcție de o multitudine de factori (tipul de plăți efectuate, încrederea în banii de hîrtie, situația economică și financiară, etc.). Cantitatea de aur a fost întotdeauna relativ limitată și insuficientă pentru nevoile economice. De aceea, oferta în bancnote și bani de hîrtie a avut tendința de a depăși cu mult stocul de aur monetar, punînd sub semnul întrebării principiul convertibilității tuturor formelor de bani în monede de aur.

De exemplu, în S.U.A. — singura țară care a păstrat etalonul aur-monedă după primul război mondial — în 1930 suma totală a banilor care puteau fi convertiți în aur erau de 24,6 miliarde dolari, în timp ce stocul de aur monetar se situa la numai 4,3 miliarde dolari. Insuficiența aurului monetar comparativ cu nevoile în creștere ale dezvoltării economice explică de ce s-au declanșat atît de frecvent „febre ale aurului". Totuși, pînă la primul război mondial, problema cantității necesare de aur monetar nu a apărut ca ceva insolvabil, astfel încît funcționarea sistemului nu a avut de suferit.

Un alt punct slab al etalonului aur l-a constituit prevederea exportului și importului liber de metal galben. Numai țările bogate, dezvoltate din punct de vedere economic, au putut îndeplini o lungă perioadă de timp această prevedere (de exemplu, Anglia). În țările mai puțin dezvoltate, datorită deficiențelor cronice ale balanțelor de plăți, importul și exportul liber de metal galben conducea, de regulă, la secătuirea rezervelor de aur. Automatismul echilibrării balanței de plăți nu a funcționat corespunzător în practică, cel puțin în cazul țărilor dezavantajate de nivelul propășirii lor economico-sociale. Consecința acestei situații a fost căutarea unor soluții de compromis. Țările mai mici și/sau mai puțin dezvoltate au început să păstreze în rezervele lor, alături de aur, monedele unor țări puternice. De exemplu, Țările Scandinave au folosit, alături de aur, lira sterlină în funcția de mijloc de rezervă, încă de la sfîrșitul secolului trecut. Etalonul aur a luat în aceste țări forma etalon-aur-devize.

Cu aceste limite, etalonul aur a funcționat în Anglia aproape 100 ani (1821—1914), iar în celelalte țări capitaliste 20—50 ani (începînd cu a doua jumătate a secolului trecut). Menționăm că, în fiecare țară, trecerea la etalonul aur a avut anumite particularități. Astfel, în S.U.A., abia în anul 1900 etalonul aur a fost în totalitate legiferat de către Congres, prin aprobarea lui „Gold Standard Act". În Rusia, Austro-Ungaria și alte țări din Răsăritul Europei, argintul și-a păstrat unele funcții monetare chiar după anul 1900 ; în plus, în aceste țări etalonul aur a cuprins componente ale etalonului aur-devize.

În mod deosebit, ca urmare a unei funcționări lipsite de momente de criză, perioada 1900—1914 este considerată în istoria monetară epoca de aur a monometalismului aur („The golden age of gold standard").

4. Aur-lingouri

Dificultățile economice generate de primul război mondial, finanțarea inflaționistă a cheltuielilor militare, deficitele balanțelor de plăți etc. au determinat țările beligerante să renunțe, în perioada ostilităților, la etalonul aur. După război, s-a încercat să se revină la aur, dar, putem spune, fără succes. Sistemul bazat pe aur nu a mai corespuns condițiilor economice și social-politice noi. Trei limite s-au conturat cu pregnanță.

În primul rînd, în perioada care a urmat primului război mondial s-a manifestat o lipsă cronică de aur. Cantitatea de aur monetar nu poate crește în funcție de nevoile dezvoltării economice, ci depinde de posibilitățile limitate oferite de industria extractivă. În perioada interbelică producția mondială de aur s-a plafonat, așa cum s-a arătat în capitolul III. Creșterea economică internă a țărilor și a comerțului internațional nu se mai putea baza pe o ofertă limitată și nesigură de aur.

În al doilea rînd, etalonul aur-monedă s-a dovedit a fi, cu predilecție, deflaționist. Pentru depășirea dezechilibrelor din economie, mecanismele etalonului aur favorizau crizele economice de supraproducție, scăderea prețurilor și șomajul, fenomene cu grave consecințe so-

ciale, așa cum a demonstrat marea criză din 1929—1933. Automatismul etalonului aur nu se mai putea împăca cu tendința statului capitalist de a interveni tot mai frecvent în activitatea economică pentru a evita criza și depresiunea economică.

În al treilea rînd, datorită dezvoltării inegale a țărilor capitaliste, la începutul secolului prezent s-a accentuat repartiția neuniformă a aurului pe țări. Cea mai mare parte a rezervelor de aur s-a concentrat în țările dezvoltate din punct de vedere economic. Sporirea rezervelor de aur a devenit unul din cele mai importante mijloace de expansiune economică și politică a țărilor pretendente la dominația mondială. Acumularea aurului a devenit un obiectiv principal al politicii financiare a marilor puteri. Procesul de concentrare a aurului în țările dezvoltate a fost de asemenea amploare încît înainte de declanșarea primului război mondial, două treimi din întreaga cantitate de aur monetar existent în lume se afla în cinci țări : S.U.A., Anglia, Franța, Germania, Rusia (tabelul nr. 12 prezintă situația rezervelor mondiale de aur monetar în 1913—1920).

Avînd în vedere aceste deficiențe, cunoscutul economist britanic J. M. Keynes a numit aurul „relicva barbară" și a insistat asupra necesității desprinderii sistemelor monetare moderne de baza lor metalică. Pe scurt, mecanismele automate ale etalonului aur nu mai corespundeau noilor tendințe de intervenție activă a statului capitalist în activitatea economică. Cum au decurs evenimentele ?

După repetate eforturi și cu prețul agravării șomajului și a altor probleme economice și sociale, Anglia a reușit în 1925 să revină temporar la o formă incompletă a etalonului-aur, așa numitul etalon aur-lingouri. Franța și alte țări europene au făcut eforturi în aceeași direcție. Țările cu rezerve de aur insuficiente s-au orientat spre etalonul aur-devize, așa cum de fapt recomandase și Conferința internațională de la Genova (1922). Reținem faptul că după primul război mondial aurul a dispărut definitiv din circulația monetară internă. Numai în S.U.A. s-a reușit, pînă prin anul 1930, să se realizeze o circulație limitată a monedelor de aur.

Înlocuirea etalonului aur-monedă cu etalonul aur-lingouri este strîns legată de un punct slab al aurului ca materie monetară și anume funcția banilor ca mijloc de circulație. Aurul nu a îndeplinit niciodată în mod fericit această funcție. Legea lui Gresham conform căreia „monedele rele le scot pe cele bune din circulație" a acționat în sensul tezaurizării monedelor de aur.

Reducerea conținutului aur a monedelor, sub cantitatea înscrisă pe ele, prin uzură sau prin fraudă a constituit un alt dezavantaj notabil. În Anglia, seniorajul și practicile tocirii au dispărut după reforma monetară a reginei Elisabeta I (1601), dar chiar și după aceea monedele de aur au avut, așa cum s-a mai arătat, o circulație mult mai restrînsă decît cele de argint ; nici legea monetară din Anglia din 1774 care stipula obligația ca greutatea monedelor să corespundă cu cea de la emisiune și nici trecerea la zimțarea pe margini a monedelor (începînd cu secolul al XVII-lea) pentru evitarea tocirii lor, nu a ajutat în mod hotărîtor circulația monedelor de aur. În funcția de mijloc de circulație, aurul a fost, de regulă, înlocuit fie de argint și alte metale, fie de bancnote și cecuri.

Aceste circumstanțe au schimbat oarecum accepțiunea dată de etalonul aur. În general, se spune despre o țară că are sistemul monetar bazat pe etalonul aur nu atunci cînd are în circulație numai monede de aur, ci atunci cînd Banca Centrală a acelei țări se angajează să preschimbe în aur bacnotele prezentate la ghișeele ei cu acest scop. Îndeplinirea acestei obligații presupune un stoc suficient de aur la Banca Centrală (cel puțin 20—30% din circulația monetară să fie acoperită în aur) iar, pe de altă parte, o stabilitate economică și financiară care să excludă fenomenele de panică bancară, respectiv situațiile în care toți posesorii se prezintă cu bancnotele la preschimbare.

Trecerea la etalonul aur-lingouri a mers în această direcție ; ea s-a făcut în principal pentru a „economisi" aurul care devenea tot mai insuficient pentru nevoile dezvoltării economice. Guvernele țărilor capitaliste preferau un sistem bazat pe aur, pentru ca sistemele mo-

netare să inspire încredere, dar s-au temut, în același timp, să mai lase aurul pe mîinile publicului, avînd în vedere că circulația aurului și convertibilitatea nelimitată a acestuia putea genera o asemenea scurgere de metal galben din rezervele oficiale încît ar fi restrîns considerabil masa monetară și creșterea economică, sau ar fi periclitat capacitatea de a face față plăților externe.

Etalonul aur-lingouri a însemnat deci o primă restrîngere importantă a funcțiilor aurului. Aurul și-a păstrat în perioada 1920—1930 funcția ideală de etalon al valorii (majoritatea monedelor au fost definite în aur), funcția de mijloc de acumulare și, mai ales, funcția de bani universali, în reglementarea plăților dintre state. Concentrarea aurului în tezaurele băncilor centrale și ale ministerelor de finanțe și limitarea convertibilității monedelor a redus simțitor funcțiile monetare ale aurului pe plan intern, îndreptîndu-l tot mai mult spre planul relațiilor internaționale. Acest lucru a devenit și mai evident odată cu trecerea timpului.

Introducerea unor noi restricții în utilizarea aurului monetar a dus la ceea ce s-a numit „etalonul aur-lingouri în formă limitată". Astfel, pentru a descuraja operațiunile speculative cu aur, convertibilitatea banilor de hîrtie în lingouri era permisă numai în scopuri „legitime", bine precizate în legislațiile monetare. Cea mai importantă limitare a fost cea privind interzicerea, în anumite condiții, a exportului de aur. Cînd această măsură era dusă atît de departe încît permitea devalorizarea monedei naționale față de prețul aurului din străinătate, se punea, desigur, sub semnul întrebării dacă țara respectivă mai păstra vreo „urmă de etalon aur".

Eșecul final al etalonului aur l-a consemnat criza din 1929 și lunga depresiune economică ce a urmat în deceniul următor. Pentru reinstaurarea convertibilității aur a monedelor la parităților vechi, înainte de război, era necesară scăderea nivelurilor prețurilor, majorate substanțial de inflație. Politica deflaționistă care a fost urmată în deceniul 1920—1929 a favorizat apariția crizei economice, iar aceasta a fost însoțită de panică bancară, crah financiar și orientarea tuturor posesorilor de fon-

duri spre aur. În consecință, convertibilitatea în aur a monedelor nu a putut fi menținută.

În momentul crahului bursier din 1929, nimeni nu prevedea că depresiunea economică spre care se îndreaptă lumea capitalistă era cea mai devastatoare din întreaga istorie și că ea va constituie un factor agravant major al tulburărilor economice și politice care au dus lumea la al doilea război mondial. În S.U.A., una din țările cele mai afectate de criză, venitul național în prețuri curente a scăzut în timpul crizei cu 50% iar producția fizică cu ceca 25%. Unul din patru muncitori americani era șomer, iar dintre lucrătorii care se considerau angajați mulți lucrau numai o parte din timpul de muncă. Zeci de mii de firme americane au dat faliment în timpul crizei, iar sistemul monetar financiar practic se prăbușise.

5. Căderea etalonului aur

Etalonul aur, pe care majoritatea țărilor occidentale încercaseră atît de laborios să-l reconstruiască în deceniul 1920—1929, era ca și dispărut în 1936.

Abandonarea etalonului aur s-a făcut treptat, începînd chiar după crahul bursier din Wall Street. Patru țări sud-americane au suspendat plățile în aur în a doua jumătate a anului 1930 ; alte 23 țări, inclusiv Anglia, au abandonat aurul ca etalon monetar unic în 1931. În 1936, practic, toate țările lumii fie că abandonaseră definitiv etalonul aur, fie că modificaseră radical regulile de funcționare ale lui.

În unele țări s-a mers chiar la măsuri extreme. În S.U.A., Legea din 1934 (Gold Reserve Act) a interzis pur și simplu circulația aurului în calitate de bani și deținerea aurului sub formă de lingouri de către persoanele și firmele private. După 1934, aurul a devenit în S.U.A., exclusiv o prerogativă a statului, pierzînd toate funcțiile monetare interne, cu excepția celei de etalon ideal al valorii (dolarul a fost definit, în continuare, în aur). Abia în 1974, printr-un ordin al președintelui Ford, s-a permis din nou cetățenilor americani să comercializeze și să păstreze aur ca mijloc de acumulare ; ne referim la aurul monetar și nu la aurul marfă-bijuterii, mo-

nede cu valoare numismatică, aurul folosit în industrie etc. — utilizarea acestuia din urmă nefiind interzisă de Legea din 1934.

Un prim factor important care a contribuit la prăbuşirea sistemelor monetare bazate pe metalul galben l-a constituit scăderea drastică a veniturilor şi preţurilor ca urmare a crizei economice. S-au redus substanţial exporturile şi veniturile în monede externe, ceea ce a angrenat deficite ale balanţelor de plăţi, făcînd tot mai dificilă protejarea rezervelor de aur. Pentru a opri hemoragia spre exterior de metal galben din tezaurele băncilor centrale, guvernele au preferat, desigur, să renunţe la regulile etalonului-aur.

Un al doilea factor fundamental al prăbuşirii generale a etalonului-aur a fost sistarea practică a împrumuturilor internaţionale. În deceniul 1920—1929 multe ţări au apelat masiv la împrumuturi externe pentru acoperirea necesităţilor din balanţele de plăţi şi protejarea rezervelor lor de aur. Numai S.U.A. a acordat împrumuturi externe de 700 milioane dolari în 1926, 1000 milioane dolari în 1927 şi 850 milioane dolari în 1928. Odată cu adîncirea crizei economice, perspectivele de rambursare ale fondurilor împrumutate au devenit incerte şi ţările creditoare au evitat să mai acorde împrumuturi externe.

Un al treilea factor a fost acumularea, pînă la începutul crizei în 1929—1930, a unui volum uriaş de datorii internaţionale pe termen scurt. Utilizarea în tot mai largă măsură după primul război mondial a etalonului aur-devize a implicat astfel de datorii. În plus, multe ţări — de exemplu, Austria şi alte ţări mici şi mijlocii — au apelat la împrumuturi externe pentru a finanţa deficitele din balanţele de plăţi ; o parte din aceste împrumuturi trebuiau onorate pe termen scurt.

Declanşarea crizei economice a fost însoţită de panică. Creditorii au solicitat rambursarea grabnică a împrumuturilor, debitorii nu au putut găsi fondurile necesare, ceea ce a agravat panica. Falimentul băncii Credit—Anstalt, cea mai mare bancă comercială din Austria, în mai 1931, a amplificat la maximum panica bancară internaţională. S-a pus sub semnul întrebării capacitatea de plată a tuturor băncilor austriece (se ştie că sistemul bancar este

ca un lanţ, falimentul unei bănci, în special a unei bănci mari, antrenînd căderea celorlalte instituţii financiare). Nu numai străinii, dar şi rezidenţii austrieci au retras fonduri considerabile din băncile austriece, transferîndu-le peste graniţă.

Ieşirile din fonduri din Austria au luat amploare în lunile următoare. Panica s-a autoalimentat ducînd la epuizarea rezervelor de aur şi devize ale ţării şi la contractarea unor noi împrumuturi de la Banca Angliei şi Banca Reglementelor Internaţionale. În scurt timp, de la declanşarea panicii, Austria a fost obligată să renunţe definitiv la etalonul aur. Cei ce acordaseră credite Austriei au primit cu întîrziere, sau pur şi simplu au pierdut, banii împrumutaţi.

Criza bancară s-a generalizat şi în alte ţări. Fonduri considerabile au fost retrase de la băncile germane. În ciuda unor împrumuturi importante acordate de Banca Angliei, Banca Franţei şi Banca Reglementelor Internaţionale, Germania a renunţat, în iulie 1931, la etalonul aur şi a introdus restricţii severe la plăţile externe, blocînd sau îngheţînd pe termen nedeterminat credite internaţionale de zeci de milioane dolari.

Panica a cuprins apoi Londra, principalul centru financiar al lumii interbelice. Majorarea taxei oficiale a scontului de către Banca Angliei, în loc să atragă capitalurile, a sporit ieşirile de fonduri din Anglia, măsura fiind interpretată ca un semn de slăbiciune. Numai din iunie pînă în septembrie 1931 ieşirile de capitaluri din Anglia au ajuns la 975 milioane dolari, depăşind cu mult „creditul de salvare", de 250 milioane dolari, acordat Băncii Angliei de Banca Franţei şi Banca Federală de Rezervă din New York. La 21 septembrie 1931, Anglia a renunţat în mod oficial la etalonul aur. Astfel, după mai mult de 110 ani de domnie, metalul galben a încetat să mai fie etalon monetar unic în ţara în care l-a lansat în această funcţie.

În aprilie 1932, etalonul aur era total inoperant în următoarele ţări [35] : Anglia, Argentina, Australia, Austria,

35 H. V. Hodson, *Slump and Recovery 1929—1937*, Oxford, London 1938, p. 92.

Bolivia, Brazilia, Bulgaria, Canada, Chile, Columbia, Costa Rica, Cehoslovacia, Danemarca, Ecuador, Egipt, Finlanda, Germania, Grecia, Honduras, Ungaria, India, Irak, Japonia, Iugoslavia, Noua Zeelandă, Nicaragua, Norvegia, Paraguay, Portugalia, Salvador, Spania, Suedia, Turcia, Uruguay, Venezuela. Figura 2 prezintă schematic țările care au adoptat și abolit etalonul aur în perioada interbelică.

Cu unele excepții, se poate aprecia că, după marea criză din 1929—1933, aurul și-a redus considerabil funcțiile monetare interne pînă la desprinderea totală a sistemelor bănești naționale de baza lor metalică. În 1970, S.U.A. — una din ultimele țări care mai menținea prevederea formală a acoperirii în aur a biletelor de hîrtie ale Sistemului Federal de Rezervă — a abolit această obligație.

În schimb, aurul și-a păstrat un important rol internațional, în special ca activ de rezervă, folosit în reglementările finale dintre țări. Rolul aurului de ban internațional a fost consfințit în perioada postbelică de acordurile de la Bretton Woods (1944), care au pus bazele sistemului monetar internațional postbelic și au înființat Fondul Monetar Internațional.

6. Etalonul aur în România

Ținînd seama de împrejurările istorice vitrege în care s-au dezvoltat țările române, nu se poate vorbi de un adevărat sistem monetar național decît după Unirea Principatelor. La 23 aprilie 1867 se promulgă prima lege monetară a României moderne, adoptîndu-se un sistem monetar zecimal, avînd la bază ca unitate monetară națională leul.

Este cunoscut că în secolul trecut, pînă la promulgarea legii monetare amintite, leul era o unitate de cont, cu ajutorul căreia se aduceau la același numitor multele monede străine care circulau pe teritoriul principatelor. Fostă monedă olandeză de argint în secolul al XVII-lea,

Fig 2

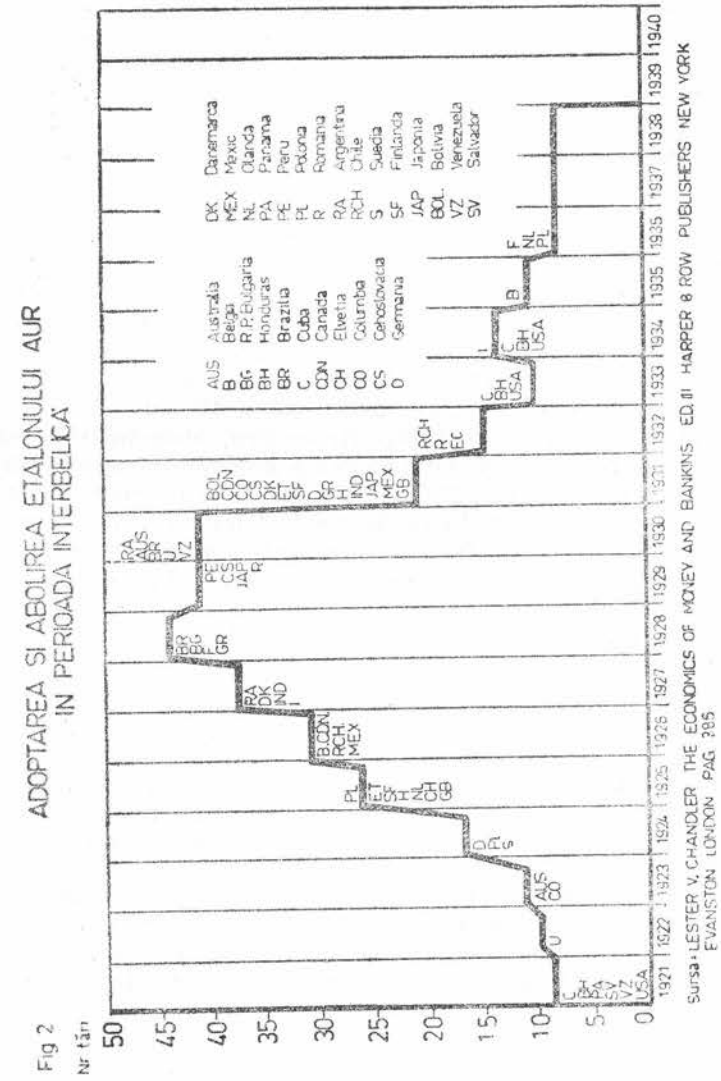

Sursa: LESTER V. CHANDLER THE ECONOMICS OF MONEY AND BANKING ED. III HARPER & ROW PUBLISHERS NEW YORK EVANSTON LONDON PAG 785

talerul-leu a cunoscut o largă circulaţie pe teritoriul ţărilor române ca urmare a comerţului dintre vestul Europei şi Imperiul Otoman. În secolul următor, talerul-leu a dispărut efectiv din circulaţie, dar a rămas ca monedă de calcul sub denumirea de leu (denumirea de leu provine de la faptul că pe reversul monedei era imprimat un leu). Stabilind ca unitate monetară naţională leul, legea din 1867 nu a făcut altceva decît să recunoască larga utilizare pe care această monedă a avut-o pe teritoriul României.

În esenţă, legea monetară din aprilie 1867 a introdus în România bimetalismul aur-argint. Unitatea monetară era leul de argint de 5 grame, definit la titlul de 835/1000, conform normelor stabilite de Uniunea Latină. Prin legea menţionată s-a hotărît ca statul să bată : moneda de argint de 2 lei, de 1 leu şi de 0,50 bani ; monede de aur de 5, de 10 şi de 20 lei (acestea din urmă la titlul de 900/1000) şi monede de cupru de 1, 2, 5 şi 10 bani.

Datorită unor dificultăţi financiare, abia în 1870 se bat şi se pun în circulaţie primele monede de aur româneşti în valoare de 100.000 lei şi primele monede de argint româneşti, în valoare de 400.000 lei. În 1873 se pun în circulaţie 25.000.000 lei în monede de argint de 2 lei şi 3.000.000 lei în monede de aur de 2 lei. În ciuda a diverse critici, se poate aprecia că emisiunea monetară din 1873 a impus pe teritoriul Principatelor moneda românească [36].

La data intrării României în Războiul de Independenţă, circulaţia monetară a ţării se ridica la valoarea de 34.302.030 lei. Pentru finanţarea războiului, guvernul român recurge la sistemul hîrtiei monedă, prin emiterea biletelor ipotecare. De asemenea, urmărind atragerea de monedă străină, se stabileşte un curs de schimb, mult prea favorabil pentru rubla de argint rusească. Aceste măsuri duc, conform legii lui Gresham, la tezaurizarea monedelor bune de aur, sau la scoaterea lor peste graniţă. La sfîrşitul războiului, monedele de aur cotau cu o primă de 8% faţă de cele de argint, sau faţă de valoarea nominală a biletelor ipotecare.

36 Victor Slăvescu, *Op. cit.*, p. 119.

Cantitatea mare de ruble de argint ruseşti adusă pe teritoriul României a făcut ca în perioada următoare, monetăria ţării să bată cu precădere lei de argint. În perioada 1879—1884 se introduc în circulaţie 47.700.000 lei de argint în monede de 5 lei. Abundenţa de monede de argint şi dispariţia aproape completă a celor de aur (prima acestora din urmă a ajuns în 1884 la 25%) a dus la instaurarea de facto în România între 1878 şi 1890 a etalonului argint.

În aceeaşi perioadă, argintul s-a depreciat puternic faţă de aur în relaţiile internaţionale. Majoritatea ţărilor europene au trecut la adoptarea monometalismului aur. Deşi aproape inexistent în circulaţie, aurul era tot mai căutat în România, în special de comercianţii exportatori, aceştia preferînd plata în moneda de aur ; ducatul de aur austriac devine o monedă foarte căutată pentru tezaurizare. În faţa deprecierii evidente a argintului şi a cererii tot mai susţinute pentru aur, autorităţile române aprobă — după intereante dispute în Parlament — Legea monetară din mai 1889, care introduce în România etalonul-aur.

Legea din 1889 a prevăzut ca unitate monetară a României leul aur. Monedele de argint rămase în circulaţie au căpătat cu preponderenţă rolul de monedă divizionară (de 0,50 bani, 1 şi 2 lei, în valoare totală de 32 milioane lei). Au mai rămas în circulaţie monede de argint de 5 lei în valoare de 7 milioane lei. Puterea de plată (puterea liberatorie) a monedelor de argint se reduce la 50 lei, ceea ce consemnează renunţarea la etalonul argint.

Monedele de aur au căpătat putere de plată nelimitată. Titlul lor a fost stabilit, conform uzanţelor dominante ale vremii, la 900/1000. Pînă în 1915, statul a bătut şi pus în circulaţie monede de aur în valoare de 10,7 milioane lei. Cea mai răspîndită a fost moneda de 20 lei-aur (polul). În 1890 circulau pe teritoriul României 386.290 piese de 20 lei, în valoare totală de 7,725.800 lei. În 1906 s-a efectuat ultima emisiune importantă de monede de aur, în valoare de 3 milioane lei, repartizată astfel : 3.000 piese de 100 lei ; 28.000 piese de 50 lei ; 24.000 piese de 25 lei ; 15.000 piese de 20 lei ; 32.000 piese de 12,5 lei.

CAPITOLUL VI

AURUL PE PĂMÎNTUL ROMÂNESC

1. În Dacia preromană

Descoperirile arheologice din țara noastră alătură tezaurului culturii mondiale multe și emoționante fapte de glorie și civilizație imortalizate în obiecte, implantate de înaintași în aceste pămînturi pline de istorie. România este una din țările europene printre cele mai bogate în vestigii arheologice. Pe teritoriul său s-au descoperit unelte dintre cele mai vechi, din perioada primitivă a pietrei șlefuite. Din mileniul VI î.e.n., din mezolitic, își fac apariția obiecte de o frumusețe rară (vaze și podoabe) și de un interes deosebit pentru întreaga Europă, iar epoca neolitică se caracterizează printr-o diversitate deosebită de forme. Ceramica de Cucuteni, care reprezintă punctul culminant al civilizației din perioada de sfîrșit a neoliticului, este cunoscută în lumea întreagă sub numele de „civilizația de tip Cucuteni", considerată ca una din cele mai frumoase mărturii ale întregii culturi europene.

„Cercetările arheologice [...] au relevat faptul că în straturile neoliticului timpuriu au început să devină din ce în ce mai frecvente obiectele — unelte și podoabe de cupru. Deci omul, la această dată, cunoștea metalul. Dacă vom admite, logic, posibilitatea ca aurul, prin calitățile sale naturale, să-i apară omului mai evident decît cuprul nativ, atunci va trebui să acceptăm că acest metal începuse să-i fie cunoscut tot în neoliticul timpuriu. Am putea deci conchide că, la nordul Dunării, aurul își face apariția în creația artistică a societății omenești tocmai

în acest răstimp, inclinați fiind chiar, pe baza analogiilor dintre obiectele de aur și cele din alte materii, să privim puțin mai nuanțat acest moment, socotindu-l mai apropiat de relațiile din prima jumătate a mileniului al IV-lea î.e.n." [37].

Printre primele obiecte de aur descoperite pe pămîntul țării noastre datînd din această perioadă sînt cele de la Moigrad în județul Sălaj și care reprezintă un idol mare ce simbolizează pe zeița mamă și trei idoli mai mici (doi cu trăsături feminine și unul cu trăsături de bărbat). Forma acestor figurine este schematizată pînă la absurd — azi am zice că este o manieră modernă de reprezentare a figurii umane. Obiecte de aur care aparțin aceleași perioade au mai fost descoperite la Traian în județul Neamț și Gumelnița — județul Ilfov, lucrate din foi de aur prin ciocănire.

„Tehnica foilor subțiri de bronz sau de aur, lucrate au repoussé și gravate cu linii punctate, nu era cu totul necunoscută în Dacia, ci dimpotrivă" [38].

La sfîrșitul epocii neolitice și începutul epocii bronzului apar unele fenomene cu caracter social pornind de la acumularea de obiecte îndeosebi cele de podoabă și pînă la apariția primelor semne de diferențieri în clase. Evoluția generală a societății duce la transformări importante în toate direcțiile, se dezvoltă tot mai mult gustul pentru frumos, apar primii embrioni ai civilizației, ai cultivării artei, apar tot mai multe produse din aur, cupru, bronz. „Între 1400 și 700 î.e.n. constatăm... în regiunile carpato-danubiene... un șir de fapte istorice și de civilizație locală... Bronzul e, ca și aurul, rar și scump. Nu e întrebuințat atît pentru unelte, cît pentru arme și podoabe. Se găsește rar... motiv pentru a conclude că era puțin întrebuințat de către masa poporului de atunci. Dar același popor de țărani dovedește prin ceramica sa, pe care pămîntul ne-a păstrat-o, gustul pentru frumos și chiar bunăstare : e probabil că țesăturile și broderiile din

37 Ștefan Burda, *Tezaure de aur din România*, Ed. Meridiane, București, 1979, p. 7.

38 Vasile Pârvan, *Dacia. Civilizații antice din țările carpato-danubiene*, Ed. științifică 1967, p. 36

acea vreme erau și mai bogate decît ceramica în motive decorative frumoase.

Dar adevăratul lux și adevărata înflorire artistică sînt de căutat la clasa nobilă, la războinicii seniori care stăpînesc asupra poporului de țărani.

Însă ceea ce îi încîntă în cel mai înalt grad e împodobirea trupului cu brățări, colane, inele etc. și găteala hainelor cu tot felul de aplice, nasturi și pandative fixate pe stofe. Mantiile și tunicile lor sînt prinse cu fibule nesfîrșit de variate ca tipuri și ca mărimi... Cingătorile lor sînt împodobite cu plăci de metal cu desenuri mai mult geometrice gravate sau obținute au repoussé. Hamurile și frîurile cailor sînt de asemenea încărcate mult cu aplice și cu podoabe de metal. Femeile poartă cercei de bronz și de aur de forme foarte variate, inele de cîrlionți, ace de cap ori pentru fixarea veșmintelor, diademe, paftale de cingători și alte discuri ornamentale, pentru a nu mai vorbi iarăși de gătelile de corp, ca brățările, colanele etc. pe care le folosesc deopotrivă cu bărbații.

Cei foarte bogați (ca „Atrizii" din lumea miceniană) au toate aceste podoabe în aur pur (aurul nativ al Transilvaniei, puțin cam deschis la culoare din pricina argintului care intră în compoziția lui), precum tot de aur erau și vasele lor de zile mari. Seniorii au averi mai modeste... poartă, însă, podoabe tot de bronz, ca și armele lor" [39].

Prelucrarea metalelor, a bronzului au determinat apariția unei grupări sociale noi, aceea a meșteșugarilor, a făurarilor de obiecte de artă, menite să împodobească ființele umane și casele lor, se dezvoltă tot mai mult gustul pentru frumos, pentru obiecte cu forme interesante și atrăgătoare. Apar bijuterii din aur, rotunde, bombate, sub formă de cercuri și spirale destinate în special înfrumusețării femeii. Sînt identificate în această perioadă și o serie de podoabe mici, din aur, care erau cusute pe îmbrăcămintea ce era purtată în ocazii deosebite la marile ceremonii.

Astfel de podoabe au fost găsite în diferite regiuni ale țării. În 1938 a fost descoperit tezaurul de la Pecica-

39 Vasile Pârvan, *Dacia. Civilizații antice din țările carpato-danubiene*, Ed. științifică, București, 1967, p. 52—53.

Rovine din județul Timiș, format din 49 obiecte lucrate din foaie de aur. În 1921 a fost scos la suprafață dintr-un mormînt tezaurul de la Ostrovul mare din județul Mehedinți, format din 46 de obiecte de o frumusețe deosebită, asemănătoare cu cele găsite în mormintele miceniene ; este de presupus că acest tezaur a aparținut unei personalități bogate.

Alte descoperiri arheologice scot în evidență bijuterii cu forme diferite (brățări simple și lucrate, coliere) ceea ce demonstrează trecerea de la o artă mai simplă la una mai sofisticată, mai pretențioasă, lucrată de oameni calificați, de mari meșteri. Brățările găsite au la extremități capete de animale — lucrate cu o deosebită măiestrie. Se presupune că se atribuiau acestor brățări, de către cei ce le purtau, puteri magice, puteri de protecție și apărare împotriva nenorocirilor.

Evoluția constantă în arta prelucrării metalelor în general, și a aurului în special pentru această perioadă istorică, presupune în primul rînd o evoluție politică și socială corespunzătoare nivelului de dezvoltare. Din punct de vedere politic, societatea se găsea în etapa cînd democrația militară se impusese ca formă de guvernare. Mărturii ale acestei organizări sînt descoperirile unor tezaure a căror componență sînt în principal obiecte militare de paradă. În 1840, în sud-estul Transilvaniei, la Țufalău, s-a găsit un tezaur de o mare valoare datorită presupusei sale componențe. După unele izvoare, aceste tezaur ar fi fost format din 9 topoare de aur, după altele numai din patru, din nefericire însă, a rămas numai unul, în greutate de 500 grame. În 1953 a fost descoperit la Perșinari, în județul Dîmbovița, un tezaur mai bogat format dintr-o spadă de aur, căruia îi lipsește vîrful și mînerul, 11 pumnale de aur și 4 topoare de argint.

Este de presupus că șefii triburilor și căpeteniile de oști purtau arme din metale prețioase, aur și argint, cu ocazia unor ceremonii sau parăzi militare, ca semn al bogăției și puterii.

Organizarea superioară a societății în această perioadă își pune amprenta pe o dezvoltare în general a

artei prelucrării metalelor prețioase conservînd în reprezentare caracterul abstract și orginal al lucrărilor de o stilizare care se apropie de modernismul zilelor noastre. Deși uneori tezaurele descoperite în zone diferite, cum ar fi cele de la Sărata Monteoru, Sibiu, Hodiș din Transilvania, Poarta Albă, Măcin din Dobrogea și altele sînt formate din obiecte diferite : militare, podoabe, obiecte de utilitate casnică, linia artistică rămîne aproape aceeași pe întregul pămînt al patriei noastre. „Unitatea tipologică, stilistică și tehnică în care au fost realizate aceste obiecte pare a constitui că în perioada ce o analizăm se șterg sau dispar, alteori se modifică structural — marile culturi — ale epocii bronzului, într-un complex proces de asimilare internă a unor aspecte regionale ale civilizației geto-dacice. Această lume atît de unitară ca evoluție istorico-socială și spirituală ne apare acum la fel de unitară și din punct de vedere al evoluției creației artistice. Poate că nu este lipsit de interes să notăm că tocmai acum... operele artistice — și mai ales cele din aur încep să-și piardă oarecum din atributele lor simbolice și dobîndesc altele, mai concrete, foarte asemănătoare prin semnificația lor, chiar dacă în cazul unor anumite forme mai apar și unele particularități regionale. De altfel, caracteristica definitorie a acestei unități o constituie tocmai existența unor variante regionale, dar care nu presupun atestarea unui etnic și spirit anume, ci tocmai forme locale ce se circumscriu spațiului total de manifestare a artei și civilizației geto-dacice. În acest context, arta aurului marchează la finele acestei etape, care coincide și cu sfîrșitul epocii mari a bronzului, tocmai fenomenul acesta, cu implicații profunde de ștergere oarecum a granițelor dintre aspectele regionale, tinzînd spre închegarea mult mai strictă a ariei sale de manifestare.

...Deși suferă influențe sudice sau asiatice, unele destul de puternice, rămîne o artă originală în profunzime net diferențiată de a tuturor popoarelor cu care a venit în contact pe o cale sau alta și atît de unitară ca forme, ornamente și tehnică pe un spațiu geografic bine

definit, încît devine un argument incontestabil al unității spirituale și etnice a creatorilor săi“ [40].

Arta de prelucrare a aurului își impusese, deci, la începutul epocii fierului, pe întregul spațiu al României de azi, particularitățile sale transmise de cultura geto-dacică. Legăturile sale cu celții, cimerienii, sciții, mai tîrziu grecii, vor avea multe influențe asupra artei în general și a prelucrării metalelor prețioase în special, influențe care nu vor schimba nimic din personalitatea artei locale ,ci, dimpotrivă, o vor întări, transmițînd doar acele elemente care o completează și o individualizează.

În 1931, la Agighiol în Dobrogea, s-a descoperit într-un mormînt din perioada anului 400 î.e.n. obiecte de argint printre care un coif de o mare frumusețe, ce aparțineau artei traco-getice. Mormîntul era format din două încăperi, tăiate în piatră ; una aparținea unui bărbat, probabil, din lumea aristocrației traco-getice. În cealaltă cameră a fost identificat corpul unei femei, nevasta sau sclava bărbatului din prima încăpere. La o anumită distanță de mormînt s-a putut identifica rămășițele a trei cai înmormîntați cu întregul lor harnașament [41].

În 1927 s-a descoperit la Coțofănești, în județul Prahova, un coif de aur de 770 grame, de artă geto-dacică, executat din tablă de aur, prin simplă batere. Partea din față a acestui coif este asemănătoare cu cea a coifului găsit la Agighiol, de artă traco-getică.

Din epoca fierului au mai fost descoperite și alte obiecte din aur, care sînt mărturii de netăgăduit că arta prelucrării metalelor prețioase era bine stăpînită în mileniul I î.e.n. : lanțul de la Apoldul de Sus — județul Sibiu, în greutate de 75 grame și lung de 36 cm ; tezaurele de la Stînceşti, județul Botoșani, în greutate de 100 grame, format din 3 piese de aur și mai multe din cupru ; cercei cu capete de leu, descoperiți la Tomis (Constanța) în greutate de 2 grame fiecare, o brățară dacică în greutate de 32 grame ; colierul de la Calatis

40 Ștefan Burda, *Tezaure de aur din România*, Ed. Meridiane, București 1979, p. 19—20.

41 *Trésors de l'art ancien en Roumanie*, Les Presses Artistiques, Paris, 1970.

(Mangalia) în greutate de 3 grame. Cel mai mare tezaur este cel de la Cucuteni, județul Iași care a fost descoperit în anul 1959, din întîmplare, de niște țărani ; greutatea tezaurului fiind de 2000 grame, format dintr-un coif de tip getic ; o brățară de paradă, aplice și alte piese.

Cu toate că au fost prezentate unele exemple de descoperiri arheologice prin care au fost puse în evidență obiecte din aur, care glăsuiesc evident de măiestria prelucrării aurului în această perioadă, totuși numărul acestora este destul de redus ținînd cont că țara noastră era unul din locurile bogate în aur.

Izvoarele istorice arată că romanii ar fi luat mari cantități de obiecte din aur atunci cînd au cucerit Dacia [42]. Johannes Lydus, scriitor bizantin din secolul VI e. n., care a descris cu lux de amănunte luptele dintre romani și daci, arată că sursa sa de inspirație a fost povestirea care s-a pierdut a lui Criton — doctorul lui Traian. După aceste izvoare istorice, cantitatea de aur luată de Traian și dusă la Roma după înfrîngerea dacilor a fost de cca 1.650.000 kg de aur, o cantitate de argint de două ori mai mare și 500.000 de prizonieri. Aceste cifre enorme sînt justificate cu o doză de autenticitate și prin studiul unui savant francez, care vorbește de aceeași perioadă istorică, aceleași evenimente, însă de o cantitate de aur de 10 ori mai mică.

Numărul redus al obiectelor de aur, găsite ca urmare a cercetărilor arheologice pe pămîntul țării noastre, scade din autenticitatea izvoarelor istorice în legătură cu cantitatea de aur preluată de romani la ocuparea Daciei. S-a încercat să se explice această contradicție prin ipoteza că în Dacia, minele de aur aparțineau regelui, singurul care avea dreptul să tezaurizeze aurul. La cucerirea Daciei de către romani aurul stocat de către rege a fost în întregime ridicat de romani, iar minele aurifere au trecut în proprietatea împăratului cuceritor.

Influențele grecești, despre care s-a amintit, transmise făurarilor aurului odată cu instalarea acestora pe

42 *Trésors de l'art ancien en Roumanie*, Les Presses Artistiques, Paris 1970.

litoralul getic al Mării Negre, se pare că cel puțin în prima etapă nu au lăsat urme prea adînci asupra artei locale. Coloniștii greci s-au așezat în aceste locuri încă din secolul al VII-lea î.e.n., întemeind cetățile Histria, Tomis și Callatis. Lumea geto-dacică nu este foarte atrasă de arta meșteșugarilor greci utilizată în prelucrarea aurului și a obiectelor de podoabă în general, pînă la cucerirea Daciei de către romani.

Ipotezele sînt multiple și contradictorii în legătură cu explicarea acestui fenomen. Unele explică fenomenul prin existența unor cantități mici de aur în perioada elenistică. Majoritatea obiectelor descoperite au fost mai degrabă cvasi-bijuterii (amestecuri cu alte metale, pietre aurite, cupru aurit), decît bijuterii de aur în accepțiunea cuvîntului. Situația se schimbă atunci cînd în Dacia romană se deschid mine noi de exploatare a aurului ori se redeschid unele vechi, părăsite ca urmare a unei tehnici mai grele de exploatare.

2. În Dacia romană

Dincolo de povestiri și legende, nenumărate izvoare istorice atestă pe aceste meleaguri existența unor însemnate zăcăminte aurifere exploatate din cele mai vechi timpuri : „Aici în această imensă incintă fortificată în forma unui mare patrulater, avînd ca laturi munții greu de trecut, se aflau aurul, argintul, arama, fierul... Încă din timpurile cele mai vechi..., lucrătorii cîmpiilor moldave..., cu frumoasa ceramică pictată, și lucrătorii șesurilor populate de la Dunărea mijlocie și din munți..., cu ceramică incisă, au pătruns, cu toate greutățile, de la est și de la vest în cetățuia înaltă, care poseda aurul și acolo au prins rădăcini, influențîndu-se unii pe alții și creind o civilizație specifică, de caracter mai mult occidental, dar cu puternice influențe orientale" [43].

Existența aurului și a altor metale în Dacia a determinat pe romani încă din prima perioadă de ocupa-

43 Vasile Pârvan, *Dacia. Civilizații antice din țările carpato-danubiene*, Ed. științifică, 1967, p. 33.

ție să organizeze exploatarea și prelucrarea metalelor după procedee care se arătau mult mai productive, săpînd nenumărate galerii și puțuri prin care se aducea la suprafață minereul ce era supus prelucrării și transformării în metale.

Extracția și obținerea aurului a ocupat un loc important în Dacia atît prin prelucrarea minereurilor aurifere cît și a nisipurilor aluvionare care se dovedeau a fi purtătoare de cantități importante de aur.

Încă din vremea lui Traian, pe pămîntul Daciei au fost aduse populații dalmate (Pirustae și Baridustae) pentru a se specializa în industria minieră, îndeosebi în mineritul aurului. Minele de aur care au fost exploatate în această perioadă se găseau la Baia de Criș, Brad, Baia de Arieș, iar conducerea centrală a acestora se găsea la Alburnus Maior (Roșia Montană). De organizarea și administrarea minelor din Dacia se ocupa un funcționar imperial ce purta titlul de procurator aurariarum, cu sediul la Ampelum (Zlatna), ajutat de mai mulți funcționari cu pregătire în exploatarea și gestionarea aurului [44].

O mare parte din aurul extras era trimis la Roma, iar o mică parte se transforma în Dacia în obiecte de podoabă pentru soțiile căpeteniilor romane sau în obiecte de utilitate casnică pentru cei bogați. De asemenea, se executau de către meșteri mari, arme de paradă purtate de ofițerii romani în timpul marilor ceremonii.

Mărturii ale prelucrării aurului în această perioadă istorică sînt obiectele și podoabele găsite ca urmare a cercetărilor arheologice din țara noastră, care pun în evidență vechile ateliere romane de la Histria, Tomis și Callatis, la care se adaugă mai tîrziu cele de la Romula, Sucidava și Apullum. „Cu toată mulțimea descoperirilor, nu putem să nu subliniem măcar acele realizări de excepție, ca brățările torsionate și cerceii de la Timiș, inelul cu camee de sardonix de la Poiana Tecuci (județul Galați), inelele de la Balș, Vadu, Mediaș, Apullum, colierul și brățările de la Sabuc, cerceii cu perle de la Remula ș. a.... Referitor la producția de artă a bijuteriei romane,

44 Emil Condurachi, Constantin Daicoviciu, *Archaelogia Mundi — Roumania*, ed. Nagel, Geneva, p. 130—131.

în general, ...merită subliniat... faptul că cele mai reușite realizări, ca execuție și formă, sînt tocmai acelea care vor avea și o mare persistență în timp, trecînd în arta orfevreriei bizantine de mai tîrziu, permanent prezentă în noua societate de la nordul Dunării. Aceasta și explică faptul că, din punct de vedere al realizărilor artistice în aur, nu se simte momentul părăsirii Daciei de către autoritățile militare și administrative ale Imperiului, la finele secolului al III-lea al erei noastre. Producția de bijuterii va mai continua circa un secol, abia apoi făcîndu-și apariția cunoscutele tezaure mari, centralizate, în arta cărora totuși spiritul roman se va mai păstra încă secole, pînă la înlocuirea cu cel bizantin“ [45].

3. În Evul Mediu și în epoca modernă

Întreaga perioadă a mileniului întîi al erei noastre se caracterizează, după mărturiile descoperite de arheologi, ca o perioadă de continuă înflorire și evoluție a artelor în general și artei prelucrării aurului în special, ca urmare a dezvoltării exploatării aurului în spațiul românesc. Tezaure de o valoare inestimabilă prin frumusețea și complexitatea artei românești, la începutul Evului Mediu sînt găsite la Apahida, Conceşti, Velț, Someșeni, Cuciurul Mare, Feldioara, Crasna, Șimleul Silvaniei și, îndeosebi, la Pietroasa.

Tezaurul de la Apahida din județul Cluj a fost descoperit în anul 1968—1969 și conține 110 piese de aur și almandine. Descoperirea tezaurului a fost făcută mai întîi întîmplător de patru muncitori, iar apoi, printr-o cercetare organizată, s-a pus în valoare splendoarea tezaurului. Tezaurul de la Velț din județul Sibiu, care conține doi cercei, două fibule și o cataramă, a fost descoperit în anul 1905. Tezaurul de la Someșeni din județul Cluj, care conține mai multe brățări, coliere, mărgele, pandantive, a fost descoperit în anul 1963 într-un complex legumicol pe valea Someșului. Lingoul de la Feldioara, marcat cu inscripții de garantare a aurului și cu

45 Ștefan Burda, *Op. cit.*, p. 32.

efigiile împăraților Valentin al II-lea, Grațian și Theodosius, a fost descoperit întîmplător în anul 1880.

Tezaurul de la Pietroasa din județul Buzău, cunoscut sub numele de „Cloșca cu puii de aur", a fost descoperit de asemenea, întîmplător, de doi țărani într-o carieră de piatră ,în anul 1837. Pînă la descoperirea mormîntului lui Tut-Ankh-Amon, a fost considerat ca cel mai mare și mai frumos tezaur al istoriei. A putut fi admirat în țară și în străinătate la diverse expoziții de către iubitorii de artă. În 1970, alături de alte exponate românești, publicul parizian a putut vedea în micul palat din centrul Parisului și „Cloșca cu puii de aur". Întregul tezaur, în greutate de 863,7 grame, conține 12 piese lucrate exclusiv din aur, unele dintre ele împodobite cu granate, rubine, perle, smaragde.

Sfîrșitul mileniului unu al erei noastre și începutul celui de al doilea prognozează, în ceea ce privește prelucrarea aurului și a altor metale prețioase, o artă voevodală. Prima parte a mileniului doi al erei noastre, așa cum atestă descoperirile arheologice de la Dăbîca, Dinogeția, Oțeleni, Bîtca Doamne, Cotnari, se caracterizează printr-o prelucrare în obiecte de podoabă și de ornament mai mult din bronz, fier și mai puțin din aur.

Începînd cu veacul al XIV-lea, aurul cunoaște din nou o perioadă de glorie, ca și în epocile anterioare, așa cum o dovedesc obiectele descoperite la Suceava, Gogoșu, Gelu, Tislău, Galata și altele.

Din aprecierile făcute de specialiști asupra obiectelor descoperite în țara noastră rezultă că arta aurului în Evul Mediu românesc apare foarte unitară în ansamblul ei. Prelucrarea aurului în epoca modernă se caracterizează prin aceea că bijuteriile, obiectele de artă „își pierd caracterul de însemne de persoană", devenind simple obiecte de podoabă a omului sau de decorație a caselor.

CAPITOLUL VII

PREZENT ȘI PERSPECTIVĂ

Statutul prezent al aurului în lume este rezultatul unui îndelungat proces istoric, pe care am încercat să-l ilustrăm în paginile anterioare. Ajungînd la perioada interbelică, cînd, după ascensiune și glorie, a avut loc prăbușirea etalonului aur, trebuie avut în vedere că trecerea capitalismului la stadiul monopolismului de stat a creat condițiile subminării circulației interne și internaționale a metalului galben.

Într-o primă fază s-a trecut la lichidarea sistemelor bănești naționale bazate pe aur. Ca urmare a concentrării celei mai mari părți a aurului monetar în cîteva state dezvoltate și a insuficienței producției de aur față de nevoile circulației, pe plan intern au fost abandonate pe rînd principiile etalonului aur din sistemele monetare naționale ,ajungîndu-se în prezent la desprinderea lor totală de baza metalică. În relațiile internaționale, aurul s-a mai menținut, alături de devize, ca bază a sistemului de plăți, generalizîndu-se formele etalonului aur-devize.

Perioada interbelică a marcat, deci, începutul unei noi etape în evoluția sistemelor bănești naționale și internaționale ,în care rolul monetar al metalului galben a urmat o curbă evident descrescătoare[46]. Este ceea ce unii economiști numesc demonetizarea aurului.

---

46 Constin C. Kiriţescu, *Relaţiile valutar-financiare internaţionale*, Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1978, p. 215—237.

1. Bretton Woods

Etalonul aur-devize, care a proliferat în perioada interbelică drept soluţie ad-hoc a situaţiei create de criza economică, a fost consfinţit după al doilea război mondial ca sistem monetar internaţional.

Spre sfîrşitul războiului, marile puteri au convenit că una din problemele vitale care trebuia rezolvată era aceea a organizării unui sistem monetar internaţional care să stimuleze dezvoltarea economică şi schimburile dintre naţiuni. Experienţa negativă dintre cele două războaie mondiale dovedise că sistemele băneşti naţionale nu puteau fi unite efectiv decît de un sistem monetar internaţional care să răspundă necesităţii epocii. Bazele acestui sistem au fost puse la Conferinţa monetară şi financiară a Naţiunilor Unite şi Asociate de la Bretton Woods (S.U.A.), din 1—22 iulie 1944, la care au participat 44 state din coaliţia antifascistă.

La Bretton Woods s-au confruntat două concepţii. Cea a Angliei, acreditată de cunoscutul economist J. M. Keynes, care propunea crearea unui sistem monetar internaţional avînd în centru o monedă internaţională de cont desprinsă de aur. A doua concepţie, din partea S.U.A., acreditată de ministrul american de finanţe de atunci, White, care propunea extinderea şi legiferarea pe plan internaţional a principiilor etalonului aur-devize, prin formarea unui sistem care să aibă la bază atît aurul, cît şi dolarul S.U.A.

Confruntarea de concepţii a fost dominată de situaţia concretă de la sfîrştiul războiului. Principalele ţări occidentale erau secătuite de eforturile militare imense şi de distrugerile de război, avînd o circulaţie monetară dezorganizată de inflaţie. Excepţie făcea S.U.A., ţara cea mai dezvoltată a lumii capitaliste şi principalul centru financiar la sfîrşitul războiului. Dolarul devenise moneda cea mai puternică în relaţiile de plăţi internaţionale. La sfîrşitul celui de-al doilea război mondial, dolarul se baza nu numai pe puterea economică şi financiară a S.U.A., dar şi pe importantele rezerve oficiale de aur ale acestei ţări, care reprezentau două treimi din totalul rezervelor de aur monetar ale ţărilor occidentale.

Ca urmare a măsurilor luate în perioada interbelică de preşedintele Roosevelt, în tezaurele guvernului american s-au acumulat mari cantităţi de aur, care au ajuns la 14,6 miliarde dolari în 1938 (la preţul de 35 dolari pe uncie, acestea reprezentau peste 15.000 tone). Ulterior, situaţia privilegiată a S.U.A. în timpul războiului a determinat scurgerea aurului peste ocean. Rezervele oficiale de aur ale S.U.A. au crescut la 24,6 miliarde dolari în 1949, în timp ce rezervele cumulate de metal galben ale Franţei, Angliei, Germaniei şi Italiei au scăzut de la 5,8 miliarde dolari în 1938 la 2,1 miliarde dolari în 1949. Pînă în 1959, nu s-au produs modificări sensibile în repartiţia pe ţări a rezervelor de aur, ponderea principală rămînînd în S.U.A. (tabelul nr. 13).

În acest context, înţelegem mai bine de ce Conferinţa de la Bretton Woods a adoptat, cu unele amendamente, propunerile S.U.A. (planul White), legiferînd etalonul aur-devize. Aurul s-a menţinut ca etalon şi ca mijloc de rezervă şi de plată în relaţiile internaţionale, utilizîndu-se în aceleaşi funcţii şi pe picior de egalitate cu dolarul S.U.A. Prin această egalitate s-a lansat o nouă dispută istorică în arena internaţională : cea dintre aur şi dolar.

Sistemul Bretton Woods a prevăzut cadrul instituţional al funcţionării sistemului monetar internaţional prin înfiinţarea Fondului Monetar Internaţional, instituţie interstatală de sprijin reciproc, cu mijloacele financiare formate prin cotele părţi ale ţărilor participante. F.M.I., organism specializat al O.N.U. are ca obiective promovarea cooperării monetare internaţionale, înlesnirea dezvoltării echilibrate a comerţului internaţional, încurajarea politicii de stabilitate a cursurilor valutare, finanţarea balanţelor de plăţi a ţărilor membre, sprijinirea creării unui sistem multilateral de plăţi între ţările membre şi înlăturarea restricţiilor valutare care stînjenesc dezvoltarea comerţului internaţional. Avînd asemenea obiective largi, este de înţeles de ce în cadrul F.M.I. au fost abordate în perioada postbelică problemele principale privind soarta aurului.

Dintre multiplele prevederi ale acordurilor de la Bretton Woods, menționăm pe cele mai importante care s-au referit la statutul aurului [47].

a) Moneda națională a fiecărui stat membru trebuia să aibă o definiție legală (numită valoare paritară, sau paritate) calculată în aur, sau în dolari S.U.A. În stabilirea acestora s-a pornit de la greutatea și titlul dolarului în vigoare la 1 iulie 1944 ,adică 1 dolar = 0,888671 g aur fin, sau o uncie de aur (31,103481 grame) = 35 dolari, acesta din urmă fiind prețul oficial al metalului galben.

b) Comerțul cu aur și monede între țările membre ale F.M.I. trebuia efectuat pe bază de norme stabilite prin statut. Tranzacțiile cu aur ale oficialităților se puteau face numai la prețul oficial de 35 dolari pe uncie, iar tranzacțiile oficiale cu monede se puteau efectua la cursuri care să varieze cu cel mult $\pm$ 1% de la parităților aur (de aici denumirea de cursuri fixe).

c) Țările membre trebuiau să realizeze un volum de rezerve monetare internaționale adecvate nevoilor de echilibrare a balanței de plăți, avînd o structură variată : rezerve oficiale de aur (sau, altfel spus, aurul monetar al băncilor centrale) ; rezerve în monede convertibile, în special dolari S.U.A. ; poziția de rezervă la F.M.I. Ulterior, în cadrul rezervelor au intrat și Drepturile Speciale de Tragere, activul de rezervă creat „ex nihilo" de F.M.I., denumit figurativ și „aurul-hîrtie". Pînă în 1978, 25% din cota de participare a fiecărei țări la F.M.I. era vărsat în aur.

d) Autoritățile americane asigurau convertibilitatea în aur a deținerilor de dolari ale băncilor centrale din celelalte țări membre la prețul oficial de 35 dolari pe uncie. Toate țările membre ale F.M.I. și, în mod deosebit, S.U.A. se obligau să mențină prețul de 35 dolari pe uncie în relațiile oficiale și să-l promoveze pe piața privată a metalului galben.

Prețul oficial al aurului de 35 dolari a jucat un rol cheie în relațiile monetare internaționale postbelice. Este interesant de amintit faptul că raportul 35 dolari pentru

47 Costin C. Kiriţescu, *Op. cit.*, p. 220.

o uncie nu a fost stabilit prin negocieri, ci a fost mai degrabă rezultatul unui „accident".

În 1933, președintele Roosevelt a ajuns la concluzia că pentru a scoate economia americană din criză era necesară devalorizarea dolarului prin majorarea prețului aurului de la nivelul de atunci, de cca 20 dolari pe uncie. În consecință, o agenție guvernamentală specializată a început să cumpere aur pe piața din New York, urmărindu-se creșterea cererii și majorarea prețului. Majorarea prețului la New York a determinat arbitratorii să cumpere aur la Londra (unde prețul era mai scăzut) și să-l vîndă la New York. Pentru a efectua aceste operațiuni, arbitratorii trebuiau să cumpere lire sterline. Întreaga mișcare a dus la o creștere sensibilă a cursului lirei sterline, periclitînd poziția competitivă pe piața internațională a firmelor engleze. Rezultatul a fost că guvernul britanic a adresat autorităților americane un protest puternic. În ianuarie 1934, guvernul american a fost nevoit să oprească achizițiile de aur. Nivelul la care ajunsese prețul aurului pe piața din New York era de cca 35 dolari uncia. Luînd decizia de devalorizare a dolarului, președintele Roosevelt a stabilit noua paritate aur a dolarului la prețul pieței, adică la 35 dolari pe uncie. Dacă protestul guvernului britanic ar fi fost amînat, probabil că noua paritate aur a dolarului ar fi fost stabilită la 40 dolari pe uncie, sau mai mult.

Majorarea prețului aurului în 1934 și introducerea legislațiilor care restricționau circulația internă a aurului au determinat majorarea rezervelor de aur ale oficialităților monetare. Creșterea cea mai rapidă au cunoscut-o rezervele de aur ale S.U.A. : de la 7 miliarde dolari în 1934 (la prețul de 35 dolari uncia) la 14,6 miliarde dolari în 1938 și recordul de 24 miliarde dolari în 1949. Poziția privilegiată a S.U.A. la sfîrșitul războiului, faptul că această țară dispunea de cele mai importante rezerve de aur ale lumii capitaliste explică rolul central al dolarului în cadrul acordurilor de la Bretton Woods și considerarea prețului de 35 dolari/uncie, un raport care a avut inițial o destinație internă, ca paritate-cheie a noului sistem monetar internațional.

2. Aur dolar

Perioada 1950—1970 a fost caracterizată, din punct de vedere al rolului aurului în sistemul monetar internațional, prin două tendințe.

În primul rînd, a avut loc un proces de redistribuire a rezervelor de aur monetar între țările capitaliste dezvoltate. Redistribuirea a luat amploare după ce, în 1958, principalele monede vest-europene au fost declarate convertibile. În vederea întăririi bazei monedelor lor, autoritățile țărilor vest-europene au acumulat importante rezerve de dolari pe care le-au transformat în metal galben, făcînd uz de prevederea convertibilității aur a dolarului. Ca urmare a acestui proces, rezervele de aur ale S.U.A. au scăzut de la 24 miliarde dolari în 1949 la cca 16 miliarde dolari în 1960 și la mai puțin de 10 miliarde dolari în 1969 (la prețul de 35 dolari pe uncie), în timp ce rezervele de aur ale celorlalte țări dezvoltate (Franța, Italia, R. F. Germania, Elveția etc.) au înregistrat majorări corespunzătoare. (Tabelul nr. 14).

În al doilea rînd, poziția dolarului a slăbit continuu, ca urmare a deficitelor cronice ale balanței de plăți americane și a reducerii rezervelor de aur ale S.U.A. prin convertirea deținerilor de dolari ale celorlalte țări. În aceste condiții, după cunoscuta „foame" de dolari din anii '50, s-a declanșat o adevărată „fugă" de dolari, posesorii de fonduri preferînd metalul galben. De aceea, menținerea raportului fix de 35 dolari pe uncie a devenit tot mai dificilă, piața aurului trecînd prin repetate momente de tensiune. Situația a fost numită, în presa de specialitate a vremii, dilema aur-dolar.

Crizele aur-dolar au cunoscut o amploare deosebită după anul 1960. La aceasta au contribuit mai mulți factori. Astfel, prin menținerea unui preț fix al aurului, concomitent cu perpetuarea inflației mondiale, metalul galben a devenit o marfă relativ ieftină. Pe altă parte, diminuarea rolului economiei americane în lume a dus la accentuarea neîncrederii în dolar și a întărit convingerea cercurilor de afaceri că aurul reprezintă un ban internațional cu valoare sigură. De asemenea, accentuarea proesului de depreciere monetară a dus la creșterea cererii pentru aur, acesta din urmă fiind folosit ca „hedge" contra scăderii puterii de cumpărare a banilor. În sfîrșit, crizele aur-dolar au luat amploare atunci cînd au devenit tot mai evidente carențele și limitele sistemului Bretton Woods.

Criza aurului monetar în perioada postbelică a cunoscut atît faze febrile, cît și momente de acalmie. Prezentarea cronologică a secvențelor mai importante ale crizei ilustrează modul în care s-au acumulat contradicțiile și s-a ajuns la situația prezentă.

1960. Principalele evenimente privind aurul monetar postbelic au început în 1960. În acel an s-a declanșat prima „febră a aurului" din perioada postbelică. La nivel oficial, s-a ajuns la concluzia că rezervele de aur monetar sînt insuficiente pentru a răspunde cerințelor. La nivelul investitorilor privați, cîștigarea alegerilor de către președintele Kennedy a dat naștere unor păreri că politica economică americană se va orienta spre cheltuieli bugetare inflaționiste. În consecință, cererea de aur a sporit considerabil, iar prețul metalului galben pe piața liberă din Londra a ajuns la 40 dolari pe uncie. Banca Angliei — care trebuia să intervină pentru a menține prețul — nu a putut să facă față situației. A luat ființă un „Pool" al aurului, format din băncile centrale ale principalelor 10 țări occidentale (grupul celor 10, format din cele mai dezvoltate țări capitaliste), care au avut drept scop să asigure oferta necesară menținerii prețului la 35 dolari pe uncie.

1965. Speculațiile au fost temperate pentru cîțiva ani, dar în februarie 1965 au izbucnit cu și mai multă tărie. Atacul crizei a fost de această dată psihologic. În declarația sa din 4 februarie, președintele Franței, Charles de Gaulle, s-a pronunțat categoric împotriva utilizării dolarului ca monedă internațională de rezervă și de plăți, propunînd revenirea la etalonul aur, considerat singurul sistem internațional viabil. Declarația a provocat o puternică impresie în cercurile de specialitate.

1967—1968. Devalorizarea lirei sterline — a doua monedă de rezervă după dolar — în 1967 a trezit suspiciuni că și dolarul va fi devalorizat, cu atît mai mult cu cît

economia americană începuse să se resimtă tot mai mult ca urmare a intensificării războiului din Vietnam. Menținerea parității la 35 dolari pe uncie a necesitat vinderea pe piața din Londra de către băncile centrale occidentale a unei cantități considerabile de aur din rezervele proprii (peste 1,6 miliarde dolari). În primele două luni ale anului 1968, pentru a contracara această febră a aurului, vînzările băncilor centrale au continuat în același tempo, situîndu-se la 700 milioane dolari.

În consecință, în martie 1968, la propunerea autorităților monetare americane, piața aurului a fost divizată în două : piața oficială, respectiv a tranzacțiilor dintre băncile centrale, în care prețul trebuie menținut fix la 35 dolari pe uncie ; piața liberă, respectiv piața tranzacțiilor private, unde prețul era lăsat să fluctueze conform raportului cerere-ofertă. Această măsură a însemnat renunțarea la „pool-ul aurului" ; guvernele occidentale nu au mai avut obligația de a urmări și reglementa evoluția prețului aurului pe piața liberă.

1969. În cadrul Fondului Monetar Internațional s-a creat un activ de rezervă special, Drepturile Speciale de Tragere (D.S.T.). Concepute inițial ca un supliment al lichidității internaționale, D.S.T. sau „aurul-hîrtie" a fost investit ulterior cu rolul de înlocuitor al aurului și de etalon al sistemului monetar internațional. Inițial, valoarea D.S.T. a fost de un dolar S.U.A. (cu alte cuvinte, 35 D.S.T. = o uncie de aur).

1971. Formarea pieței duble a aurului și dizolvarea „pool-ului" metalului galben nu a rezolvat însă nici problema aurului, nici criza dolarului. Pentru a opri scurgerea aurului monetar din rezervele sale și a tempera presiunile speculative asupra dolarului generate de dilema aur-dolar, S.U.A. au suspendat în august 1971 convertibilitatea în aur a dolarului și s-au pronunțat pentru scoaterea aurului din sistemul monetar internațional.

În decembrie 1971 s-a realizat realinierea cursurilor de schimb ale principalelor monede occidentale (Acordul Smithsonian) în cadrul căreia dolarul a fost devalorizat cu 7,80% față de aur și D.S.T. Prețul oficial al aurului a rămas 35 D.S.T. pe uncie, dar s-a majorat la 38 dolari

pe uncie. Cursurile centrale ale monedelor occidentale nu au mai fost definite în aur, metalul galben pierzîndu-și rolul de etalon al sistemului monetar internațional. Acordul Smithsonian a consemnat sfîrșitul sistemului monetar postbelic instituit la Bretton Woods.

1973. Ca urmare a presiunilor speculative, sistemul de cursuri centrale stabilit prin Acordul Smithsonian s-a prăbușit. În februarie 1973, dolarul s-a devalorizat din nou față de aur cu 10%. Prețul oficial al metalului galben a ajuns la 42,22 dolari pe uncie. În martie 1973, toate monedele occidentale au trecut în regim de flotare liberă, renunțîndu-se la orice punct fix de referință (paritate sau curs central) și deci la orice legătură efectivă cu aurul. Prețul oficial al metalului galben a devenit o mărime formală : pe piața liberă, încă din luna mai 1973, prețul aurului depășind 100 dolari pe uncie.

Prin suspendarea convertibilității aur a dolarului, tranzacțiile oficiale cu aur au fost practic sistate : nici o bancă centrală nu putea să conceapă vinderea aurului din rezervele sale la prețul oficial cînd pe piața liberă se ajunsese la un nivel dublu de preț. În același timp, băncile centrale nu puteau efectua operațiuni cu aur, pe piața liberă, astfel încît importantele rezerve oficiale de metal galben ajunseseră active blocate, neutilizabile. Un prim pas în direcția ieșirii din acest impas l-a constituit acordul din 12 noiembrie 1973, care a abolit piața dublă a aurului, în sensul că a dat posibilitatea băncilor centrale să vîndă aur pe piața liberă.

1974. După ce în noiembrie 1973 s-a desființat sistemul pieței duble a aurului, în aprilie 1974 țările membre ale C.E.E. au ajuns la un acord încheiat la Zeist (Olanda), privind posibilitatea utilizării aurului în reglementări dintre băncile centrale comunitare. Tot în direcția deblocării rezervelor de aur monetar, în iunie 1974, în cadrul F.M.I., a fost adoptată decizia de principiu ca rezervele oficiale de aur ale statelor să poată fi utilizate ca garanție pentru mobilizarea unor împrumuturi internaționale, fiind evaluate nu la prețul oficial, ci la prețul pieței. În același sens se remarcă consensul dintre președinții S.U.A. și Franței în cadrul întîlnirii din Martinica (decembrie 1974) privind posibilitatea ca guver-

nele — dacă găsesc de cuviinţă — să contabilizeze rezervele la preţul pieţei. Acest acord a repus în discuţie rolul metalului galben în cadrul sistemului monetar internaţional.

1976—1978. În cursul negocierilor îndelungate pentru reforma sistemului monetar internaţional (1971—1976) s-au conturat două poziţii principale privind soarta aurului monetar. Pe de o parte, S.U.A. au cerut cu insistenţă demonetizarea aurului şi „eliberarea" sistemului monetar internaţional de „capriciile" metalului galben. Pe de altă parte, vechii partizani ai aurului, în principal Franţa, au susţinut că aurul reprezintă singura bază reală a sistemului monetar internaţional. Pînă la urmă, prin acordurile de la Kingston (1976) şi prevederile celui de al doilea amendament al statutului F.M.I. (1978), s-a ajuns la o formulă care, din punct de vedere formal, a scos în mare măsură aurul din sistemul monetar internaţional. În realitate, însă, evenimentele din ultimul timp par să infirme teza demonetizării aurului.

Conform Acordurilor de la Kingston şi prevederilor celui de-al doilea amendament la statutul F.M.I., s-a renunţat la funcţia aurului de etalon al sistemului monetar internaţional. În acest context, paritătile monedelor şi valoarea D.S.T. nu s-au mai exprimat în aur, iar preţui oficial al aurului de 35 D.S.T. pe uncie a fost abolit. S-au înlăturat plăţile obligatorii în aur ale ţărilor membre către F.M.I. şi invers, iar oficialităţile ţărilor membre au primit dreptul de a cumpăra şi a vinde aur la preţul pieţei.

Acordurile de la Kingston au prevăzut lichidarea treptată a stocului de aur monetar al F.M.I. Pentru început s-a hotărît vinderea unei şesimi din stoc (cca. 26 milioane uncii) pe piaţa liberă. O altă şesime din stoc a fost restituită ţărilor membre. Conform prevederilor, restul aurului deţinut de Fond (cca. 100 milioane uncii) urmează să fie valorificat fie prin vînzarea lui pe piaţă, fie prin alte metode.

Licitaţiile publice pentru vînzarea şesimei prevăzute din stocul F.M.I. au început în iunie 1976 şi s-au desfăşurat periodic, iniţial odată la şase săptămîni (cca 780.000

uncii oferite la fiecare licitaţie), apoi odată al patru săptămîni (cca 525.000 uncii la fiecare licitaţie). Diferenţa dintre preţul pieţei la care se valorifică aurul şi fostul preţ oficial de 35 D.S.T. pe uncie sau 42,22 dolari pe uncie s-a acumulat într-un fond special pentru ajutorarea ţărilor în curs de dezvoltare.

Conform unui acord separat semnat la Kingston, băncile centrale ale principalelor ţări occidentale au primit împuternicirea să comercializeze aur cu condiţia ca stocurile acumulate de aur ale ţărilor membre ale „grupului celor 10" şi ale F.M.I. să nu depăşească nivelul anului 1975. În ciuda acestei liberalizări, nici o bancă centrală nu a preferat pînă în prezent să-şi reducă simţitor rezervele de metal galben (excepţie au făcut S.U.A., ca urmare a crizei dolarului, şi Portugalia, care a valorificat o parte din rezervele sale de metal galben pentru depăşirea unor dificultăţi financiare.) În schimb, s-a observat o reactivare a gradului de utilizare a rezervelor de aur de către guvernele occidentale. Italia a utilizat rezervele de aur ca garanţie a împrumuturilor externe pe care le-a contractat. Franţa a trecut la contabilizarea rezervelor de aur la preţul pieţei înainte de abolirea preţului oficial al aurului. În prezent, majoritatea ţărilor occidentale contabilizează rezervele de aur la preţul pieţei.

La 3 Ianuarie 1978, acordul menţionat dintre ţările membre ale „grupului celor 10" a expirat. El s-a înscris pe linia politicii de demonetizare a aurului, urmărind să evite tezaurizarea oficială a acestuia. Datorită vînzărilor din stocul de aur al F.M.I., în perioada de valabilitate a acordului, totalul rezervelor de aur ale părţilor semnatare a scăzut.

3. Escalada preţului aurului

Rar o materie primă a cunoscut pînă în prezent atîta publicitate precum aurul. Este adevărat, de-a lungul timpului metalul galben a beneficiat de un loc privilegiat, acela de monedă. Dar tot atît de adevărat este că aurul şi-a păstrat locul de vedetă în arena internaţională

și în ultimii ani, adică în perioada așa-numitei demonetizări a metalului galben. Piața mondială a aurului reține astăzi atenția opiniei publice mondiale prin capacitatea ei de a focaliza poate cele mai importante evenimente care au loc pe plan mondial.

Pe piața internațională a aurului se întîlnesc cele două momente comerciale principale care determină prețul metalului galben : cererea și oferta. Evoluția istorică a cererii și ofertei de aur a fost prezentată într-o anumită manieră în capitolele precedente. În continuare vom analiza principalele lor trăsături în deceniul 1970—1979, cînd piața aurului s-a carecterizat printr-o turbulență aproape nemaiîntîlnită în viața sa milenară.

Centrele tradiționale de comercializare a aurului sînt cele europene : Londra, Zürich, Frankfurt, Paris. După ce în 1974 autoritățile S.U.A. au reacordat cetățenilor americani dreptul de comercializare și tezaurizare a aurului, piața aurului din New York a recîștigat un loc central în comerțul internațional cu metal galben. Totuși, barometrul comerțului cu aur este Londra. Aici se stabilește zilnic prețul internațional cel mai reprezentativ al metalului galben.

De două ori pe zi, la orele 10,30 și 15,00 (ora Londrei) reprezentanții a cinci respectate bănci londoneze — cele mai cunoscute case englezești de comercializare a aurului, care dețin ponderea hotărîtoare a comerțului cu aur din Londra — se întîlnesc la sediul băncii Rothschild pentru a determina prețul aurului. Acesta se determină, sau fixează (de unde și denumirea de fixing-uri) pe baza comenzilor de cumpărare sau vînzare făcute fiecăreia din cele cinci bănci de clienții acestora. Cunoașterea tuturor cererilor de cumpărare și a tuturor ofertelor de vînzare aflate în portofoliul celor cinci bănci londoneze echivalează cu estimarea raportului cerere—ofertă pe piața londoneză. Cei cinci reprezentanți negociază un preț la care cererea sa echivalează cu oferta. Cînd punctul de echilibru este convenit, se spune că prețul este fixat. Imediat, prin serviciile ultramoderne de comunicație, fixing-ul londonez este comunicat în toată lumea, el stînd la baza multor tranzacții internaționale.

Pe termen lung, procesul de formare a prețului aurului este mai complicat. După ce întreaga perioadă 1934—1970 prețul aurului a fost relativ stabil, în jurul nivelului de 35 dolari/uncie (prețul oficial al aurului monear), odată cu suspendarea convertibilității aur a dolarului în august 1971, metalul galben a înregistrat o escaladă aproape continuă a prețului. În ianuarie 1975 a fost atins nivelul de 200 dolari/uncie. Au urmat doi ani de relativă slăbire a cererii și de scăderi intermitente ale prețului. Începînd cu 1977—1978, creșterea prețului aurului pe piața internațională a cunoscut o cursă tot mai accelerată, culminînd cu majorările de mare amploare din iarna 1979—1980 de la cca 230 dolari pe uncie în ianuarie 1979, la aproape 400 dolari pe uncie în octombrie 1979, peste 500 dolari pe uncie în ultimele zile ale lunii decembrie 1979 și 800 dolari pe uncie, la mijlocul lunii februarie 1980. (Tabelul nr. 15 și figura 3).

În ciuda demonetizării aurului, conform prevederilor celui de al doilea amendament al statului Fondului Monetar Internațional, metalul galben dovedește în practică o deosebită atractivitate, atît pentru particulari, cît și pentru oficialități. Privind tendința istorică a prețului aurului constatăm că anul 1979 ocupă un loc aparte. De altfel, în opinia multor specialiști, anul 1979 poate fi numit „anul aurului". Prețul metalului galben a depășit, pe rînd, prognozele care anterior păreau cele mai hazardate, a trecut cu ușurință peste „praguri psihologice", stabilind succesiv noi recorduri istorice. Situația de pe piața metalului galben a stat în centrul atenției generale în viața internațională, remarcîndu-se în mod deosebit capacitatea prețului aurului de a sintetiza — ca un adevărat barometru — climatul economic și politic din lume. Febra aurului anului 1979, fără precedent în istorie, reflectă gravitatea fenomenelor de criză, a incertitudinilor din relațiile internaționale. Cum se explică aceste evoluții ?

Primo. Este cunoscut că datorită funcțiilor sale monetare, metalul galben a constituit marfa cea mai „reglementată" în istoria omenirii. Trebuind să fie etalon al valorii, prețul aurului a fost perioade îndelungate fixat de autorități la un anumit nivel. Ultima perioadă de re-

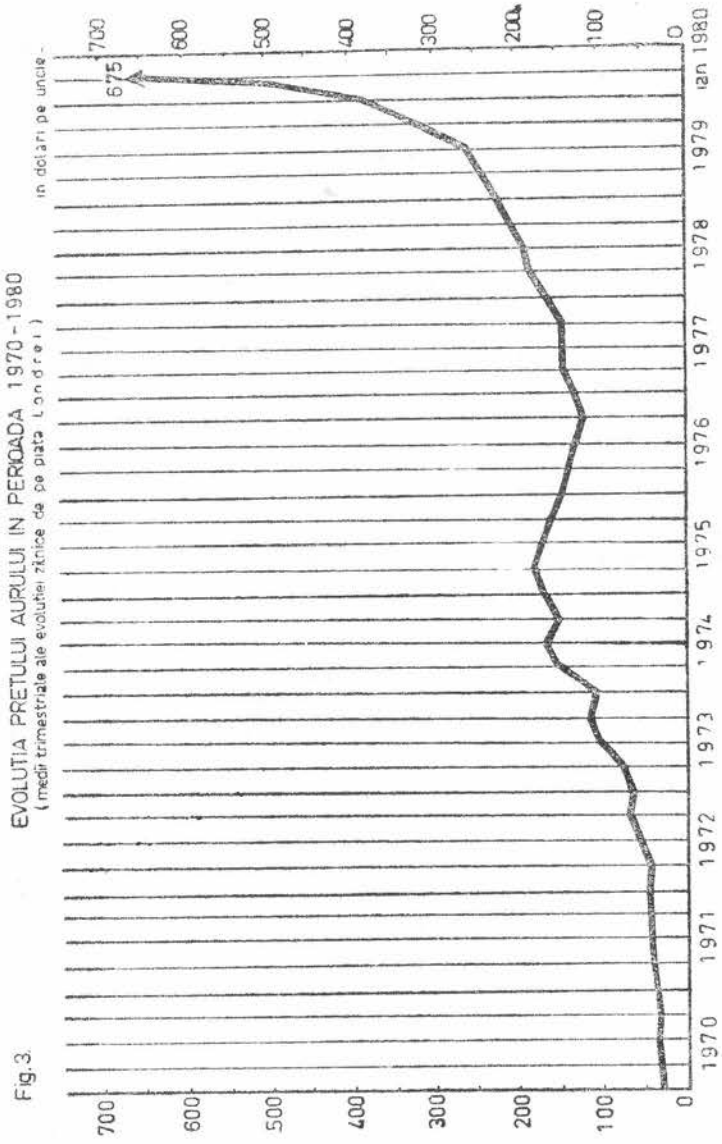

Fig.3

glementare oficială a fost cea din 1934 pînă în 1971 : aproape patru decenii, preţul aurului a fost relativ stabil în jurul nivelului de 35 dolari pe uncie — preţul oficial al aurului monetar.

Suspendarea convertibilităţii în aur a dolarului în august 1971, demararea acţiunilor pentru reforma sistemului monetar internaţional şi, în acest context, tendinţa de scoatere a aurului din relaţiile internaţionale au dus la o intervenţie tot mai limitată a autorităţilor asupra pieţei metalului galben. Preţul aurului a fost eliberat, direct şi indirect, de reglementarea oficială, de fixitate, prin prevederile celui de al doilea amendament la statutul F.M.I. renunîndu-se „de jure" şi la noţiunea de preţ oficial al aurului monetar.

În consecinţă, începînd cu 1971, preţul aurului a început să fie determinat în mod hotărîtor de situaţia pieţei, de raportul cerere—ofertă, de atitudinea publicului faţă de metalul galben. O primă cauză a majorării preţului aurului rezidă, deci, în reacţia normală după ieşirea preţului de „sub tutela" autorităţilor. Pentru început, preţul aurului a crescut cel puţin pentru a recupera rămînerea în urmă faţă de nivelul general al preţurilor. De exemplu, în S.U.A., nivelul preţurilor cu ridicata a crescut de 3 ori de la începutul acestui secol pînă în 1970 ; în schimb, în perioada 1960—1970 preţul aurului a crescut cu numai 75% (majorarea efectuată în 1934 de preşedintele Roosevelt de la 20 la 35 dolari pe uncie).

Secondo. Tendinţa generală şi durata de creştere a preţului aurului reflectă atractivitatea tot mai mare pe care o are valoarea intrinsecă a metalului preţios ca urmare a amplificării inflaţiei în economia mondială şi a deprecierii continue a puterii de cumpărare a „banilor de hîrtie". În deceniul 1970—1979, procesul inflaţionist a cunoscut o agravare considerabilă în toate ţările : pe ansamblul ţărilor capitaliste dezvoltate, faţă de o medie de 2—4% de creştere anuală a preţurilor în deceniul 1960—1969, în deceniul trecut s-a înregistrat o majorare anuală de 6—8%, cu tendinţă de accentuare în ultimii ani. Amplificarea inflaţiei este evidentă şi în ţările care

reușiseră pe moment să pună sub control creșterea prețurilor : Elveția, R. F. Germania, Japonia.

Agravarea procesului inflaționist în toate țările occidentale și dificultățile punerii sub control a creșterii prețurilor constituie în același timp un important factor de incertitudine. În S.U.A. se apreciază că va fi nevoie de 2—3 ani de încetinire a creșterii economice pentru a reduce vizibil spirala inflaționistă. Un asemenea cost ridicat al combaterii inflației este cauzat, în opinia cercurilor de specialitate, de faptul că perioada îndelungată de creștere a prețurilor a deformat mecanismul economiei de piață.

Datorită înregistrării unor creșteri de preț din ce în ce mai înalte, consumatorul american, de exemplu, s-a orientat tot mai mult spre cumpărările pe credit (80% din familiile americane care au contractat datorii alocă peste 35% din venituri pentru onorarea serviciului datoriei, iar rata acumulării în S.U.A. a atins, în ultimii ani, cel mai scăzut nivel istoric). De asemenea, omul de afaceri american s-a concentrat în tot mai mare măsură spre proiectele de investiții recuperabile pe termen scurt, neglijînd în mare aspectele fundamentale, pe termen lung ; acest fapt a dus la slăbirea creșterii productivității în S.U.A. de la 3% anual în perioada 1950—1965, la cca 1% în ultimii ani. Asemenea tendințe nu se pot corecta rapid și ele au ca efect adîncirea dificultăților economice.

Atmosfera de incertitudine este amplificată de continuarea unei rate înalte a inflației chiar în perioadele de încetinire a creșterii economice (așa numita stagflație). Această situație pune politica economică în fața dilemei inflație—șomaj. În cazul S.U.A., dilema stagfației este amplificată și de criza dolarului. Așa cum remarca profesorul Milton Friedman, „soluția pentru această trilemă (inflație—șomaj—dolar) nu este ușoară. Nici un medicament miraculos nu va soluționa peste noapte distorsiunile adînci care s-au format în economia americană după atîția ani de inflație și cheltuieli guvernamentale ridicate“ [48].

48 „Newsweek“, 1 octombrie 1979.

Situația aprovizionării cu țiței, deși s-a ameliorat în iarna anului 1980, rămîne deosebit de fragilă. Nu este exclusă o nouă majorare a prețului țițeiului, avînd în vedere scăderea sensibilă a cursului dolarului pe piețele valutare, ceea ce va contribui la agravarea inflației și la accentuarea fenomenului stagflației.

Tertio. Majorarea prețului aurului este legată de criza de durată a sistemului monetar internațional, în mod deosebit de criza dolarului. Deși balanța plăților curente a S.U.A. are tendințe de ameliorare, perspectiva dolarului nu este destul de clară. Ca urmare a renunțării la prețul oficial al metalului galben, între aur și dolar nu mai există o legătură directă dar, scăderea cursului dolarului determină în mare măsură posesorii de fonduri lichide să caute un activ de refugiu cu valoare stabilă pe termen lung, aurul fiind se pare, cel mai potrivit în condițiile actuale.

Pe acești factori cu acțiune de lungă durată asupra prețului aurului, s-a suprapus, în 1979 și primele două luni ale anului 1980, cererea suplimentară de aur generată de incertitudinile economice și politice de pe plan internațional. Fenomenele de criză și conflictele deschise din diferite zone ale lumii, recrudescența tendințelor protecționiste odată cu încetinirea creșterii economice, majorarea prețului țițeiului și situația critică a aprovizionării cu țiței, dificultățile financiare ale țărilor în curs de dezvoltare care trebuie să facă față unei datorii externe în continuă creștere sînt numai o parte din factorii care au întărit convingerea unor cercuri largi de investitori că „aurul este o valoare sigură într-o lume nesigură“.

În contextul incertitudinilor menționate, un pericol deosebit de grav pentru viitorul economiei mondiale îl constituie recrudescența tendințelor protecționiste, tendințe care s-ar putea accentua odată cu generalizarea recesiunii economice occidentale în 1980—1981. Încercarea de a rezolva prin protecționism dificultățile economice ar conduce la o depresiune economică mondială de talia celei din 1929, cu toate consecințele negative care decurg de aici. La rîndul ei, poziția multor țări în curs de dezvoltare va fi serios agravată de recesiunea eco-

nomică. Datoria externă a acestor țări a ajuns în 1979 la 250 miliarde dolari, dublu față de 1973 și cercurile bancare occidentale apreciază că rambursarea acestor datorii va cunoaște importante momente de tensiune în perioada următorilor ani.

Creșterea rapidă a prețului aurului în 1979—1980 a fost, desigur, o mană cerească pentru speculatorii care aveau cîteva lingouri de aur depozitate în safeurile băncilor sau în „ascunzători" numai de ei știute, precum și pentru marii producători de aur. Pentru omul de rînd, scumpirea aurului a fost, în schimb, un element iritant.

Tradițional, fluctuațiile prețului aurului indică atmosfera generală din economia mondială, din finanțele internaționale ; ele prezintă, în consecință, o semnificație psihologică. Dar, la nivelul la care a ajuns la începutul anului 1980, prețul aurului reflectă nu numai un anumit tip de speculație, dar și mobilul continuării ei.

Tabloul este tipic pentru orice speculație. Imaginea obsedantă a celor care s-au îmbogățit peste noapte, mai din nimic, respectiv din cîteva telefoane prin care au cumpărat și apoi au vîndut aur, atrăgea și mai multe persoane în jocul delirant al bursei. De fapt, aurul este numai cel mai vizibil dintre activele neproductive care face obiectul speculațiilor : argintul, platina, alte metale rare, picturi, antichități, giuvaeruri. Așa cum se remarca în paginile unui cunoscut cotidian american, acest joc nu are efecte pozitive. „În vremuri de incertitudine, speculațiile neproductive iau amploare și o bună parte din disponibilitățile lichide ale lumii se îndreaptă spre acest gen de operațiuni. Dacă acești bani s-ar îndrepta spre obiectivele productive — achiziții de mașini-unelte, construcții industriae și lde locuințe etc. — atunci ar rezulta noi locuri de muncă, sporirea productivității, creșterea nivelului de trai. Dar o uncie de aur nu este mai folositoare acum pentru că în prezent costă cca 600 dolari, decît era cu zece ani în urmă cînd costa 35 dolari, iar dacă este și imobilizată sub formă de tezaur în subsolul unei bănci, nu este folositoare deloc" [49].

49 „International Herald Tribune", 2 ianuarie 1980, p. 4

Experiența istorică a dovedit că asemenea „chefuri speculative" s-au terminat, în general, rău, într-un adevărat colaps. Cînd prețurile se prăbușesc din vîrfuri în abis, bogăția efemeră a speculatorilor nu este transferată în altă parte, ci pur și simplu dispare. Aceasta este prima fază a panicii financiare clasice, care apoi se poate transforma ușor într-o criză economică reală care afectează toată populația, inclusiv pe cei care inițial nu au avut nimic comun cu speculația declanșatoare.

În mod teoretic, ca urmare a măsurilor de precauție introduse după marea criză economică din 1929—1933, sistemele financiar-monetare prezente din țările occidentale sînt protejate împotriva acestui tip de șoc, dar gradul de rezistență a sistemului de protejare nu poate fi cunoscut cu exactitate decît atunci cînd este testat. Adică în momentul crizei !

4. Cît de scump va fi metalul galben

Aprecierea generală a cercurilor de specialitate este că, pe termen mai îndelungat, prețul aurului va fi ferm atîta timp cît rata inflației în economia mondială se va menține ridicată. În concluzia unui studiu privind perspectiva aurului, săptămînalul „Newsweek" (1 octombrie 1979) sublinia că viitorul metalului galben depinde de perspectiva economiei mondiale. „Dacă lumea va rezista presiunilor inflaționiste și recesioniste și se va promova cooperarea, facilitîndu-se astfel ieșirea din criză, atunci acest lucru va atenua incertitudinile. În caz contrar, noua febră a aurului și temerile pe care ea le reflectă vor continua în anii care urmează".

Experiențele trecute demonstrează, în același timp, că după creșterea substanțială a prețurilor poate urma o cădere de aceeași amploare. Un exemplu îl constituie tocmai piața aurului. În 1973—1974 prețul metalului galben a crescut vertiginos, pînă la 200 dolari pe uncie, pentru ca în 1975—1976 să scadă la 100 dolari pe uncie. În condiții de piață speculativă, mișcările de preț se amplifică în ambele extreme. Creșterea prețului aurului inspiră speculatorii la noi cumpărări de aur, mizîndu-se

pe o nouă creştere de preţ. Dimpotrivă, scăderea preţurilor stimulează lichidarea poziţiilor speculative, pentru a se evita pierderile care ar rezulta din scăderea preţului în continuare.

Explicarea evoluţiei şi tendinţei viitoare a preţului aurului ar fi incompletă dacă nu s-ar avea în vedere caracteristicile „tehnice" ale pieţei internaţionale a aurului, caracteristici care par a fi hotărîtoare pentru perspectiva preţului metalului galben. Să ne amintim cîteva dintre ele.

Anual se tranzacţionează pe planul mondial între 1200—1700 tone de aur, din care 1000—1400 tone îl reprezintă aurul nou extras. În schimb, totalul rezervelor de aur monetar ale ţărilor este de 30—35.000 tone (la cca 88.000 tone este estimată întreaga cantitate de aur extrasă pînă în prezent). Numai oficialităţile monetare ale S.U.A. deţin rezerve de peste 8.000 tone aur monetar, adică de cel puţin cinci ori mai mult decît volumul fizic al pieţei internaţionale. Pe nici o altă piaţă internaţională de mărfuri raportul cerere—ofertă nu dpinde, în mod proporţional, atît de mult de politica oficială de stocare sau de vînzare.

Pe de altă parte, la preţul relativ ridicat de 500 dolari pe uncie, întreaga ofertă mondială tradiţională de aur, de 1200—1700 tone, poate fi achiziţionată cu 20—28 miliarde dolari. Este însă cunoscut că disponibilităţile lichide în dolari existente în lume sînt de peste 1000 miliarde dolari. Numai disponibilităţile în monede străine ale ţărilor exportatoare de petrol depăşeau în iunie 1980 200 miliarde dolari. Mai mult, ca urmare a majorării preţului ţiţeiului din vara anului 1979, surplusul plăţilor curente ale ţărilor membre OPEC s-a situat la cca 70 miliarde dolari pentru semestrul II 1979 şi semestrul I 1980, faţă de 50 miliarde dolari în 1979. Disponibilităţile suplimentare ale acestor ţări, de 20 miliarde dolari, care au apărut în iarna 1979—1980, ar fi fost suficiente pentru a achiziţiona oferta anuală tradiţională de aur de pe piaţa internaţională.

Piaţa internaţională a aurului este, în consecinţă, deosebit de „subţire" faţă de cererea potenţială, sau de oferta

potenţială de aur. Ceea ce se tranzacţionează în mod tradiţional pe piaţa aurului reprezintă numai o mică parte din ceea ce s-ar putea cere sau oferi în condiţii neobişnuite. Caracteristic pentru 1979 a fost faptul că în timp ce cererea — în special cererea pentru tezaurizare şi cererea speculativă — a înregistrat majorări semnificative, oferta de aur a rămas cea tradiţională, chiar cu tendinţă de reducere. Nici o autoritate monetară nu a hotărît în 1979 să vîndă aur pentru a echilibra situaţia. Mai mult, în vara anului 1979, Ministerul de Finanţe al SU.A. a suspendat, pentru o perioadă neprecizată, vînzările din stocul american de aur monetar. Vînzările periodice de aur ale F.M.I. din acel an deveniseră obişnuite, astfel încît nu pot fi considerate o ofertă suplimentară.

Din aceste considerente, preţul internaţional al aurului este foarte volatil .Orice majorare suplimentară a cererii, neputînd fi acoperită de oferta tradiţională, determină creşteri substanţiale de preţ. Este semnificativ faptul că majorările de preţ din decembrie 1979 şi ianuarie 1980 au avut loc în condiţiile unei oferte foarte limitate de aur, de multe ori piaţa fiind în mod practic lipsită de ofertanţi. Se apreciază că posesorii de aur au evitat vinderea unei părţi din stocurile lor pentru a nu determina scăderea preţului. În condiţiile unei asemenea „pieţe subţiri", apariţia unei oferte suplimentare mai importante poate determina degringolada preţului.

În acest context, cercurile de specialitate consideră că nu este exclus ca preţul aurului să atingă sau să depăşească nivelul de 1000 dolari pe uncie, dacă se menţine actualul dezechilibru între cerere şi ofertă. La fel de posibil este ca preţul aurului să scadă la 300—400 dolari pe uncie dacă se va restabili încrederea în dolar.

În mod deosebit, perspectiva preţului aurului depinde de cumpărările de aur ale marilor posesori de fonduri lichide, precum şi de politica faţă de aur a principalilor posesori de aur monetar. Majorarea cererii de aur care ar putea să rezulte dintr-un nou „val de cumpărare" a metalului galben poate fi acoperită numai din rezervele băncilor centrale. Pînă în primăvara anului 1980, principalele ţări posesoare de aur (S.U.A., R. F. Germania,

Franța) nu și-a manifestat dorința de a vinde o parte din rezervele lor, iar, pe de altă parte, cererea speculativă și cea pentru tezaurizare a continuat să rămînă relativ ridicată.

De aici rezultă că în perspectivă este mai probabil ca prețul aurului să înregistreze noi majorări, în ciuda faptului că la peste 500 dolari pe uncie aurul depășește deja orice nivel care ar putea fi explicat prin raționamente economice. De exemplu, dacă s-ar avea în vedere un raport de 1 : 15 între prețul unciei de aur și prețul barilului de țiței, raport care s-a păstrat în timp în opinia unor cercuri de specialitate, prețul „rațional" al aurului din 1979—1980 n-ar trebui să depășească 400 dolari pe uncie (figura nr. 4).

Fig. 4. RAPORTUL ÎNTRE PREȚUL AURULUI ȘI PREȚUL UNOR MATERII PRIME ESENȚIALE

Fig. 4.1.

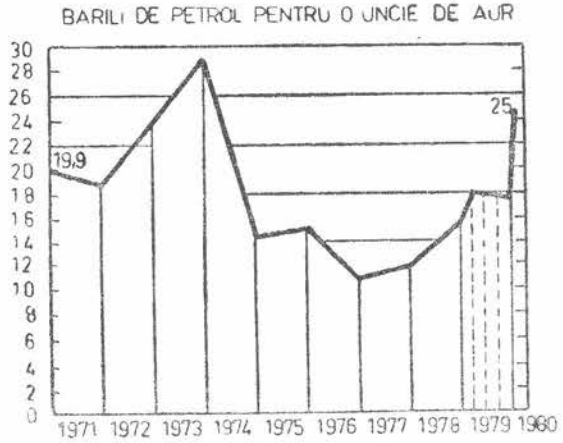

Trebuie avut în vedere că în ultimul timp cantitatea de aur oferită pe piață a fost treptat micșorată. Astfel, cantitățile de aur oferite lunar de Fondul Monetar Internațional în cadrul licitațiilor sale lunare au fost re-

Fig. 4.2.

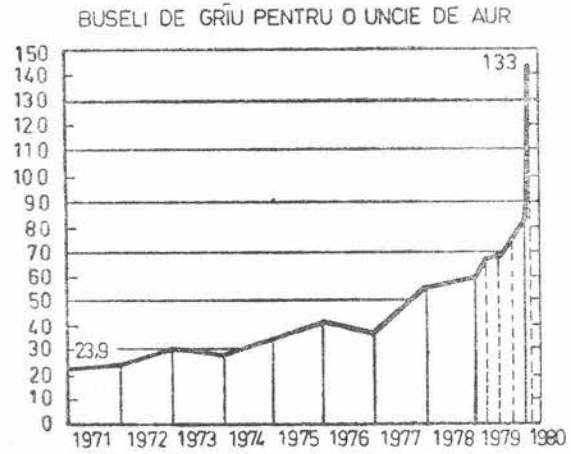

Fig. 4.3.

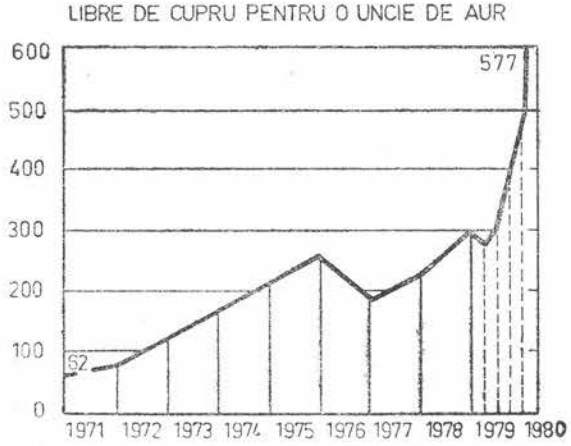

duse, începînd cu 14 mai 1979, de la 469.500 uncii pe lună (14,6 tone) la 443.700 uncii pe lună (13,8 tone). De asemenea, cantităţile oferite la licitaţiile Ministerului de Finanţe al S.U.A. au fost înjumătăţite, începînd cu aprilie 1979 la 750.000 uncii (23,3 tone), iar din toamna anului 1979 au fost sistate. Pe de altă parte, oferta de aur a Republicii Sud Africane este în descreştere. Limitarea ofertei de aur măreşte probabilitatea unei noi majorări a preţului metalului galben.

Hotărîtor, de asemenea, pentru perspectiva pieţei aurului, în general pentru perspectiva situaţiei monetar-financiare în lume, este direcţia şi amploarea pe care o va lua procesul diversificării. Disponibilităţile în dolari care pot intra în jocul diversificărilor sînt deosebit de mari — de ordinul a sutelor de miliarde dolari — în timp ce alternativele de diversificare oferite de sistemul internaţional pot absorbi sume mult mai mici. Activele în mărci vest-germane şi franci elveţieni, care pot fi oferite doritorilor în condiţii normale de cele două ţări, sînt numai de ordinul zecilor de miliarde de dolari. Conform calculelor, la preţurile în vigoare la începutul anului 1980, tranzacţiile internaţionale reale cu metale neferoase (cupru, nichel, plumb, zinc, cositor şi aluminiu) sînt de 55 miliarde dolari. În consecinţă, tendinţa de a investi în cumpărări de metale neferoase nu poate absorbi, în cel mai bun caz, decît cîteva zeci de miliarde dolari. Piaţa aurului poate atrage, aşa cum s-a arătat, numai o parte redusă din fondurile speculative care migrează prin canalele internaţionale. Astfel, dacă am presupune că în 1980 cererea speculativă şi de tezaurizare ar fi jumătate din cererea mondială de aur, adică aproximativ 800 tone aur, la 500 dolari pe uncie s-ar absorbi cca 12,5 miliarde dolari şi 25 miliarde dolari la 1000 dolari pe uncie.

Perspectiva aurului depinde, în ultimă instantă, poate mai mult decît orice, de ceea ce se va hotărî în perioada următoare în legătură cu rolul său monetar : va fi continuat procesul demonetizării, sau mitul metalului galben va reveni, infirmînd măsurile luate în ultimii 15 ani ?

5. Demonetizat—remonetizat

În mod oficial, aurul nu mai îndeplineşte astăzi în ţările dezvoltate funcţii monetare, cu excepţia funcţiei de activ de rezervă. Monedele de aur nu mai circulă în nici o ţară, metalul galben nu mai este folosit nicăieri ca etalon al valorii, al preţurilor. Plăţile internaţionale nu se efectuează în aur şi nici soldurile scadente nu mai sînt reglementate cu ajutorul metalului galben.

Ar fi însă hazardant să se afirme că soarta aurului a fost definitiv pecetluită. Istoria aurului, pe care am prezentat-o în capitolele precedente, ne poate ajuta în formularea unei judecăţi corecte. Suişurile şi coborîşurile aurului ca etalon monetar au fost frecvente. Perioadele de glorie ale metalului galben au alternat cu cele în care argintul, sau alte forme de bani, au dominat. Privind lucrurile într-o asemenea perspectivă, mulţi specialişti acceptă ideea că actuala restrîngere a rolului monetar al acestui metal ar putea fi un fenomen pasager [50].

În prezent, problema aurului continuă să genereze controverse în rîndul cercurilor de specialitate, a economiştilor şi oamenilor politici. Este adevărat, în ultimii ani, numărul adversarilor aurului a crescut, iar cel al partizanilor a scăzut. Nu este exclus ca în viitor raportul să se inverseze. De altfel, febra aurului din 1979—1980 a mărit nimbul metalului galben, înteţinîndu-se glasurile care au cerut remonetizarea lui.

Opiniile privind rolul aurului sînt dintre cele mai diverse. Ne oprim numai asupra ideilor exprimate de cele două extreme : partizanii şi adversarii metalului galben. Partizanii aurului — în rîndul lor se numără economişti de frunte ca M. Heilperin sau J. Rueff — consideră că aurul este indispensabil pentru stabilitatea sistemelor băneşti. În consecinţă, ei apreciază că eliminarea aurului din funcţiile monetare este cauza dezechilibrelor tot mai profunde care au caracterizat lumea occidentală în ultimele două decenii.

Adversarii aurului — cuprinzînd o paletă mai largă de economişti şi oameni politici care au propus şi susţi-

50 Costin Kiriţescu, *Op. cit.*, p. 31.

nut măsurile de demonetizare a aurului, legiferate în al doilea amendament la statutul F.M.I. — susţin că aurul este un instrument monetar învechit, o relicvă a perioadelor trecute, care nu mai corespunde actualului stadiu de dezvoltare economică. Revenirea la aur, spun ei, înseamnă să dai istoria înapoi. Sînt consemnate cîteva neajunsuri ale utilizării aurului în prezent în funcţii monetare : rezervele oficiale de aur sînt determinate de creşterea producţiei de metal, care nu poate ţine pasul cu dezvoltarea comerţului mondial ; o mare parte a aurului existent şi din producţia curentă sînt tezaurizate de particulari ; consumul industrial de aur este în continuă creştere ; dezvoltarea inegală a ţărilor accentuează repartiţia şi aşa inegală a rezervelor de aur între ţări.

Răspunsul la întrebarea „ce va fi în perspectiva aurul" este greu de întrevăzut. Nici teoria, nici practica nu ne furnizează soluţii clare. Chiar experienţa trecută a funcţionării etalonului aur nu este concludentă. Învăţămintele trecutului nu pot fi aplicate ca atare pentru condiţiile deosebite ale prezentului şi mai ales pentru situaţiile inprevizibile ale viitorului. Este greu să se dea un răspuns clar chiar la o analiză a trecutului de tipul : a fost aurul bun, rău sau neutru pentru funcţionarea sistemului monetar ?

Un lucru pare însă că s-a clarificat în prezent şi anume că demonetizarea aurului nu este totală. În ciuda scoaterii oficiale a aurului din sistemul monetar internaţional prin prevederile celui de-al doilea amendament la statutul F.M.I., metalul galben dovedeşte, în practică, o deosebită atractivitate, atît pentru particulari, cît şi pentru oficialităţi. Cu alte cuvinte, deşi a fost demonetizat „de jure", aurul s-a remonetizat „de facto", prin forţa lucrurilor. Păstrarea unor funcţii monetare ale aurului este elocvent ilustrată de faptul că pînă în prezent nici o bancă centrală nu şi-a manifestat intenţia de a lichida stocul său de aur (vînzările de aur ale S.U.A. au fost mai degrabă demonstrative).

Majorarea preţului aurului la niveluri care în urmă cu cîţiva ani erau greu de imaginat poate schimba radical optica în finanţele internaţionale. În noile condiţii, se

pot găsi soluţii ad-hoc la multe întrebări privind evoluţia sistemului monetar internaţional, întrebări care anterior nu aveau un răspuns viabil.

În primul rînd, problema rezervelor oficiale. Evaluate la preţul pieţei, rezervele de aur ale băncilor centrale (30—35.000 tone, respectiv aproximativ 1 miliard de uncii) sînt de 500—700 miliarde dolari, mai mult decît dublul rezervelor valutare oficiale (suma rezervelor oficiale în dolari, mărci vest-germane, franci elveţieni, lire sterline). Indirect şi neoficial, aurul a recîştigat locul pe care îl avea în deceniul 1960—1970 în cadrul lichidităţii internaţionale.

În al doilea rînd, avantajele creşterii preţului aurului se concentrează asupra unui număr restrîns de ţări capitaliste dezvoltate (S.U.A., Canada şi ţările vest-europene) care deţin 85% din rezervele oficiale mondiale de aur monetar. Acest lucru adînceşte disparităţile în distribuţia pe ţări a lichidităţii internaţionale. În acelaşi timp, evaluarea rezervelor la preţul pieţei suferă cel puţin în momentul actual, în care preţul ridicat al aurului nu pare a fi definitiv consolidat, de un viciu fundamental ; orice încercare de valorificare prin vînzarea pe piaţă a unei părţi importante din aceste rezerve poate determina o scădere masivă a preţului.

În al treilea rînd, la noul preţ al aurului, autorităţile americane devin din nou solvabile faţă de angajamentele lor externe derivate din rolul internaţional al dolarului. Suma dolarilor din rezervele valutare oficiale este estimată la circa 200 miliarde dolari, iar rezervele de aur ale S.U.A., de peste 8000 tone, ajung să egaleze angajamentele oficiale americane la preţul de cca 700 dolari pe uncie. În context, s-au făcut referiri la o eventuală revenire la convertibilitatea limitată a dolarului în aur.

În al patrulea rînd, la preţul pieţei, rezervele de aur sînt de peste 30 ori mai mari decît rezervele de Drepturi Speciale de Tragere. Acest lucru ilustrează drumul lung pe care trebuie să-l parcurgă D.S.T. pentru a deveni principalul activ de rezervă al sistemului monetar internaţional, precum şi amploarea mult mai mare a alocărilor

D.S.T., pentru ca acest activ emis de F.M.I. să capete un rol semnificativ în finanţele internaţionale.

În sfîrşit, creşterea preţului aurului ilustrează proporţiile inflaţiei trecute şi viitoare din economia mondială. Majorarea de peste 20 ori a preţului aurului în deceniul 1970—1979 acoperă nu numai creşterile de preţ din întreaga perioadă postbelică, dar şi anticipările unor creşteri viitoare. Nu trebuie uitat potenţialul inflaţionist deosebit de mare pe care noul preţ al aurului îl introduce în sistemele monetare ale ţărilor capitaliste dezvoltate, deoarece aurul face parte din rezervele băncilor centrale şi noul preţ poate contribui la sporirea considerabilă a masei monetare.

TABEL Nr. 1

Cererea industrie de aur între 1970—1979

— tone —

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
I. Cererea industrială din care :	1380	1391	1347	857	736	947	1300	1387	1352	1360
— Bijuterii	1063	1059	995	510	231	532	900	979	—	—
— Electronică	92	88	108	128	95	65	77	80	—	—
— Medicină	63	69	71	73	61	65	77	88	—	—
— Decoraţiuni	62	69	70	71	59	48	66	72	—	—
— Medalii, jetoane	54	52	40	21	5	16	20	33	—	—
— Monede oficiale	46	54	63	54	285	221	160	135	—	—
II. Cerere monetară (lingouri, bare, plăcuţe)										
— Cumpărări ale autorităţilor	238	—	151	—	—	—	—	—	189	329
— Cumpărări ale particularilor	—	—	—	578	664	223	270	263	189	329
Cerere mondială globală	1618	1386	1498	1435	1400	1170	1570	1650	1741	1689

Sursa : Banque Sudameris, Etudes Economiques nr. 10, ianuarie 1979.

TABEL Nr. 2

Repartiția geografică a cererii de aur între 1973—1977

— tone —

	1973	1974	1975	1976	1977
Europa	430	470	460	570	570
S.U.A.	235	240	145	180	220
Extremul Orient	195	115	160	330	225
Orientul Mijlociu	105	35	100	380	370
Alte zone	470	540	305	110	265
TOTAL	1.435	1.400	1.170	1.570	1.650

Sursa : Banque Sudameris, Études Économiques nr. 10, ianuarie 1979.

TABEL Nr. 3

Producția netă de bijuterii de aur în țările nesocialiste

— tone —

Anul	1968	1970	1972	1975	1977
TOTAL EUROPA	339,6	369,6	537,5	214,8	401,8
(din care)					
— Italia	145,7	160,5	313,0	76	209
— Spania	45	53	58	37,8	49,7
— Germania	42	47,6	45,4	27	44
— Franța	29,3	25,7	29,4	17,9	25.3
— Anglia	17	14,7	18	18,3	24
— Elveția	17	23	22	8,2	15,5
— Grecia	10	11	13,5	9,5	9
— Belgia	3,5	4,2	5,5	6,0	7,4
TOTAL AMERICA DE NORD	121,5	103.7	136,3	63,5	97,2
(din care)					
— S.U.A.	116,5	97,8	127,3	54,3	79,5
— Canada	5	5,9	9	9,2	17,7

	1968	1970	1972	1975	1977
TOTAL AMERICA LATINĂ	89,2	84,8	48,9	12,3	26,9
(din care)					
— Brazilia	43	29	19	13	17,4
— Mexic	16	21	15,5	6,1	7,9
— Columbia	1,7	2,8	1,7	1,2	2
— Venuzuela	4,8	5	4,2	0,3	1,8
— Peru	3,3	4,2	3	1,2	0,8
TOTAL ORIENTUL MIJLOCIU	51,3	74,5	44,2	104,3	250,3
(din care)					
— Turcia	14	32	13,1	41,4	80
— Iran	13	13	11	25	64
— Egipt	5	6,5	3,5	6	20
TOTAL ASIA (fără ORIENTUL MIJLOCIU)	269,6	379	189,9	95	166,3
(din care)					
— India	140,1	215	107,2	25	39,5
— Indonezia	20	30	10	15	30
— Tailanda	10	12	10	5	10
— Hong-Kong	7	10	13	0,5	8
— Malaezia	6	6,5	5	4	6
— Japonia	22	34,5	40	38,6	35,9
TOTAL AFRICA	35,5	43,7	22,7	22,3	33,2
(din care)					
— Maroc/Algeria	18	22	11	10,2	20
— Africa de Sud	2,5	3,2	1,5	1,4	1,5
AUSTRALIA	5,3	6,9	7,1	3,7	3
TOTAL ȚĂRI NESOCIALISTE	912,0	1062,2	995,6	515,9	978,7

Sursa : Consolidated Gold Field Limited, Gold, 1978.

TABEL Nr. 4

Utilizarea aurului în stomatologie

— tone —

	1968	1970	1972	1975	1977
TOTAL ȚĂRI NESOCIALISTE	60,4	58,5	65,8	61,9	81,0
din care :					
— R. F. Germania	7	8,5	11	12	24,7
— S.U.A.	24	20,4	23,3	19,9	23,6
— Japonia	10	9,6	10,3	10	10,5
— Elveția	1,2	1,3	1,4	3,8	4,2
— Italia	3,5	4	4	3	4
— Franța	2,5	2,5	3	2,5	3
— Brazilia	1,2	1	1	1,1	1,1
— Suedia	1,1	1,2	0,8	1,3	1
— Australia	0,5	0,5	0,6	0,4	0,8
— Anglia	1	1	0,8	0,8	0,8
— Austria	0,8	0,9	1,2	0,7	0,7
— Spania	1,2	1,2	1,3	0,4	0,4
— Canada	0,8	0,7	0,5	0,3	0,3
— Danemarca	0,5	0,1	0,1	0,1	0,1
— Venezuela	0,5	0,4	0,3	0,1	0,1
— Portugalia	0,1	0,1	0,1	0,1	—

Sursa : Consolidated Gold Field Limited, Gold, 1978.

TABEL Nr. 5

Utilizarea aurului în electronică

— tone —

	1968	1970	1972	1975	1977
TOTAL ȚĂRI NESOCIALISTE	82	89,3	105,6	62,7	73,1
din care :					
— S.U.A.	46	44,8	51,2	19,6	24,7
— Japonia	14	18,1	22,5	17,1	21,1
— R. F. Germania	8	10	11	8	8
— Franța	2,2	4,5	4,5	4,5	4,8
— Elveția	0,7	0,9	1,5	2,5	3,7
— Anglia	6,5	5,8	5	3	2,8

	1968	1970	1972	1975	1977
— Italia	1,2	1,5	5	1,9	2,4
— Olanda	1,8	1,1	1,4	1	1,6
— Canada	0,4	0,5	0,8	1	0,5
— Spania	0,5	0,7	0,8	0,7	0,5
— Austria	0,5	1	0,8	0,4	0,3
— Brazilia	—	—	—	0,2	0,3
— Singapore	—	—	0,3	0,3	0,3
— Australia	0,2	0,4	0,5	0,5	0,2

Sursa : Consolidated Gold Field Limited, Gold, 1978.

TABEL Nr. 6

Utilizarea aurului la baterea monedelor oficiale

— tone —

	1968	1970	1972	1975	1977
TOTAL	67,8	46,4	62,8	243,7	136,1
(din care) :					
— R. S. Africană	1	7,2	21,7	173,6	88,9
— Angola	25,9	1,6	0,5	21,9	13
— Turcia	5,5	12,7	7,4	13,5	11
— Austria	20,9	22,4	20,7	9,5	7,8
— Elveția	3	0,5	0,1	0,8	5
— Iran	1	1	0,5	3	4
— Canada	—	—	—	0,3	3
— S.UA..	—	—	—	2,7	1
— Mexic	10	—	10	9,9	0,8
— Chile	—	0,5	—	1,5	0,6
— Italia	—	—	—	1,0	0,5
— Chile	—	0,5	—	1,5	0,6
— Franța	0,5	0,5	0,5	0,4	—

Sursa : Consolidated Gold Field Limited, Gold, 1978.

TABEL Nr. 7

Evoluția producției mondiale de aur de la descoperirea Americii pînă la al doilea război mondial

— kg —

Perioadă	Producția medie anuală de aur	Perioadă	Producția medie anuală de aur
1493—1520	5.800	1851—1855	199.388
1521—1544	7.160	1856—1860	201.750
1545—1560	8.510	1861—1865	185.057
1561—1580	6.810	1866—1870	195.026
1581—1600	7.380		
1601—1620	8.520	1871—1875	173.904
1621—1640	8.300	1876—1880	172.414
1641—1666	8.770	1881—1885	154.959
1661—1680	9.260	1886—1890	169.869
1681—1700	10.765	1891—1895	245.170
1701—1720	12.820	1890—1900	387.257
1721—1740	19.080	1901—1905	485.434
1741—1760	24.610	1906—1910	625.302
1761—1780	20.705		
1781—1800	17.790		
1800—1810	17.780	1911—1913	694.400
1811—1820	11.445	1914—1918	650.370
1821—1830	14.216	1919—1924	527.147
1831—1840	20.289	1925—1928	594.668
1841—1854	54.759	1929—1935	781.771
		1936—1941	1.158.854

Sursa : Elaborat după Adolf Soetbeer, *Edelmetalproduktion* (din Victor Slăvescu, *Curs de monetă, credit, schimb*, Ed. Scrisul românesc, Craiova, 1932) și Lester V. Chandler, *The Economics of Money and Banking*, Harper & Row, Publishers, New York, Evanston, and Landon, 1959, ediția a treia.

TABEL Nr. 8

Oferta mondială de aur între 1970—1979

— tone —

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
I. Producția țărilor nesocialiste	1270	1232	1172	1107	999	949	955	967	969	953
II. Vînzările pe piața mondială ale U.R.S.S.	—	60	212	280	230	140	300	340	410	200
III. Vînzările autorităților monetare și ale particularilor	348	94	114	48	171	81	315	343	362	536
Oferta mondială globală	1618	1386	1498	1435	1400	1170	1570	1650	1741	1689

Sursa : Banque Sudameris, Études Economiques nr. 10, ianuarie 1979.

Principalele țări producătoare de aur și producția mondială între 1970—1977

TABEL Nr. 9

— kg —

	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977
Africa : Total	1.045.153	1.020.878	953.731	899.614	802.141	754.433	750.951	738.844
din care :								
— Africa de Sud	999.835	976.308	909.631	855.179	758.559	713.447	713.390	699.887
— Ghana	22.088	21.695	22.520	23.432	19.772	18.076	16.561	14.957
— Rhodezia	15.552	15.552	15.500	15.550	18.600	18.600	17.100	20.000
— Alte țări	7.660	7.323	6.080	5.453	5.210	4.310	3.900	4.000
America de Nord Total	128.956	118.385	109.740	97.047	87.876	84.152	85.219	87.288
din care :								
— Canada	73.330	70.317	64.650	60.787	52.826	51.322	52.621	53.063
— S.U.A.	55.626	48.068	45.090	36.260	35.050	32.729	32.598	34.225
America Centrală și de Sud Total	29.257	26.135	27.957	29.456	31.711	36.766	37.234	43.022
din care :								
— Brazilia	5.830	5.116	6.340	6.950	5.860	5.350	4.922	5.000
— Columbia	6.293	5.893	5.852	6.715	8.200	10.800	10.050	8.194
— Alte țări	17.134	15.121	15.765	15.791	17.651	20.616	29.440[1]	29.828
Asia Total	32.472	33.256	32.180	29.593	27.828	26.192	26.797	28.754
din care :								
— Filipine	18.765	19.814	18.900	17.800	16.700	15.600	15.600	17.400
— Alte țări	13.707	13.442	13.280	11.793	11.128	10.592	11.197	11.354
Oceania Total	26.100	24.600	39.200	40.600	39.600	37.500	38.800	44.700
din care :								
— Australia	21.800	20.800	23.500	17.200	15.900	16.400	15.600	19.300
— Papua-Noua Guinee și alte țări	4.300	3.800	15.700	23.400	23.700	21.100	23.200	25.400
Europa Total	7.394	8.544	8.960	10.935	10.132	10.252	9.823	9.722
din care :								
— Iugoslavia	3.029	3.850	4.258	5.485	5.500	5.534	4.886	5.000
— U.R.S.S.	400.000	400.000	400.000	400.000	420.200	410.000	440.000	450.000
— Alte țări	6.700	7.800	8.800	8.800	8.800	8.800	8.800	8.800
TOTAL MONDIAL	1.676.032	1.639.589	1.580.569	1.516.045	1.428.088	1.368.105	1.404.802	1.411.130

Sursa : Banque Sudameris, Études Économiques nr. 10, ianuarie 1979.

TABEL Nr. 10

Eficiența exploatării aurului în principalele mine din R. S. Africană

Mine	Durata de exploatare a minei	Conținutul de aur în grame pe tona de minereu	Costuri de exploatare, în dolari pe uncie	Rata profitului la prețul de 175 dolari pe uncie %
BUFFELSFONTEIN	M	9,19	122	13
EAST DRIEFONTEIN	L	24,70	40	11,7
FREE STATE GEDULD	M	12,02	173	13
HARMONY	M	4,78	150	6,5
HARTEBEESFONTEIN	L	11,10	100	12,7
KLOOF	L	12,50	102	10
PRESIDENT BRAND	M	9,70	94	12,5
PRESIDENT STEYN	L	8,02	117	13
RAND FONTEIN	L	14,60	55	12,8
SAINT-HELENA	M	9,30	78	17
SOUTHVAAL	L	9,83	105	5,8
VAAL REEFS	L	8,79	113	11,3
WEST DRIEFONTEIN	M	23,60	45	16
WESTERN DEEP LEVELS	L	14,66	77	13,5
WESTER HOLDINGS	S	10,86	73	17

M : durata de exploatare medie
L : durata de exploatare lungă
S : durata de exploatare scurtă

Sursa : Banque Sudameris, Études Économiques nr. 10, ianuarie 1979.

TABEL Nr. 11

Producția și prețul de cost mediu ale principalelor mine de aur din Rep. Africa de Sud în 1976

Niveluri ale prețului de cost, dolari/uncie	Număr de mine	Producția aur în kg.	Ponderea acestor mine în producția principalelor mine (%)
Sub 80	15	318069	59,5
Între 80 și 90	6	118475	22,2
Între 100 și 120	6	55693	10,4
Peste 120	11	42035	7,9
TOTAL PRINCIPALELE MINE	33	534272	100,0

Sursa : Kredietbank — Buletin lunar de informare, ianuarie, 1977.

TABEL Nr. 12

Rezervele de aur monetar în 1913 și 1920

— milioane mărci aur —

Țara sau continentul	1913	1920	Creștere (+) sau scădere (—)
Germania	3280	1092	— 2189
Austro-Ungaria (în 1920 : Austria, Ungaria și Cehoslovacia)	1245	63	— 1182
Anglia	3487	3378	— 109
Franța	5040	2879 *	— 2161
Italia	1115	858	— 157
TOTAL EUROPA	21828	14145	— 7689
S.U.A.	8000	12185	+ 4185
Canada	594	473	— 126
Argentina	1224	2077	+ 848
TOTAL AMERICA	10717	16161	+ 5444
TOTAL AFRICA	866	216	— 650
TOTAL AUSTRALIA	909	484	— 425
TOTAL ASIA	2132	3626	+ 1494 **

*) Fără aurul care apare în situațiile Băncii Franței ca fiind depus în străinătate.
**) Creșterea s-a produs aproape exclusiv în Japonia.
Sursa : Costin Kiriţescu, *Relații valutar financiare internaționale*, Edit. științifică și enciclopedică București, 1978.

TABEL Nr. 13

Situația comparativă a rezervelor de aur și devize ale S.U.A. și ale celorlalte țării între 1937—1957

— milioane dolari —

Anul	Rezerve mondiale totale de aur și devize	Rezervele de aur ale S.U.A.	Rezervele de aur și devize ale celorlalte țări				
			Total rezerve aur și devize	Rezerve de aur	Rezerve de devize	Rezerve în dolari	Rezerve în lire sterline
1937	27,7	12,8	14,8	12,6	2,3	—	—
1950	47,2	22,8	24,4	10,8	13,6	4,5	7,8
1955	50,8	21,8	29,0	13,2	15,8	7,9	6,6
1957	53,1	22,9	30,2	14,2	16,0	8,3	5,8

Sursa : I.M.F., International Financial Statistics, august 1958.

TABEL Nr. 14

Rezervele mondiale de aur monetar

— milioane DST[1] —

	1972	1973	1974[2]	1975[3]	1976[4]	1977[5]	1978[6]
Rep. Africa de Sud	627	665	639	621	443	340	343
Algeria	192	192	192	192	192	193	193
R. F. Germania	4107	4116	4116	4116	4116	4140	4140
Arabia Saudită	108	108	108	108	108	108	—
Argentina	140	140	140	140	140	146	—
Australia	259	258	258	258	258	268	268
Austria	729	731	731	731	731	735	735
Belgia	1509	1476	1476	1476	1476	1486	1486
Birmania	11	7	7	7	7	—	—
Brazilia	46	46	46	46	46	53	—
Canada	768	768	768	768	757	770	770
Chile	47	48	50	45	47	48	46
Cipru	15	15	15	15	15	15 *	—
Columbia	15	15	15	39	49	60	64
R.P.D. Coreeană	4	4	4	4	4	5	5
Danemarca	64	64	64	64	64	67	67
Ecuador	12	14	14	14	14	14	14
Spania	498	499	499	499	499	505	505
S.U.A.	9659	9659	9659	9615	9615	9714	9704
Etiopia	9	9	10	10	10	10	10
Finlanda	49	29	29	29	29	32	32
Franța	3524	3532	3533	3533	3536	3558	3558
Ghana	6	6	6	6	6	6	6

	1972	1973	1974(2)	1975(3)	1976(4)	1977(5)	1978(6)
Grecia	122	123	126	127	128	131	131 *
India	243	243	243	243	243	257	—
Irak	144	144	144	144	144	144	—
Iran	131	131	131	131	131	132	134
Irlanda	15	15	16	16	16	17	16
Islanda	1	1	1	1	1	—	—
Israel	40	38	39	39	39	41	41 *
Italia	2884	2887	2887	2887	2887	2902	2902
Japonia	739	739	739	739	739	757	830
Iordania	28	28	28	28	28	28	28
Kuwait	87	101	123	140	195	88	88
Liban	322	323	323	323	323	323	323 *
Libia	85	85	85	85	85	86	86
Malaezia	58	58	58	58	58	61	—
Maroc	21	21	21	21	21	22	23
Mexic	173	162	128	128	56	61	—
Nigeria	19	20	20	20	20	22	22
Norvegia	34	34	34	34	34	38	38
Noua-Zeelandă	1	1	1	1	1	2	1
Pakistan	55	56	56	56	57	57	60
Olanda	1896	1902	1901	1901	1901	1912	1912
Peru	38	35	35	35	35	—	—
Filipine	65	37	37	37	37	37	43
Portugalia	940	964	974	970	969	969	—
R. A. Egipt	85	85	85	85	85	85	85 *
Anglia	737	734	734	734	734	778	778
Suedia	209	203	203	203	203	208	208

	1972	1973	1974(2)	1975(3)	1976(4)	1977(5)	1978(6)
Elveţia	2909	2912	2912	2912	2915	2915	2915
Thailanda	82	82	82	82	82	84	84
Tunisia	5	5	5	5	5	5	5
Turcia	125	125	125	125	125	127	—
Uruguay	123	124	124	124	124	125	—
Venezuela	391	391	391	391	391	394	394
Iugoslavia	52	51	51	51	51	53	54

(1) Evaluarea rezervelor în aur : aurul este invariabil evaluat la 35 DST pentru o uncie de aur fin.
(2) Valoare DST la 31.12.74 : 1 DST = 1,21919 $ S.U.A.
(3) Valoare DST la 31.12.75 : 1 DST = 1,17766 $ S.U.A.
(4) Valoare DST la 31.12.76 : 1 DST = 1,16183 $ S.U.A.
(5) Valoare DST la 31.12.77 : 1 DST = 1,21471 $ S.U.A.
(6) Valoare DST la 30.06.78 : 1 DST = 1,23953 $ S.U.A.
*) Mai 1978.

Sursa : Banque française de Commerce Extérieure, „Actualités Économiques".

Prețul aurului

la Londra

— $ /uncie —

	1968			1969	
	Maxim	Minim	Mediu	Maxim	Minim
Ianuarie	35,20	35,13	35,18	42,75	41,80
Februarie	35,18	35,19	35,19	42,77	42,47
Martie	35,19	35,19	35,23	43,75	42,75
Aprilie	39,10	36,70	37,88	43,60	42,90
Mai	42,60	39,10	40,69	46,65	43,07
Iunie	42,10	40,20	41,11	42,95	40,70
Iulie	41,10	37,80	39,53	42,10	41,10
August	40,30	38,45	39,17	41,45	40,90
Septembrie	40,55	39,70	40,20	41,00	40,65
Octombrie	39,80	38,30	39,21	40,99	39,85
Noiembrie	40,75	38,90	39,79	39,57	35,35
Decembrie	42,00	39,90	41,11	35,52	35,00
Mijlocul anului	42,60	35,13	38,69	43,75	35,00

	1972			1973	
	Maxim	Minim	Mediu	Maxim	Minim
Ianuarie	47,00	43,72	45,64	66,20	64,10
Februarie	48,70	47,45	48,24	89,00	66,40
Martie	48,47	47,80	48,29	91,50	80,25
Aprilie	49,50	48,30	49,03	91,25	89,25
Mai	59,30	50,20	54,50	114,50	90,30
Iunie	66,75	58,80	62,17	127,00	115,50
Iuile	68,90	64,25	65,56	127,00	114,00
August	70,00	64,75	66,92	117,00	92,50
Septembrie	67,20	63,40	65,59	106,97	100,00
Octombrie	65,70	64,10	44,82	103,75	97,00
Noiembrie	64,12	60,10	62,72	101,50	89,75
Decembrie	65,40	62,75	63,78	112,75	100,00
Mijlocul anului	70,00	43,72	53,10	127,00	64,10

	1970			1971		
Mediu	Maxim	Minim	Mediu	Maxim	Minim	Mediu
42,29	35,12	34,77	34,95	38,27	37,32	37,87
42,62	35,02	34,95	34,99	39,05	38,10	38,72
43,17	35,30	34,95	35,09	39,07	38,70	38,87
43,29	35,97	35,28	35,62	39,78	38,82	39,00
43,46	36,24	35,50	35,96	41,20	39,42	40,49
41,44	35,70	35,17	35,44	40,85	39,49	40,19
41,75	35,50	35,27	35,33	42,47	40,10	40,93
41,13	35,87	35,25	35,38	43,40	41,00	42,72
40,86	36,35	35,85	36,20	42,72	40,70	41,98
40,48	39,19	36,27	37,55	42,60	42,70	42,48
37,45	37,90	36,80	37,45	43,65	42,12	42,84
35,19	37,71	36,97	37,43	43,90	42,40	43,45
41,10	39,19	34,77	35,95	43,90	37,32	40,79

	1974			1975		
Mediu	Maxim	Minim	Mediu	Maxim	Minim	Mediu
65,13	141,75	114,75	129,03	185,00	171,25	176,86
73,97	178,00	130,00	150,00	186,25	173,50	179,55
84,10	177,00	158,25	168,30	181,60	176,50	178,20
90,44	179,50	166,75	172,22	177,65	164,25	170,06
119,80	160,75	143,65	153,01	166,00	162,25	164,25
120,36	160,50	131,50	142,28	167,75	162,75	164,87
106,22	157,50	152,25	154,36	166,50	161,40	163,17
103,03	158,50	144,00	151,66	154,25	128,75	144,31
99,92	169,50	153,50	158,53	146,00	137,50	142,69
94,64	190,00	168,60	181,48	146,50	138,25	142,56
106,24	197,50	170,50	183,68	142,00	137,00	139,28
97,12	197,50	114,75	159,01	186,25	128,75	161,09

	1976			1977			1978		
	Maxim	Minim	Mediu	Maxim	Minim	Mediu	Maxim	Minim	Mediu
Ianuarie	140,35	124,00	131,69	136,10	129,40	132,31	177,10	166,30	173,21
Februarie	133,65	128,40	130,94	142,25	131,80	136,16	183,75	174,00	178,36
Martie	134,30	128,60	132,68	153,60	142,10	148,34	188,80	177,25	183,77
Aprilie	129,25	127,10	127,91	152,30	146,50	149,18	182,75	168,00	175,32
Mai	128,45	124,40	126,91	148,15	143,20	146,54	184,90	169,15	176,19
Iunie	127,00	123,80	125,68	143,75	137,20	140,83	186,35	181,00	183,76
Iulie	123,25	110,00	117,86	145,75	140,55	143,38	198,90	183,00	188,57
August	113,65	103,50	110,05	146,50	143,35	145,00	215,90	198,35	206,16
Septembrie	120,75	104,00	114,10	153,90	145,60	149,33	219,10	205,70	212,21
Octombrie	123,50	113,65	116,09	163,65	153,60	158,85	243,65	217,00	227,43
Noiembrie	138,20	122,00	130,34	168,15	156,65	162,18	238,65	197,10	207,08
Decembrie	137,00	130,50	133,67	165,60	157,35	160,48	224,50	197,05	207,89
Mijlocul anului	140,35	103,05	124,83	168,15	129,40	147,71	243,65	166,30	193,33

Sursa : Banque Sudameris, Études Économiques, nr. 10/dec. 1987-ian. 1979.

Redactor : GHEORGHE DRĂGAN
Tehnoredactor : MIHAI BUJDEI

Apărut : 1981. Format : 54×84/16. Coli tipo. : 10,50.
Bun de tipar la 14.04.1981.
Editura Junimea, str. Gheorghi Dimitrov nr. 1.
IAȘI — ROMÂNIA

Tipărit sub cd. nr. 5020/981, la Întreprinderea poligrafică Bacău, str. Eliberării nr. 63.

Lucrarea a fost tipărită pe hîrtie fabricată la C.C.H. Călărași